

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

Development of Youth Ethical Leadership by

Future Search Conference

โดย

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ

นายบรรชกร กล้าหาญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๕๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610656025

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

Development of Youth Ethical Leadership by

Future Search Conference

โดย

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ

นายบรรชกร กล้าหาญ

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610656025

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Development of Youth Ethical Leadership by Future Search Conference

By

Mrs.Runtip Krahan

Mr.Bunchon Krahan

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Chiangmai Campus

B.E.2556

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610656025

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน
ผู้วิจัย:	นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ และนายบรรชร์ กล้าหาญ
หน่วยงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ปีงบประมาณ:	๒๕๕๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน และศึกษาผลการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ ๓ (ปวช.๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ที่ลงทะเบียนเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๑๘ คน

การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีเชิงประจักษ์ระหว่างเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือคือแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมตามกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันจำนวน ๑๓ ขั้นตอน ๒๓ กิจกรรม แบบบันทึกความดี โครงการพัฒนาตนเอง โครงการสร้างสังคมแห่งความสุข แบบวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมสำหรับก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งวัดประเมิน ๑๐ ด้าน ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่า Paired Sample test รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การบอกเล่าบันทึกความดี การสนทนากลุ่มจากการสรุปทเรียน โครงการพัฒนาตนเองและโครงการสร้างสังคมแห่งความสุขและเครือข่ายความดี

ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการร่วมกิจกรรมการพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่าน กระบวนการ ๑๓ ขั้นตอน ๒๓ กิจกรรม ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยมีระดับค่าเฉลี่ยหลังร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนร่วมกิจกรรม

ทั้งนี้ลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่า ความยุติธรรม (๓.๖๐) ความสามัคคี (๓.๓๗) ความรับผิดชอบ (๓.๓๖) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๓.๓๓) การมีวินัย (๓.๓๐) ความซื่อสัตย์สุจริต (๓.๒๗) การควบคุมอารมณ์และการ

ตัดสินใจ (๓.๒๖) ความอดทน (๓.๑๒) ด้านการเรียน (๓.๐๓) และความรอบคอบ (๒.๙๙) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๖

ภายหลังการร่วมกิจกรรม พบว่า ลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนมีระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่า ดังนี้ การมีวินัย (๔.๓๒) ความซื่อสัตย์สุจริต (๔.๑๗) ความยุติธรรม (๔.๑๖) ความรับผิดชอบ (๔.๑๖) ความรอบคอบ (๔.๑๒) ความสามัคคี (๔.๑๑) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๔.๑๑) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๔.๑๑) ความอดทน (๔.๐๙) และด้านการเรียน (๓.๗๕) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๑๑

อนึ่งนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนยังแสดงความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันทั้ง ๑๑ แผน และ ๒๓ กิจกรรม จึงสรุปได้ว่าการใช้แผนกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน สามารถทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาคูณลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ซึ่งแสดงออกทั้งการคิด การพูด การกระทำ ที่วัดประเมินจากพฤติกรรมในชีวิตประจำวันที่แสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย

Research Title: Development of Youth Ethical Leadership by
Future Search Conference

Researcher: Mrs.Runtip Krahan and Mr.Bunchon Krahan

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Chiangmai Campus

Fiscal Year: 2556/2013

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research is quasi-experimental research, aimed at creating a pattern and plan activities for teenage development on leadership roles with morality for the future, through research conference and study the result of this method. The study group is three eighteen year old vocational students of Chiangmai College of agriculture and technology who registered in 2013.

The collection used mixed method of quantitative research and qualitative research. The instruments are activities plan for teenage development on leadership with morality through future search conference contain of 13 steps and 23 activities, morality record book, self-development project, society happiness project, self-assessment form before and after activities which estimates on 10 topics including loyalty, discipline, responsibility, justice, unity, circumspect, patient, self-control, personality, decision and objective study.

Data analysis used basic statistics such as percentage, arithmetic mean, standard division, paired sample test, data analysis through behavior observation, telling, morality record book, group conversation on lesson summarize, self-development project and happiness of society project.

Research found that, after participation through the 13 steps and 23 activities students have developed their leadership skills as it appears in skill statistical significance at 0.05 which arithmetic mean after an activity is higher than before an activity.

Thus the characteristic of moral leadership on students in each area before the activity it has been found that justice is 3.6, unity is 3.37, responsibility is 3.36, personality is 3.33, discipline is 3.3, loyalty is 3.27, self-control is 3.26, patient is 3.12, objective study is 3.03 and circumspect is 2.99. Which the combined mean is 3.26.

After the activity it has been found that the characteristic of leadership in each area of students' arithmetic mean is higher as justice is 4.16, unity is 4.11, responsibility is 4.16, personality is 4.11, discipline is 4.32, loyalty is 4.17, self-control is 4.11, patient is 4.09, objective study is 3.75 and circumspect is 4.12. Which the combined mean is 4.11.

To sum up, study group who joined the activities found to be highly satisfied with activities. As it can be summarized that activities plan for teenage development on leadership with morality through future search conference can develop students' characteristic on good leadership which is shown through communication, thinking process and performance which is evaluated from day to day behavior that shows loyalty, discipline, responsibility, justice, unity, circumspect, patient, self-control, personality, decision and objective study.

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นทุนสนับสนุนการวิจัยประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖ ภายใต้แผนงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

คณะผู้วิจัยขอมีสักการขอขอบคุณ พระมหาสุทิตย์ อากาศโร,ดร. ผู้อำนวยการและคณะกรรมการวิจัยของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้พิจารณาให้ทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณ ศาสตราจารย์อนุรักษ์ ปัญญาอนุรักษ์ และ รองศาสตราจารย์สนิท สัตโยภาส ที่ปรึกษาโครงการวิจัย และคณะผู้เชี่ยวชาญของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกท่านที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการแนะนำการดำเนินงานวิจัยเป็นอย่างดี

ขอขอบใจ นักศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ ๓ (ปวช.๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๑๘ คน ที่ได้ให้ความกรุณาร่วมมือในการวิจัยเชิงทดลอง จนกระทั่งงานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ทั้งนี้ ผู้วิจัยหวังว่าจะได้รับข้อเสนอแนะอันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนงานวิจัยทางการรักษาสุขภาพชุมชนสืบต่อไป

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ

และคณะ

๑๘ มีนาคม ๒๕๕๘

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๔ นิยามศัพท์การวิจัย.....	๓
๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๔
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕
๒.๑ แนวคิดผู้นำและการเป็นผู้นำ.....	๖
๒.๒ ทฤษฎีความเป็นผู้นำ.....	๑๐
๒.๓ แนวคิดการปลูกฝังศีลธรรม.....	๑๖
๒.๔ หลักการปลูกฝังศีลธรรม.....	๒๔
๒.๕ แนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน.....	๒๗
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๒
๒.๗ กรอบความคิดการวิจัย.....	๓๔
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....	๓๕
๓.๑ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร.....	๓๕
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๓๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๓๖
๓.๔ ขั้นตอนการดำเนินการ.....	๔๑
๓.๕ การรวบรวมข้อมูล.....	๔๑
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๒

บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๔๓
๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน.....	๔๔
๔.๒ กิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน....	๔๔
๔.๓ ลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมก่อนและหลังร่วมกิจกรรม.....	๕๗
๔.๔ การเปรียบเทียบพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมก่อนและหลังร่วมกิจกรรม...๖๘	
๔.๕ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรม.....	๖๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๗๑
๕.๑ สรุปผล.....	๗๒
๕.๒ อภิปรายผล.....	๗๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๘๘
บรรณานุกรม.....	๙๐
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. บทความการวิจัย.....	๙๓
ภาคผนวก ข. กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๐๘
ภาคผนวก ค. ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้	
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๐๙
ภาคผนวก ง. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย.....	๑๑๕
ภาคผนวก จ. ภาพประกอบกิจกรรมวิจัย.....	๑๕๓
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๕๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลพื้นฐาน.....	๔๔
ตารางที่ ๒ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต.....	๕๘
ตารางที่ ๓ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านการมีวินัย.....	๕๙
ตารางที่ ๔ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความยุติธรรม.....	๖๐
ตารางที่ ๕ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความรับผิดชอบ.....	๖๑
ตารางที่ ๖ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความสามัคคี.....	๖๒
ตารางที่ ๗ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความรับผิดชอบ.....	๖๓
ตารางที่ ๘ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความอดทน.....	๖๔
ตารางที่ ๙ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมการใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม.....	๖๕
ตารางที่ ๑๐ แสดงพฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมการควบคุมอารมณ์ และการตัดสินใจ.....	๖๖
ตารางที่ ๑๑ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านการเรียน.....	๖๗
ตารางที่ ๑๒ แสดงการเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียน ก่อน - หลัง การร่วมกิจกรรม.....	๖๘
ตารางที่ ๑๓ แสดงการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมของนักเรียน ก่อนและหลังร่วมกิจกรรม.....	๖๙
ตารางที่ ๑๔ แสดงความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรม.....	๗๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางความสับสนวุ่นวายไม่ว่าจะเป็นในทางเศรษฐกิจหรือสังคมในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและปราศจากทิศทาง ทำให้สังคมไทยต้องประสบปัญหาหลายด้าน อันเป็นบทเรียนสำคัญที่ควรต้องมีการพินิจพิจารณา เพื่อสร้างสรรค์พลังทางความคิด แสวงหาผู้นำทางปัญญา ในการร่วมปรับโครงสร้างสังคมอย่างเป็นระบบครบวงจรและต่อเนื่อง เพื่อการก้าวข้ามพ้นโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่คุณธรรมจริยธรรมในสังคมกำลังตกต่ำลง สังคมไทยกลายเป็นสังคมแห่งการพนัน เป็นสังคมแห่งความรุนแรง เป็นสังคมแห่งการหลอกลวง การฟุ้งเฟ้อ และเป็นสังคมที่เห็นผิดเป็นชอบหลายประการ สภาพจริยธรรมที่ตกต่ำเช่นนี้เกิดขึ้นกับคนทุกระดับชั้นของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลในระดับแกนนำประเทศ ไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง ครูอาจารย์ พ่อแม่ สื่อมวลชน ฯลฯ ไม่ได้ทำหน้าที่ที่ดีของการเป็นแบบอย่าง ทำให้เกิดการส่งผ่านปรัชญาการมองโลก ค่านิยมและพฤติกรรมที่ผิดให้แก่คนรุ่นใหม่ ซึ่งเยาวชนเกิดการเลียนแบบโดยไม่รู้ตัว และหากมีการแพร่ขยายจำนวนมากขึ้นย่อมนำไปสู่การผุกร่อนพังทลายของสังคม ดังนั้นประเทศไทยจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการวางรากฐานคุณธรรมจริยธรรมของประเทศอย่างเร่งด่วน และจุดมุ่งหมายสำคัญของการพัฒนาจริยธรรมคือ การเปลี่ยนแปลงรากฐานความคิดของคนในสังคมให้ถูกต้อง เพื่อให้คนในสังคมมีค่านิยม และพฤติกรรมที่ถูกต้องตามมา อันจะนำไปสู่เสถียรภาพในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้โดยการสร้างผู้นำทางคุณธรรมจริยธรรมในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ระดับสูงสุดจนถึงระดับหน่วยย่อยที่สุดของสังคม ให้มีมาตรฐานทางจริยธรรมและคุณธรรมที่สูงส่ง^๑

โดยเหตุที่ความเป็นผู้นำมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงต่อปัญหาสังคม เพราะความเป็นผู้นำชี้ให้เห็นถึงการปฏิบัติหน้าที่ที่มีประสิทธิภาพของระบบสังคมเกือบทั้งหมด ตั้งแต่ระบบสังคมส่วนย่อยไปจนกระทั่งระบบสังคมโลก และในองค์กรหรือกลุ่มต่างๆ จำเป็นต้องมีบุคคลที่จะทำหน้าที่เป็นผู้นำ เพื่อจูงใจให้คนใ้ยอมรับการปฏิบัติตามแนวทางขององค์กร หรือกลุ่ม เพื่อให้งานขององค์กรหรือกลุ่มบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้นผู้นำจึงมีลักษณะเป็นบุคคลที่มีฐานะตำแหน่งพิเศษเหนือสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม มีภาวะความเป็นผู้นำในตัวคือ มีอิทธิพล มีความสามารถ และพฤติกรรมที่เหนือกว่าผู้อื่นทำให้บุคคลอื่น ๆ ยกย่อง นับถือศรัทธาและคล้อยตาม ทั้งนี้ผู้นำจึงเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สร้าง

^๑ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, *คลื่นลูกที่ ๕ ประชาชนสังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ ๒๑*, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทซัคเซส มีเดียจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๘๐ - ๒๐๑.

ได้ยากที่สุดโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำที่มีคุณธรรมเพราะจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติและพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างได้รับการยอมรับในสถานการณ์ต่าง ๆ แต่อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญของความเป็นผู้นำคือการเรียนรู้ และประสบการณ์ที่ต้องมีการปลูกฝังกลมกล่อมเวลาที่เหมาะสม^๒

ในส่วนของเยาวชนซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญยิ่งของชาติ เป็นความหวังและอนาคตที่สำคัญของประเทศไทย ด้วยการที่ประเทศชาติจะเจริญหรือพัฒนาไปได้มากน้อยเพียงไร คุณภาพของเยาวชนนับเป็นสิ่งสำคัญ จากช่วงทศวรรษที่ผ่านมาสังคมไทยได้รับอิทธิพลจากกระแสโลกาวัตน์เป็นอย่างมาก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและเทคโนโลยี ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากเด็กเกิดการเรียนรู้และค่อย ๆ ซึมซับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวไปโดยไม่รู้ตัวแล้วพัฒนาคุณลักษณะของตนขึ้น ดังเช่น ผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของเยาวชนไทย ซึ่งพบว่าเยาวชนในปัจจุบันขาดคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่ดี และคุณลักษณะทางศีลธรรม ดังนั้นจึงถือเป็นการกิจที่ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนในการพัฒนาคุณภาพของเยาวชน^๓

ดังเช่นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) ที่มุ่งเน้น การพัฒนาคนให้มีคุณธรรม คุณภาพและความสามารถทั้งทางร่างกาย จิตใจและสติปัญญา เพื่อให้มีความรู้พอเพียงในการประกอบอาชีพ เฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนที่ต้องมีคุณธรรมจริยธรรมนำความรู้ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันในการเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ และปรับเปลี่ยนตนให้เท่าทันให้สามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างสันติสุข พร้อมทั้งร่วมสร้างสังคมให้ก้าวสู่สังคมอุดมคติ

อย่างไรก็ตาม พบว่า กระบวนการพัฒนาความเป็นผู้นำทางศีลธรรมให้แก่เยาวชนยังขาดรูปแบบในการดำเนินการที่ชัดเจน และขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของเยาวชนในการร่วมทบทวนวิเคราะห์ สร้างความตระหนัก ถึงคุณค่าของการพัฒนา และการลงมตร่วมเป็นพันธกิจระหว่างกันตลอดจนการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคม ด้วยเหตุผลข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงคิดพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C.) มาเป็นกระบวนการพัฒนาผู้นำทางศีลธรรม ซึ่งเชื่อว่า ผลการวิจัยนี้ จะยังผลให้มีกระบวนการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ให้มีศีลธรรมเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งกระบวนการ และคาดหวังว่า กระบวนการที่พัฒนาขึ้นจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคนในทุกระดับอีกด้วย

^๒ สมัย จิตต์ทหมวด, **พฤติกรรมผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙ - ๓๕.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, **นโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๔)**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๑.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาผลการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

ก. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ ๓ (ปวช.๓) ปีการศึกษา ๒๕๕๖ สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ซึ่งในระยะแรกมีนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม จำนวน ๓๐ คน ต่อมาลดลงเหลือ ๑๘ คน

ข. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ดำเนินการภายใต้เนื้อหาที่เน้นการพัฒนาความเป็นผู้นำ คือ การปฏิบัติหน้าที่ของการเป็นนักเรียนมีลักษณะของพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม จำนวน ๑๐ ด้าน ประกอบด้วย การคิด การกระทำที่แสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย

ค. ตัวแปรที่จะศึกษา

ตัวแปรต้น คือ กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ที่ผู้วิจัยพัฒนาจากกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม “เพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน” (F.S.C)

ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันของกลุ่มตัวอย่าง และผลการเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลของกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

ง. สมมติฐาน

หลังการทดลองนักเรียนกลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมสูงกว่าก่อนการทดลอง

๑.๔ นิยามศัพท์การวิจัย

ความเป็นผู้นำ หมายถึง กระบวนการของการมีอิทธิพลของบุคคลเหนือกลุ่ม เพื่อกำหนดเป้าหมาย และการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

การพัฒนาทางศีลธรรม หมายถึง การกำหนดแนวคิด และวิธีการปลูกฝังพัฒนาความประพฤติที่ดีงามของบุคคลตามแนวพระพุทธศาสนา

กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน หมายถึง เทคนิคการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมตามหลักจิตวิทยาสังคมซึ่งเน้นการมองอดีต ปัจจุบันเชื่อมโยงอนาคตเพื่อกระตุ้นจิตสำนึก และสร้างพันธสัญญาในการมีวิสัยทัศน์ของอนาคตร่วมกัน อันนำไปสู่การวางแผนและปฏิบัติอย่างมีระบบด้วยความคาดหวังผลสำเร็จร่วมกัน

พฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมกับบทบาทของตนเองอยู่ภายใต้กรอบศีลธรรม จำนวน ๑๐ ด้าน ประกอบด้วย การคิด การกระทำที่แสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย

๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๕.๑ ประโยชน์ทางวิชาการ

การวิจัยในครั้งนี้ จะยังผลให้ได้กระบวนการพัฒนาคุณธรรมให้แก่ผู้เรียนโดยวิธีการสร้างอนาคตร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

๑.๕.๒ ประโยชน์ทางการปฏิบัติ

นวัตกรรมที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชน อาทิ

- กระทรวงศึกษาธิการ ในการวางแผนกำหนดรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะการสร้างความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม
- องค์กรการเมือง ในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาคน ในส่วนของเยาวชนให้มีคุณลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดีในกรอบศีลธรรม
- องค์กรศาสนา ในการวางแผนความร่วมมือกับสถานศึกษา กระทรวงวัฒนธรรม และองค์กรการเมืองในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้นำที่มีคุณธรรมตามความคาดหวังของสังคม
- กลุ่มเครือข่ายผู้ประกอบการ เพราะเป็นองค์กรแรกในกระบวนการขัดเกลาพฤติกรรมเยาวชน
- กลุ่มสื่อมวลชน ในการเลือกสรรข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนเพื่อสื่อสารต่อสาธารณชนและกลุ่มวัยรุ่น เนื่องจากเป็นสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างค่านิยมและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการสร้างการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน คณะผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดสำหรับเป็นแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ซึ่งประกอบด้วย

๑. แนวคิดผู้นำและความเป็นผู้นำ
๒. ทฤษฎีความเป็นผู้นำ
๓. แนวคิดการพัฒนาผู้นำ
๔. แนวคิดการปลูกฝังศีลธรรม
๕. กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน
๖. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
๗. กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดผู้นำและความเป็นผู้นำ

ในสังคมปัจจุบันมนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันกับบุคคลอื่น ตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไป ซึ่งเรียกว่าพฤติกรรมกรรวมกลุ่ม โดยกลุ่มนั้นอาจมีลักษณะการจัดตั้งที่เป็นทางการ หรือไม่ เป็นทางการ แต่ละบุคคลในกลุ่มจะแสดงพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของตัวเองบุคคลอื่น และของกลุ่ม ซึ่งความต้องการของกลุ่มโดยส่วนรวมที่กล่าวถึงนี้ก็คือ ความต้องการของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม ที่นำมาปรับให้มีความสอดคล้องกัน และมีความสมดุลจนเป็นที่ยอมรับของสมาชิกแต่ละคนบุคคลที่สามารถนำความต้องการของแต่ละบุคคลในกลุ่มที่มีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านพื้นฐาน ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น ค่านิยม ทศนคติมาจัดอยู่ในภาวะสมดุล เป็นที่ยอมรับของแต่ละบุคคลหรือการนำแนวความคิดความต้องการที่แตกต่างกันมาปรับเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน หรือไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุความต้องการ การของกลุ่มได้ บุคคลนั้นถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อกลุ่ม เพราะมีความสามารถทำให้บุคคลอื่นคล้อยตามได้ ทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติ นั่นคือที่มาของความหมายของคำว่า “ผู้นำ”

“ภาวะผู้นำ” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า leadership หมายถึง ความเป็นผู้นำ โดยปกติมักใช้คำว่า “ความเป็นผู้นำ” เพราะเป็นคำไทยที่เข้าใจง่าย มีผู้ให้ความเห็นว่าควรแยกคำสองคำออกจากกัน คือ คำว่า “ผู้นำ” หรือ leader กับ “ความเป็นผู้นำ” หรือ leadership เพราะทั้งสองคำมี

ความหมายที่แตกต่างกัน ความเป็นผู้นำ เป็นกระบวนการใช้อิทธิพลเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และนำกลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์นั้น ผู้ให้ความหมายคำนี้ คือ Ralph M. Stogdill^๑ ซึ่ง Stogdill ได้ให้ความหมายของความเป็นผู้นำต่อไปอีกว่า “ความเป็นผู้นำ” ไม่ใช่เรื่องของการมีตำแหน่งหน้าที่หรือมีบุคลิกภาพพิเศษ แต่เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในกลุ่มในการทำงานร่วมกันเพื่อให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ลักษณะเช่นนี้เอง ความหมายของ “ความเป็นผู้นำ” จึงแยกออกจากความหมายของคำว่า “ผู้นำ” ได้อย่างชัดเจน ดังที่จะกล่าวต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของผู้นำและความเป็นผู้นำ

ผู้นำ มีผู้ให้คำจำกัดความหรือความหมายไว้หลากหลาย แต่ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกันพอสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้

ความหมายของผู้นำตามทัศนะนักวิชาการตะวันตก นักวิชาการตะวันตก ได้ให้ความหมายของผู้นำไปในทิศทางที่สอดคล้องว่าผู้นำหมายถึงบุคคลที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนภายในกลุ่มเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มในการนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ ผู้นำยังเป็นผู้ที่ทำให้สมาชิกเกิดความไว้วางใจ เชื่อใจ และสามารถแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

ความหมายของผู้นำตามรากศัพท์ทั่วไป พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ไม่ได้ให้ความหมายของคำว่า ผู้นำ ไว้โดยตรงแต่ได้แยกคำสองคำออกจากกัน คือ คำว่า “ผู้” และคำว่า “นำ” คำว่า “ผู้” หมายถึง คำที่ใช้แทนคำว่า คน หรือ สิ่งที่ถือเสมือนคน ส่วนคำว่า “นำ” หมายถึง ไปข้างหน้า ดังนั้น หากนำคำสองคำมาประสมกันจึงได้ความหมายว่า ผู้นำ คือ บุคคลที่มีความสามารถในการชี้นำบุคคลอื่นไปข้างหน้าได้นั่นเอง ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้สอดคล้องกับความหมายของนักวิชาการตะวันตก

ความหมายของผู้นำตามทัศนะของนักวิชาการไทย หากนำทัศนะของนักวิชาการไทยที่ให้ ความหมายของ “ผู้นำ” มาเปรียบเทียบกับของนักวิชาการตะวันตก ความหมายของผู้นำยังคงมีความหมายไปในทิศทางที่สอดคล้องกันว่า “ผู้นำ” คือ บุคคลที่มีความสามารถ ทำให้บุคคลอื่นคล้อยตามได้ หรือมีศิลปะในการชี้นำการตัดสินใจของบุคคลอื่นให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อให้บรรลุความต้องการของกลุ่มได้ หรือเป็นผู้ที่มีอิทธิพลทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติต่อกลุ่มอันก่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยสมาชิกในกลุ่มต่างให้ความเคารพนับ ถือซึ่งกันและกัน และปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ก่อให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^๒

^๑ ทองอินทร์ วงศ์โสธร, ภาวะผู้นำเอกสารการสอนชุดวิชา หลักและระบบบริหารการศึกษา หน่วยที่ ๖, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙), หน้า ๑๖๕ - ๑๖๖.

^๒ บัญชา แก้วเกตุทอง, ผู้นำการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๒๓), หน้า ๒๕.

จากความหมายของ “ผู้นำ” ตามทัศนะที่หลากหลายดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้นำเกี่ยวข้องกับความเป็นศูนย์กลางของกลุ่ม ทำให้กลุ่มยอมรับและนำกลุ่มมุ่งสู่เป้าหมาย จึงนับว่าผู้นำเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อความคิด และการดำเนินกิจกรรมของสมาชิกกลุ่ม จากการประมวลแนวคิดและความหมายของผู้นำมาแล้วข้างต้น จึงพอที่จะสรุปความหมายของผู้นำเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันไว้ว่า “ผู้นำ” หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถ มีวิสัยทัศน์และมีอิทธิพลในการชักนำบุคคลอื่นหรือกลุ่มให้คล้อยตาม ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มเพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย

ความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำความหมายทั่วไปเป็นสภาวะของบุคคล ที่แสดงออกในการนำผู้คนในกลุ่มหรือสังคมให้ดำเนินกิจกรรม โดยการอำนวยความสะดวก ประสานงานเพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มที่วางไว้ “ความเป็นผู้นำ” เป็นคำภาษาไทยที่เข้าใจง่าย

Stogdill ให้ความหมายของความ เป็นผู้นำ คือกระบวนการใช้อิทธิพลเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่มและทำให้กลุ่มดำเนินงานจนบรรลุวัตถุประสงค์^๓ ความหมายนี้สอดคล้องกับการให้ความหมายของ Terry ที่กล่าวว่า ความเป็นผู้นำ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการชักชวนหรือชักนำบุคคลอื่น โดยปราศจากการใช้อำนาจตามตำแหน่งหรือเหตุการณ์ภายนอก^๔

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า ความเป็นผู้นำหรือภาวะผู้นำคือ คุณสมบัติของบุคคลที่ประกอบไปด้วยการมีสติปัญญา ความดีงามความรู้ความสามารถที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งใจ^๕

กิติ ตยัคคานนท์ กล่าวถึงความ เป็นผู้นำ ไว้อีกทัศนะหนึ่งว่า ความเป็นผู้นำ คือ ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกโดยใช้กระบวนการสื่อความหมายให้ร่วมมือกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ความหมายนี้สอดคล้องกัน^๖

สรุปได้ว่า ความเป็นผู้นำ เป็นกระบวนการใช้อิทธิพลของบุคคลเหนือกลุ่ม เพื่อกำหนดเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ในทางการบริหารองค์การหากกล่าวถึงผู้นำมักกล่าวถึง

^๓ Stogdill, R.M., *Handbook of Leadership: A survey of theory and research*, (New York: Free Press, ๑๙๗๔), p. ๑๓.

^๔ Terry, George R., *Principle of Management*, Homewood, Ill : Richard D. Irwin. (New Jersey : Prentice – Hall, ๑๙๗๗), p. ๑๖.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *ไตรภูมิพระร่วงอิทธิพลต่อสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘-๑๙.

^๖ กิติ ตยัคคานนท์, *เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: เพลวอักษร, ๒๕๓๑), หน้า ๒๕-๒๗.

ความเข้มแข็งของความเป็นผู้นำในองค์การ โดยพิจารณาได้จากความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายขององค์การหรือกลุ่ม ดังนั้น ความเป็นผู้นำ จึงเกิดจากองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ตัวผู้นำ ผู้ตามหรือกลุ่ม และสถานการณ์หรือสังคม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑.๓ องค์ประกอบของความเป็นผู้นำ

สิ่งที่กำหนดความเป็นผู้นำขององค์การ มี ๓ ประการ คือ ผู้นำ ผู้ตามหรือกลุ่มและสถานการณ์หรือสังคม เมื่อพิจารณาให้ละเอียดแล้วจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบทั้ง ๓ ประการ มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและเป็นสิ่งกำหนดผลลัพธ์ของความเป็นผู้นำได้ อาทิเช่น ความพึงพอใจในการทำงาน การยอมรับจากผู้ตามและความพึงพอใจในงานอันเป็นผลให้เกิดความเจริญเติบโต ก้าวหน้า มีความมั่นคงปลอดภัย และการอยู่ด้วยความสงบสันติขององค์การ^๗

๑. ด้านตัวผู้นำ องค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นผู้นำอยู่ที่ผู้นำจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญหลายประการ คือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะการทำงาน มีวิสัยทัศน์ ค่านิยมอิทธิพลหรืออำนาจ ตลอดจนการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมความเป็นผู้นำ

๒. ด้านกลุ่มหรือผู้ตาม ประกอบด้วยความยึดมั่นที่มีต่อกลุ่ม บรรทัดฐานหรือ กฎเกณฑ์ของกลุ่ม เจตจำนงต่อเป้าหมายของกลุ่ม ความคาดหวังของสมาชิกในกลุ่มและความต้องการของสมาชิกในกลุ่มต่อผู้นำ

๓. ด้านสถานการณ์ สถานการณ์มีบทบาทต่อความเป็นผู้นำมาก สถานการณ์ที่กลุ่มกำลังเผชิญอยู่นั้นก่อให้เกิดผู้นำได้ เช่น ค่านิยมขององค์การ เทคโนโลยีในการจัดการองค์การ ตลอดจนกิจกรรมหรืองานของกลุ่ม

๒.๑.๔ ความสำคัญของความเป็นผู้นำ

ผู้นำมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิด และการกระทำของบุคคลในกลุ่มหรือองค์การซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ดังนั้น ผู้นำจึงถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่ม องค์การที่ผู้นำมีความเป็นผู้นำจะสามารถนำองค์การให้เจริญก้าวหน้า แต่ในทางตรงข้ามถ้าองค์การองค์การหนึ่งใดมีผู้นำหรือหัวหน้าที่ขาดความเป็นผู้นำองค์การนั้นมักจะประสบความล้มเหลวหรือการทำงานไม่มีประสิทธิภาพ จึงกล่าวได้ว่าผู้นำจัดเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในองค์การ โดยมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ผู้นำเป็นศูนย์กลางประสานงานระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มกับกลุ่มภายนอกองค์การหรือท้องถิ่น โดยผู้นำเป็นตัวแทนในการติดต่อแลกเปลี่ยนความร่วมมือกับภายนอก ขณะเดียวกันก็เป็นศูนย์กลางในการรับฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกในกลุ่มได้

^๗ เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ, พฤติกรรมองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ ฉบับปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๒๘-๒๙.

๒. ผู้นำเป็นผู้รับผิดชอบการทำงานขององค์กร โดยเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการวางแผน ปฏิบัติตามแผนและประเมินผล การดำเนินงานตามเป้าหมายขององค์กร โดยผู้นำจะเป็นผู้บริหาร กระบวนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล นอกจากนี้ผู้นำยังสามารถช่วยองค์กรในการ ปรับทิศทางการดำเนินงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทำ ให้องค์กรประสบความสำเร็จในที่สุด

๓. ผู้นำเป็นศูนย์รวมขวัญกำลังใจและความร่วมมือของสมาชิก รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการ บริการและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนให้สมาชิกได้ประสบผลสำเร็จตามความต้องการ ดังเช่นใน กรณีที่สมาชิกองค์กรใดมีปัญหาทั้งในด้านส่วนตัวและปัญหาเกี่ยวกับงาน มักจะขอคำปรึกษาชี้แนะ จากผู้นำอยู่เสมอ ทำให้สมาชิกสามารถที่จะปฏิบัติงานให้กับองค์กรได้ตามปกติ

๔. ผู้นำเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาปรับปรุง โดยผู้นำทำการ ประเมินผล และนำผลนั้นมากระตุ้นชี้แนะให้สมาชิกองค์กรได้พัฒนาและปรับปรุงการทำงานให้มี ประสิทธิภาพอยู่ตลอดเวลา

๕. ผู้นำเป็นแกนกลางสำคัญ ในการสร้างความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันระหว่างสมาชิก ความสามัคคีภายในกลุ่มจะเกิดขึ้นได้ขึ้นอยู่กับผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญ^๘

๒.๑.๕ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นผู้นำ

ลักษณะของผู้นำหรือความเป็นผู้นำมีความแตกต่างกันหลายประการ โดยอาจเป็นการ ยอมรับความคิดเห็น เนื่องจากตำแหน่งหน้าที่หรือเพราะอิทธิพลอื่น หรือเป็นการยอมรับความคิดเห็น ในลักษณะทั้ง ๒ ประการ ดังกล่าวก็ได้ การกำหนดว่าใครเป็นผู้นำ หรือพฤติกรรมใดที่แสดงออกถึง ความเป็นผู้นำได้นั้น จะสามารถพิจารณาได้จากปัจจัยที่กำหนดความเป็นผู้นำดังต่อไปนี้

๑. ตำแหน่งในกลุ่ม เป็นสิ่งที่กำหนดความเป็นผู้นำ ผู้ที่เป็นผู้นำของกลุ่ม ได้แก่ บุคคลที่อยู่ใน ตำแหน่งบริหารสูงสุดของกลุ่มนั้น ซึ่งอาจจะได้รับการสนับสนุนให้ดำรงตำแหน่งนี้จาก บุคคลภายนอก หรือภายในกลุ่มก็ได้ โดยถ้าเป็นบุคคลที่ได้รับการมอบหมายตำแหน่งจากบุคคลภายนอก อาจไม่สามารถทำหน้าที่เป็นผู้นำของกลุ่มได้ ทั้งนี้แล้ว แต่การยอมรับของสมาชิก ภายในกลุ่มนั้นจะมี มากน้อยเพียงใด

๒. การยอมรับของสมาชิกในกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้นำ ที่กลุ่มยอมรับจะสังเกตได้จากความ เป็นศูนย์รวมในการแสดงออกถึงพลังและอำนาจของกลุ่ม ผู้นำจะได้รับการยอมรับให้เป็นจุดรวมแห่ง จิตใจของสมาชิกกลุ่มโดยสมาชิกจะปฏิบัติตามผู้นำเสมอไม่ว่าผู้นำจะปฏิบัติไปในทางใด ดังนั้นในการ

^๘ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และจินดา ขลิบทอง. “การเป็นผู้นำมนุษยสัมพันธ์และจิตวิทยาสำหรับ เกษตรกร”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาภาวะผู้นำในงานส่งเสริมการเกษตร, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๑), หน้า ๓๕-๓๗.

ยอมรับของสมาชิกกลุ่มดังกล่าวนี้ ทำให้บุคคลเป็นจุดรวมของความโน้มเอียงในการเคลื่อนไหวของกลุ่มหรือเป็นจุดรวมของแนวความคิดของกลุ่มในการแสดงออกกับสังคมอื่นหรือเป็นจุดรวมของความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในกลุ่มจะกลายเป็นผู้นำกลุ่มไปโดยปริยาย

๓. บุคลิกภาพ สิ่งที่กำหนดความเป็นผู้นำอีกประการหนึ่ง คือ บุคลิกภาพของผู้นำ บุคคลที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งเด่นกว่าหรือเหนือกว่าผู้อื่น โดยสิ่งที่เหนือหรือเด่นกว่านั้นมีอิทธิพลมากพอที่จะโน้มน้าวจิตใจบุคคลอื่นให้เกิดความภูมิใจ และความเชื่อมั่นในบุคคลนั้นแล้วบุคคลนั้นจะทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้นำของกลุ่มนั้น ผู้นำในลักษณะนี้จึงเกิดได้หลายรูปแบบ เช่น ถ้าบุคคลใดมีความรู้ความสามารถในทางวิชาการเหนือกว่าบุคคลอื่นจนเป็นที่ยอมรับของบุคคลในกลุ่มแล้วบุคคลผู้นั้นก็จะเป็นผู้นำกลุ่มทางวิชาการ ขณะเดียวกันอาจมีบุคคลที่มีบุคลิกภาพพิเศษที่สามารถจูงใจบุคคลอื่นให้คล้อยตาม โดยอาจจะเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง หรือมีรูปร่างแข็งแรง มีกำลังมากกว่า บุคคลอื่น ไม่กล้าขัดขวางความคิดเห็นก็จะเป็นผู้นำของกลุ่มในเชิงปฏิบัติ เป็นต้น

๔. การตัดสินใจในการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายของกลุ่ม ลักษณะของบุคคลที่เป็นผู้นำที่เห็นได้ชัดอีกลักษณะหนึ่ง คือ การเป็นบุคคลที่ตัดสินใจกำหนดการอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่กลุ่มไม่ว่าจะเป็นแนวปฏิบัติหรือแนวความคิดเห็นของกลุ่มโดยบุคคลผู้นั้นจะเป็นผู้รวบรวมความแตกต่างทางด้านความคิดเห็น การปฏิบัติของบุคคลในกลุ่ม รวมทั้งความต้องการของแต่ละบุคคลมาประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นเป้าหมายของกลุ่ม โดยส่วนรวมแล้วสร้างเป็นแนวปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน โดยบุคคลที่เป็นผู้นำจะคอยกระตุ้น จูงใจ ประสานงานและควบคุมการปฏิบัติงานของสมาชิกเหล่านั้นให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งจะสังเกตเห็นโดยทั่วไปว่าบุคคลที่เป็นผู้นำในแต่ละกลุ่มนั้นมักจะเป็นผู้เคลื่อนไหวนำกลุ่มหรือเป็นผู้เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปเป็นบุคคลแรก

๒.๒ ทฤษฎีความเป็นผู้นำ

ก. ลักษณะความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับตัวผู้นำประกอบด้วย ๒ ทฤษฎี คือทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (Great Man Theory) และทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theory)

๑) ทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (Great Man Theory)

Stogdill ได้สรุปแนวคิดของทฤษฎีนี้ว่า เป็นทฤษฎีที่ศึกษาถึงลักษณะของความเป็นผู้นำที่เป็นผลมาจากลักษณะทางพันธุกรรมที่ถ่ายทอดไปยังบุคคล เป็นคุณสมบัติที่อยู่ภายในตัวผู้นำแต่ละคน ทฤษฎีนี้เชื่อว่าความเป็นผู้นำเป็นคุณสมบัติที่มีมาแต่กำเนิด เป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน ผู้นำมีลักษณะพิเศษที่เหนือกว่าผู้ตามและสามารถถ่ายทอดทางพันธุกรรมได้ ไม่ใช่การมาฝึกอบรมภายหลัง (trained leader) ซึ่งได้แก่ พลังกาย พลังสมองและพลังศีลธรรม โดยอธิบายถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ที่มีศึกสงครามมาก ผู้ที่มีความกล้าหาญในการรบ มีความเด็ดเดี่ยวเข้มแข็ง ก็จะสามารถ

สถาปนาตนเอง หรือได้รับการสถาปนาให้เป็นผู้ให้ได้ ทฤษฎีนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับทฤษฎีพันธุกรรม (Genetic Theory) ที่มุ่งเน้นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่เป็นผู้นำมากกว่าคุณสมบัติด้านอื่น^๙

๒) ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theory)

ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ เชื่อว่า ผู้นำย่อมมีลักษณะที่แตกต่างจากผู้ตามโดยเฉพาะลักษณะทางกายภาพ และลักษณะทางบุคลิกภาพ บุคคลที่จะเป็นผู้นำได้นั้น เพราะเขาเกิดมาพร้อมกับคุณลักษณะ (traits) บางอย่าง que เสริมให้เขาเป็นผู้นำ การศึกษาทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ ของ Stogdill พบว่าคุณลักษณะบางประการของมนุษย์เป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้เกิดความเป็นผู้นำ โดย Stogdill สรุปไว้ว่าผู้นำจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ ๖ ประการดังนี้

๒.๑ คุณลักษณะทางกายภาพหรือลักษณะทางกายของมนุษย์ คุณลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ตามลักษณะทางพันธุกรรม ได้แก่ อายุ รูปร่าง ท่าทาง บุคลิกภาพ ความสูงความแข็งแรงของร่างกาย ตลอดจนสุขภาพอนามัย

๒.๒ ภูมิหลังทางสังคมเป็นคุณลักษณะในเรื่องการศึกษาและสถานภาพทางสังคม การเปลี่ยนแปลงชั้นทางสังคม

๒.๓ ความรู้ความสามารถ เป็นคุณลักษณะที่บ่งบอกถึงความเฉลียวฉลาด คุณลักษณะนี้วัดได้จากเขาวัดปัญญาระดับความรู้เรื่องราวต่าง ๆ ความแม่นยำในการตัดสินใจความคล่องแคล่วหรือความชำนาญ สามารถคิดพิจารณาปัญหา การวินิจฉัยและตัดสินใจปัญหา และการดำเนินการของกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔ บุคลิกภาพ คุณลักษณะนี้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด แต่อย่างไรก็ตามบุคลิกภาพสามารถพัฒนาให้ดีขึ้นได้ เช่น ความสามารถในการปรับตัว ความมั่นคงทางอารมณ์ ความเป็นตัวของตัวเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ความอดสาหะและความอดทนต่อ อุปสรรคต่าง ๆ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความซื่อสัตย์ เป็นสภาวะที่ผู้นำแสดงออกให้เห็นได้ และเป็นสิ่งดึงดูดใจในตัวผู้นำ

๒.๕ คุณลักษณะด้านพฤติกรรมและนิสัยของการทำงาน เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบต่องาน มนุษย์สัมพันธ์ต่อเพื่อนร่วมงานและบุคคลภายนอกความสามารถในการบริหารงาน การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในงาน ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญ ที่มีผลต่อความสำเร็จของผู้นำ

๒.๖ คุณลักษณะทางสังคมหรือลักษณะทางด้านศีลธรรมเป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลต่อสังคม ด้านการประพฤติดี ประพฤติชอบ ดำรงอยู่ในภาวะของการมีหลักธรรมในการ

^๙ Stogdill, R.M., *Handbook of Leadership: A survey of theory and research*, (New York: Free Press, ๑๙๗๔), p. ๑๔-๑๕.

ครองตน ซึ่งมีตัวแปร คือ การรู้จักการประนีประนอม ความสามารถในการให้และการขอความร่วมมือ การเป็นที่นิยมชมชอบของคนอื่น ความสามารถในการใช้ปฏิภาณไหวพริบ และการแก้ปัญหา^{๑๐}

ข. ลักษณะความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับกลุ่ม ประกอบด้วยทฤษฎีสำคัญ ๓ ทฤษฎีคือ ทฤษฎีบุคคลิกภาพของกลุ่ม (Group Syntality Theory) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่ม (Exchange Theory) และทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม (Group Process Theory) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑) ทฤษฎีว่าด้วยบุคคลิกภาพของกลุ่ม (Group Syntality Theory) ผู้พัฒนาทฤษฎี คือ Cattell โดยอาศัยหลักการจากทฤษฎีการเสริมแรง เพื่ออธิบายพฤติกรรมของกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ๒ ส่วน ดังนี้

๑.๑ มิติของกลุ่ม ประกอบด้วย ๑) ลักษณะสมาชิกของกลุ่ม คือลักษณะต่าง ๆ ของแต่ละบุคคลที่มารวมกันเข้าเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลเช่น เขาวนปัญญาทัศนคติความคิดเห็น ๒) ลักษณะบุคคลิกภาพของกลุ่ม คือ พลัง หรือผลที่กลุ่มสามารถกระทำให้เกิดขึ้นซึ่งเกิดจากพฤติกรรมที่กลุ่มแสดงออกและครอบคลุมไปถึง วิธีการตัดสินใจของกลุ่ม ๓) ลักษณะโครงสร้างภายในกลุ่ม คือ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม เช่น บทบาทของสมาชิกตำแหน่งของสมาชิกที่มีอยู่กลุ่มย่อยในกลุ่มใหญ่ และการสื่อสารภายในกลุ่ม เป็นต้น

๑.๒ พลวัตของบุคคลิกภาพรวมของกลุ่ม หมายถึง การทำกิจกรรมหรือความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่ม การกระทำของสมาชิกมีลักษณะ ๒ ประการคือ (๑) ลักษณะที่ทำให้กลุ่มร่วมกันได้เป็นลักษณะของความร่วมมือในการกระทำกิจกรรมของสมาชิก เพื่อให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกเป็นไปอย่างราบรื่น และก่อให้เกิดความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกัน (๒) ลักษณะที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จเป็นกิจกรรมที่สมาชิกกระทำเพื่อให้กลุ่มบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้

๒) ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่ม (Exchange Theory) ผู้พัฒนาทฤษฎีนี้คือ Thibault และ Kelley เป็นทฤษฎีที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม และกระบวนการกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดผลจากการรวมกลุ่ม แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานของการทำหน้าที่ในกลุ่มได้อย่างดี แนวคิดที่สำคัญมีดังนี้

๒.๑ ในการรวมกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก เมื่อมีการรวมกลุ่ม สมาชิกย่อมเกิดการเรียนรู้ ทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรม ซึ่งกันและกัน จากการติดต่อสื่อสารและการทำงานร่วมกัน แบบอย่างความคิด ทัศนคติ ค่านิยมและการกระทำที่นำไปสู่ความพึงพอใจ และเป็นบรรทัดฐานของกลุ่ม แบบอย่างนั้นก็จะได้รับการยอมรับและนำไปปฏิบัติจริง

^{๑๐} Stogdill, R.M., *Handbook of Leadership: A survey of theory and research*, (New York: Free Press, ๑๙๗๔), p. ๑๖.

กล่าวได้ว่า การรวมกลุ่ม ทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และการกระทำซึ่งกันและกัน ดังนั้นเมื่อสมาชิกแสดงพฤติกรรมก็ย่อมจะต้องไตร่ตรองให้รอบคอบ เลือกสรร และขัดเกลา การแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่

๒.๒ การเลือกแสดงพฤติกรรมของสมาชิก และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ก่อให้เกิดผลตามเป้าหมายของกลุ่มขึ้น ซึ่งอาจเป็นรางวัลจากการมีปฏิสัมพันธ์ หรือการเห็นคุณค่าของการกระทำพฤติกรรมนั้นให้บรรลุเป้าหมาย

๓) ทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม (Group Process Theory) เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงกระบวนการทางสังคมที่เกิดจากการรวมตัวของคนกลุ่มหนึ่ง ในระยะเวลาหนึ่ง คนเหล่านี้มีปฏิสัมพันธ์กัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันก่อให้เกิดพลังกลุ่ม โดยพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวบุคคลและกลุ่ม การทำงานกลุ่มต้องประกอบด้วยผู้นำสมาชิก ลักษณะกลุ่มและกระบวนการกลุ่ม ซึ่งลักษณะของการทำงานกลุ่มต้องมีเป้าหมายร่วมกันแต่แต่ละบุคคลต้องมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานของกลุ่ม มีการติดต่อสื่อสาร และประสานงานกันในกลุ่ม ตลอดจนมีการจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกับการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับ หลักทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม เพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ และการปรับปรุงการทำงานของกลุ่มให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น และพัฒนาความเป็นผู้นำกลุ่มสามารถจัดกิจกรรมได้หลายวิธี ดังนี้

๓.๑ เกม เป็นการสร้างสถานการณ์สมมติขึ้น แล้วให้สมาชิกเล่น ด้วยตนเองภายใต้ข้อตกลงหรือกติกาบางอย่าง สมาชิกต้องตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะมีผลออกมาในรูปของการแพ้ ชนะวิธีการนี้ช่วยให้สมาชิกได้ วิเคราะห์ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจและยังช่วยให้เกิดความสนุกสนานด้วย

๓.๒ บทบาทสมมติ เป็นสถานการณ์สมมติเช่นเดียวกับเกม แต่มีการกำหนดบทบาทของผู้เล่นในสถานการณ์ที่สมมติขึ้นมานั้น แล้วให้สมาชิกเข้าสวมบทบาทนั้นและแสดงออกตามธรรมชาติ วิธีการนี้ช่วยให้สมาชิกได้มีโอกาสวิเคราะห์ความรู้สึกและพฤติกรรมของตนอย่างลึกซึ้ง และช่วยเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจ

๓.๓ กรณีตัวอย่าง เป็นการใช้กรณีหรือเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงนำมาดัดแปลงและใช้เป็นตัวช่วยให้สมาชิกได้ศึกษาวิเคราะห์และอภิปรายกันเพื่อความเข้าใจ และฝึกฝนหาแนวทางแก้ปัญหาที่นั้น วิธีการนี้ทำให้สมาชิกได้รู้จักคิดและพิจารณาข้อมูลที่ตนได้รับมาอย่างถี่ถ้วนและการอภิปรายช่วยให้สมาชิกได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน

๓.๔ สถานการณ์จำลอง เป็นการจำลองหรือสร้างสถานการณ์ให้ใกล้เคียงกับความเป็นจริงแล้วให้สมาชิกอยู่ในสถานการณ์นั้น และมีปฏิริยาโต้ตอบกันวิธีการนี้ช่วยให้สมาชิกได้มีโอกาสทดลองพฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในสถานการณ์จริงสมาชิกอาจไม่กล้าแสดงออก

๓.๕ การระดมความคิด เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกทุกคนได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นที่ได้กำหนดขึ้นอย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องกังวลว่าความคิดเห็นนั้นถูกหรือผิด ทั้งนี้ทุกคนสามารถแสดงได้อย่างอิสระภายใต้วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของกลุ่มเป็นสำคัญ

๓.๖ กลุ่มย่อย เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้สมาชิก ทุกคนได้มีส่วนในการแสดงออกทางพฤติกรรมและช่วยให้สมาชิกได้ข้อมูลเพิ่มมากขึ้น จากผลการมีส่วนในการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ

๓.๗ ละคร เป็นวิธีการที่ให้สมาชิกทดลองแสดงบทบาทตามที่กำหนดไว้ ซึ่งช่วยให้ได้ประสบการณ์ในการเข้าใจความรู้สึก เหตุผลและพฤติกรรมของผู้อื่นทำให้เกิด ความเห็น ออกเห็นใจกัน และยังช่วยให้เกิดความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจนฝึกการทำงานร่วมกันด้วยในการจัดกิจกรรมข้างต้น^{๑๑}

นอกจากจัดให้สอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการกลุ่มแล้วยังต้องคำนึงถึงหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ ดังนี้

๑. การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้
๒. การยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้
๓. การยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้
๔. การยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการแสวงหาความรู้
๕. การยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน^{๑๒}

นอกจากนี้การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม ยังช่วยฝึกทักษะที่จำเป็นบางประการ ดังนี้

๑. ทักษะทางสังคม เป็นทักษะที่ช่วยให้อยู่ร่วมกันและทำงานกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เช่น ทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อหน้าที่

๒. ทักษะในการศึกษาค้นคว้า เป็นทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ ทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพูด การฟัง การอ่าน และการรายงาน

๓. ทักษะทางปัญญา ได้แก่ ทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิพากษ์วิจารณ์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีเหตุผล

๔. ทักษะในการทำงานกลุ่ม เป็นทักษะในการทำงานร่วมกับ ผู้อื่น เช่น ทักษะในการวางแผน การเป็นผู้นำแสดงความคิดเห็นด้วยการอภิปราย การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นจาก

^{๑๑} ทิศนา ขัมมณี และคณะ, กลุ่มสัมพันธ์: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: บุรณาศิลป์ การพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๔๕-๔๘

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๙.

แนวคิดและทฤษฎีการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มซึ่งเป็นวิธีการที่ช่วยให้สมาชิกกลุ่มมีการพัฒนาทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมทางสังคมทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าในการพัฒนาพฤติกรรมความเป็นผู้นำหากมีการนำกระบวนการกลุ่มมาใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมความเป็นผู้นำและร่วมมือสร้างสรรค์ ก็จะเป็นการส่งเสริมสมาชิกให้สามารถเห็นคุณค่าผลงานอันเกิดจากการทำร่วมกันซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน สมาชิกมีความเข้าใจบทบาทของตนในการเป็นผู้นำ และผู้ตามมีความรับผิดชอบต่อนตนเอง หมู่คณะและการทำงานร่วมกันมีความเชื่อมั่นในตนเอง ทำงานร่วมกันอย่างมีเหตุผล อันจะนำไปสู่การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และความสามัคคีในหมู่คณะ

๘. ลักษณะความเป็นผู้นำขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ประกอบด้วยทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีความเป็นผู้นำตามสถานการณ์ (Contingency Leadership Model) และทฤษฎีตาข่ายการจัดการ (Managerial Grid Theory) มีรายละเอียดดังนี้

๑) ทฤษฎีความเป็นผู้นำตามสถานการณ์ (Contingency Leadership Model) ตามทฤษฎีนี้ความเป็นผู้นำเกิดได้ตามสถานการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นซึ่งไม่แน่นอนอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ทฤษฎีนี้แสดงถึงอิทธิพลของสถานการณ์ หรือ สภาวะสิ่งแวดล้อมที่มีต่อความเป็นผู้นำ ซึ่งถือว่าสังคมเป็นผู้กำหนดความเป็นผู้นำก็ได้ หากสถานการณ์เปลี่ยน สังคมก็จะเปลี่ยนความเป็นผู้นำของบุคคลได้ ผู้ตั้งทฤษฎีนี้ขึ้น คือ Fiedler เรียกว่า ทฤษฎีประสิทธิผลของความเป็นผู้นำตามสถานการณ์ (Fiedler's The Contingency Model of Leadership Effectiveness) เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงลักษณะความเป็นผู้นำแบบใดที่ทำงานในสภาพการณ์กลุ่มลักษณะใด จึงทำให้กลุ่มมีประสิทธิผลสูง หรือมีประสิทธิผลต่ำ^{๑๓} องค์ประกอบของทฤษฎีความเป็นผู้นำตามสถานการณ์ (Contingency Leadership Model) ของ Fiedler มีรายละเอียดดังนี้

๑. แบบลักษณะของความเป็นผู้นำและเครื่องมือวัดแบบลักษณะความเป็นผู้นำเป็นลักษณะเฉพาะเกี่ยวกับการทำงานของผู้นำในกลุ่ม หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงการกระทำและการปฏิบัติตนของผู้นำที่มีต่อสมาชิกกลุ่มในขณะที่ปฏิบัติงานร่วมกัน ซึ่งแบ่งออกเป็น ๒ แบบ คือลักษณะความเป็นผู้นำแบบมุ่งงาน (task oriented) และลักษณะความเป็นผู้นำแบบมุ่งสัมพันธ์ (relationship oriented) โดยวัดจากคะแนน LPC Test โดยเครื่องมือนี้จะจำแนกผู้ตอบออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ (๑) บุคคลที่ได้คะแนนจากการตอบแบบวัด LPC ต่ำ แสดงว่าบุคคลนั้นมีลักษณะมุ่งงาน (task oriented) หมายถึงว่าบุคคลนั้นเห็นว่าการที่กลุ่ม จะประสบผลสำเร็จสูงโดยการที่เขาจะกระตุ้น การทำงานของสมาชิกกลุ่ม และ (๒) ส่วนบุคคลที่ได้คะแนนสูงจากการวัด จะเป็นผู้ที่มีลักษณะมุ่งสัมพันธ์

^{๑๓} Fiedler, F.E., A Theory of Leadership Effectiveness, (New York : McGraw – Hill, ๑๙๖๗), p. ๑๕.

(relationship oriented) ซึ่งถือว่ากลุ่มที่จะทำงานสำเร็จได้ดีก็ด้วยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่ม

๒. สภาพการณ์ของกลุ่ม (Group Satiation) หมายถึง ลักษณะหรือสภาวะการณ์ของกลุ่มที่ผู้นำปกครองอยู่มีลักษณะของสภาพการณ์กลุ่มที่เอื้อหรือไม่เอื้อต่อการปกครองหรือการบริหารของผู้นำ สภาพการณ์ของกลุ่มประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างผู้นำกับสมาชิกในกลุ่ม (Leader – Member Relationship) โครงสร้างของงาน(Task Structure)และอำนาจตามตำแหน่งของผู้นำ (Position Power) ซึ่งมีรายละเอียดได้ ดังนี้

๒.๑ สัมพันธภาพระหว่างผู้นำกับสมาชิกในกลุ่ม (Leader – Member Relationship) หมายถึง ระดับการสนับสนุนที่กลุ่มจะมีให้แก่ผู้นำ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ระดับที่ผู้นำเข้ากันได้กับลูกน้อง รวมถึงความรู้สึกที่ดีของลูกน้องและเชื่อมั่นต่อผู้นำ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างลูกน้องด้วยกัน เป็นการดูถึงความสัมพันธ์ภายในกลุ่มระหว่างผู้นำกับสมาชิกและสมาชิกกับสมาชิกว่ามีความสัมพันธ์กันอยู่ในระดับใด

๒.๒ โครงสร้างของงาน (Task Structure) หมายถึง ความชัดเจนของเป้าหมายในการทำงาน (goal clarity)ทางเลือกที่จะนำไปสู่เป้าหมายในการทำงาน (goal-path multiplicity) การประเมินผลการตัดสินใจ (decision verifiability) และวิธีการตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่เฉพาะเจาะจง (decision specificity) จะเห็นได้ว่า ผู้นำใดถ้ามีการกำหนดเป้าหมายของงานอย่างชัดเจนมีขั้นตอนในการทำงานไม่ซับซ้อน มีการประเมินผลการปฏิบัติอย่างง่าย ๆ และใช้วิธีการแก้ปัญหาในการดำเนินงานที่ถูกต้องในแต่ละสถานการณ์ หน่วยงานนั้นก็สามารทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๓ อำนาจตามตำแหน่งของผู้นำ (Position Power) หมายถึง การที่ผู้นำได้ใช้อำนาจที่มีอยู่ในการลงโทษผู้กระทำความผิดหรือไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มและสามารถจะให้รางวัลหรือผลตอบแทนให้กับสมาชิกกลุ่มเมื่อคนนั้นได้กระทำความดีหรือทำประโยชน์ให้กับกลุ่มและสามารถใช้อำนาจของตนเองในการบริหารกลุ่มเพื่อนำกลุ่มไปสู่เป้าหมาย^{๑๔}

๒.๓ แนวคิดการปลูกฝังศีลธรรม

๒.๓.๑ ความหมายของศีลธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้ความหมายของคำว่า “ศีลธรรม” ว่า หมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบ พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ของพระธรรมปิฎก

^{๑๔} Fiedler, F.E., A contingency model of leadership effectiveness. In H. Proshansky, & B. Seidenberg (Eds.), Basic studies in social psychology, (New York, NY: Holt, Rinehart, and Winston, 1965), pp. 538-551.

(ป.อ.ปยุตโต) ให้ความหมายของ “ศีลธรรม” ว่าหมายถึง ความประพฤติที่ดีที่ชอบ ความประพฤติดีงาม คำว่า ศีลธรรม นิยมแปลกันว่า ศีลและธรรมโดยถือว่า “ศีล” หมายถึง เว้นชั่วหรือเว้นจากข้อห้าม “ธรรม” หมายถึงประพฤติดี หรือทำตามคำแนะนำสั่งสอน^{๑๕}

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับศีลธรรมว่า “ศีลธรรม” เป็นภาษาบาลีประกอบด้วย ๒ คำ คือ “ศีล” คำหนึ่ง “ธัมมะ” คำหนึ่ง เมื่อรวมกันจึงเป็น “ศีลธัมมะ” “ศีล” แปลว่า ปกติ “ธัมมะ” แปลว่า สิ่ง, เหตุ, การประพฤติ, การกระทำด้วยเจตนา จากความหมายของคำทั้ง ๒ นี้ ท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ จึงจำแนกความหมายของศีลธรรม ออกเป็น ๓ ประการ คือ

๑. ศีลธรรม หมายถึง สิ่งที่เป็นเหตุของความปกติ หรือธรรมที่เป็นเหตุของความปกติ สิ่งหรือการประพฤติ การกระทำที่เป็นเหตุให้เกิดความปกติ

๒. ศีลธรรม หมายถึง สิ่งหรือภาวะแห่งความปกติ มีความปกติอยู่ที่ไหน จะพบว่า มีศีลธรรมอยู่ที่นั่น หรือความสงบสุขนั่นเอง

๓. ศีลธรรม หมายถึง สิ่งที่มีสภาพอยู่ตามปกติ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติทั้งปวงในทัศนะของท่านอาจารย์พุทธทาสภิกขุ มองศีลธรรมในลักษณะของความประพฤติ หรือภาวะแห่งความปกติตามธรรมชาติ ที่จะนำไปสู่ความสงบสุข^{๑๖}

สุนทร ฌ รังษี ได้ให้ทัศนะของศีลธรรม ไว้ ๒ ประการ คือ

๑. ตามทัศนะของพระพุทธศาสนา คำว่า “ศีลธรรม” มาจากคำว่า “ศีล” กับ “ธรรม” ศีลแปลว่า “ปกติ, สภาพอันสัตบุรุษพึงทรงไว้หรือรักษาไว้” คำว่า ธรรม แปลตามตัวว่า สภาพที่ทรงไว้ คือทรงตัวเองไว้ หรือสภาพอันบุคคลพึงทรงไว้ โดยใจความ ศีล ได้แก่ ข้อปฏิบัติที่สอนให้งดเว้นจากการกระทำอันเป็นเหตุให้กาย วาจา เสียสภาพปกติ สภาพกาย วาจา ก็คือ ไม่มีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดทุกข์เกิด โทษ แก่ตนเองและผู้อื่น ส่วนคำว่าธรรม มีความหมายหลายอย่างแต่โดยสรุป หมายถึง สภาพที่ทำให้ผู้ปฏิบัติไม่ตกต่ำ คือ ไม่ตกต่ำลงไปทางชั่วหรือทางเสื่อม

๒. ตามทัศนะในทางโลกทั่วไป “ศีลธรรม” เป็นเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความชอบธรรมเป็นหลักสำหรับยึดถือปฏิบัติ ในสังคมของมนุษย์ เพื่อให้ชีวิตในสังคมดำเนินไปอย่างมีระเบียบ และเป็นปกติสุขห่างจากความทุกข์ ความเดือดร้อน^{๑๗}

^{๑๕} พระราชาวรมณี (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๒๘), หน้า ๓๖-๓๘.

^{๑๖} ดวงเดือน พันธมนาวิน, “จริยธรรมของเยาวชนไทย”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๐), หน้า ๙๕-๑๐๐.

^{๑๗} สุนทร ฌ รังษี, **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๒-๓๓.

วคิน อินทสระ และข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ ได้ให้ความหมายของศีลธรรม คือ ความประพฤติ การกระทำ และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำ ด้วยความฉลาด รอบรู้ รู้เหตุ รู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล^{๑๘}

๒.๓.๒ การปลูกฝังศีลธรรม

เป็นการนำหลักการสำคัญทางพุทธศาสนา มากำหนดวิธีการพัฒนาความประพฤติที่ดีงาม ของบุคคล พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่คนไทยนับถือ เป็นศาสนาประจำชาติมานาน ความคิด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาได้หยั่งรากฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนไทยและมีอิทธิพลต่อวิถี การดำเนิน ชีวิตประจำวันของคนไทยอย่างเห็นได้ชัด ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในอดีตกาล ทำให้คนไทยเป็น คนใจบุญสุนทาน มีจิตเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นรู้จักให้อภัยและละอายต่อการกระทำความชั่ว มีการควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ด้วยการรักษาศีล และพึงธรรมอยู่เป็นนิตย์^{๑๙} แต่ปัจจุบัน ความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุจากประเทศตะวันตกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อแนวคิด จิตใจ และการดำเนิน ชีวิตของคนไทยความคิดแต่เรื่องส่วนตัว มีค่านิยมที่ฟุ้งเฟ้อ ไม่สามารถต้านทานสิ่งยั่วยู่ทั้งหลายได้ ค่านิยมทางวัตถุเข้าครอบงำจิตใจของคนไทยเรจำนวนมากจนกระทั่งหลงลืมละทิ้งวัฒนธรรมและ หลักศีลธรรมอันดีงามอันเป็นรากฐานทางจิตใจ และการกระทำของคนไทยมาแต่ในอดีตกาล คณะกรรมการโครงการวิจัย “การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเด็กตามวิถีชีวิตไทย” ได้ร่วมกันศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์แนวคิดและหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา เด็กไทย จากการศึกษาปรากฏผลว่าได้แนวคิดพระพุทธศาสนาที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กไทยที่ สำคัญ ๆ สรุปเป็น ๔ แนวคิดได้ดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนามนุษย์
๒. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสติปัญญา
๓. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาทางศีลธรรม
๔. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกัลยาณมิตร^{๒๐}

แนวคิดดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวคิดสำคัญที่เป็นแนวทางในการพัฒนานักเรียนเกษตรให้มีความประพฤติที่ดีงามได้โดยมีรายละเอียดแต่ละแนวคิดดังนี้

๑. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนามนุษย์

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีหลักการ และกระบวนการพัฒนามนุษย์ไว้ชัดเจนใน พระไตรปิฎก พบว่า พระพุทธองค์ได้ทรงอธิบายถึงธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ไว้ ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิ

^{๑๘} วคิน อินทสระ, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๘), หน้า ๔๒.

^{๑๙} ทิศนา แคมมณี และคณะ, หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๘-๔๒.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕.

เป็นปฐมชีวิตจนเติบโตในครรภ์มารดา เมื่อคลอดแล้วจึงเป็นสภาวะรวมของชั้น ๕ คือ รูป (กาย) เวทนา (ความรู้สึก) สัญญา (ความจำได้หมายรู้) สังขาร (ความคิด) และวิญญาณ (ความรู้) ชั้น ๕ นี้ เมื่อสรุปลงเหลือเพียง ๒ อย่าง คือ รูป กับนาม ดังนั้น การพัฒนามนุษย์จึงต้องพัฒนารูปกับนามควบคู่กันไป ส่วนที่เป็นรูปนั้นอธิบายได้อีกว่า หมายถึง ร่างกาย พฤติกรรม และการทำงานของอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายด้วย ในส่วนที่เป็นนามอธิบายได้ว่า หมายถึง อารมณ์สุข ทุกข์หรือวางเฉย ซึ่งหมายถึงการกำหนดได้จำได้ว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้คืออะไร หมายถึงคุณภาพของจิตที่คิดปรุงแต่งในทางดีทางชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ และหมายถึง สภาวะที่รับรู้ทางสัมผัส คือ ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้สัมผัส กายได้สัมผัส และการรับรู้ทางใจ^{๒๑}

การพัฒนามนุษย์ตามหลักของพระพุทธศาสนา จึงมีลักษณะแบบบูรณาการพร้อมกันทั้งหมดอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน กล่าวคือ ทางด้านร่างกายนั้น ต้องยึดหลักของศีลในการควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ และยึดหลักของความเหมาะสมพอดี หลักของสมาธิ ศีล การบริหารจัดการให้ลดละอกุศล มีความบริสุทธิ์แจ่มใส ทางด้านปัญญายึดหลักของความรู้คิดมีเหตุผลเพื่อหลุดพ้นจากทุกข์ มุ่งสู่อิสสรภาพอันสมบูรณ์ นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังวางหลักการ ทางด้านสังคมให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยยึดหลักการวิชาและกรุณา^{๒๒}

การพัฒนามนุษย์ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนานั้นมิได้มุ่งแต่เพียงการพัฒนาแก่ตัวบุคคลแต่ยังเน้นความสัมพันธ์หน้าที่ แนวปฏิบัติและความรับผิดชอบของบุคคลประเภทต่าง ๆ ภายในครอบครัว และในสังคมอีกด้วย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้มีสอนไว้ หลักธรรมนั้น คือหลักธรรมว่าด้วยทศทั้ง ๖ ไว้ดังนี้ (๑) หน้าที่ของบุตรต่อบิดามารดา และหน้าที่ของบิดามารดาต่อบุตร (๒) หน้าที่ของศิษย์ต่อครูอาจารย์ และหน้าที่ของครูอาจารย์ต่อศิษย์ (๓) หน้าที่ของสามีต่อภรรยาและหน้าที่ของภรรยาต่อสามี (๔) หน้าที่ของบุคคลต่อมิตรสหาย และหน้าที่ของมิตรสหายต่อบุคคล (๕) หน้าที่ของนายต่อคนรับใช้ และหน้าที่ของคนรับใช้ต่อนาย (๖) หน้าที่ของคฤหัสถ์ต่อพระสงฆ์และหน้าที่ของพระสงฆ์ต่อคฤหัสถ์^{๒๓}

จึงสรุปได้ว่า คุณธรรมและศีลธรรมที่นำสู่จุดหมายของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือการที่บุคคลได้รับการฝึกหัดอบรม ให้ละเว้นความชั่ว ทำความดี และฝึกหัด อบรมจิตใจให้บริสุทธิ์ ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ยึดหลักการพื้นฐานทางพระพุทธศาสนา จึงมิใช่การเลี้ยงดูให้ร่างกายเติบโต มีสุขภาพสมบูรณ์เท่านั้น หากยังต้องให้มีการสั่งสอน ฝึกฝน อบรม และบ่มนิสัยให้เด็กมีความคิด

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

^{๒๒} สุมณ อมรวิวัฒน์, “คิดอย่างครู”, ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ๒๒๔๓๔ จริยศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๙), หน้า ๓๘-๔๐.

^{๒๓} พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต), การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย, (กรุงเทพมหานคร : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๔๕-๔๘.

ความเห็นที่ถูกต้อง และปฏิบัติตัวอย่างชอบธรรม เช่นเดียวกับการให้การศึกษาอบรม นักเรียน นักศึกษา เพื่อให้เป็นคนดีในสังคม ต้องยึดหลักพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาโดยบูรณาการกับการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นสำคัญ

๔.๓.๒ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสติปัญญา

กระบวนการพัฒนาปัญญานั้น หลักพระพุทธศาสนาได้อธิบายถึงการพิจารณาด้านความพร้อมและความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ความสำคัญเพ่งเล็งโยคปัญญา คือปัญญาที่เกิดขึ้นจากการศึกษา การเรียนรู้ และการฝึกหัดอบรม อันได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟังการเล่าเรียน (สุตมยปัญญา) และการฝึกหัดอบรม อันได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการสดับรับฟังปัญญาที่เกิดจากการฝึกหัดอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ (ภาวนามยปัญญา)^{๒๔} ในกระบวนการพัฒนาสติปัญญา ทางพระพุทธศาสนายึดหลักของการสร้างศรัทธาคู่กับปัญญา ซึ่งตรงกับหลักของสากลที่เน้นแรงจูงใจใฝ่รู้ การสร้างศรัทธานั้นเกิดจากองค์ประกอบภายนอก ๓ ประการ (ปรโตโฆสะ) ได้แก่

๑. บุคคลผู้สั่งสอนอบรม มีความรัก ความเข้าใจ ให้ความเอาใจใส่ใกล้ชิด
๒. บุคคลผู้สั่งสอนอบรม มีความรู้
๓. บุคคลผู้สั่งสอนอบรม สามารถเร้าความสนใจให้ผู้เรียนใฝ่รู้ใฝ่เรียน

บรรยากาศและสภาพแวดล้อม ช่วยสร้างความสัมพันธ์ สร้างอารมณ์ที่แจ่มใสเบิกบานและชี้แนะให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต นอกเหนือไปจากการเรียนรู้อย่างมีหลักการและเหตุผล

นอกจากปัจจัยภายนอกแล้ว การพัฒนาสติปัญญาให้เกิดขึ้น ยังต้องอาศัยปัจจัยภายในคือ โยนิโสมนสิการ หรือ การรู้จักคิดโดยแยกคาย ซึ่งหมายถึง การคิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผลและคิดเร้ากุศล ทั้งนี้ พระราชวรมุนี ได้ประมวลวิธีคิดโยนิโสมนสิการรวม ๑๐ วิธี ได้แก่ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย แบบแยกแยะส่วนประกอบ แบบสามัญลักษณ์ (รู้เท่าทันความเป็นไปของธรรมชาติ) แบบอริยสังหรือแบบแก้ปัญหา แบบอรรถธรรมสัมพันธ์ แบบคุณโทษและทางออก แบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม แบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม แบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบันและคิดแบบวิภังชวาท (คิดจำแนก)^{๒๕}

กระบวนการพัฒนาสติปัญญาที่มีความสำคัญและเหมาะสมกับการดำรงชีวิตอีกประการหนึ่งก็คือ กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัง ๔ หลักอริยสัง ๔ ซึ่งได้แก่ ทุกข์ สมุทัยนิโรธ และมรรค สามารถนำมาใช้เป็นกระบวนการในการพัฒนาสติปัญญาได้โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. การกำหนดปัญหา กำหนดว่าปัญหานั้นคืออะไร (ทุกข์)

^{๒๔} ทิศนา ขัมมณี และคณะ, หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๓๖-๓๘.

^{๒๕} พระราชวรมุนี (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๒๘), หน้า ๔๓-๔๕.

๒. การหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์หาค่าประกอบหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหานั้น (สมุทัย)

๓. การกำหนดเป้าหมายของการแก้ปัญหา คือกำหนดภาวะของการสิ้นปัญหา (นิโรธ)

๔. การแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ที่นำไปสู่การแก้ปัญหา (มรรค)

๕. เมื่อคิดตามกระบวนการ ๔ ขั้น ดังกล่าวแล้วจึงลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหตามเป้าหมาย^{๒๖}

นอกจากหลักอริยสัจ ๔ แล้ว หลักธรรมในเรื่องพหุสูตรมืองค์ ๕ นับว่าเป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาสติปัญญาให้เกิดขึ้นได้ ทำให้ผู้ศึกษาเล่าเรียน เกิดการเรียนรู้อย่างประจักษ์แจ้งพหุสูตรมืองค์ ๕ ได้แก่

๑. การฟังมาก อ่านมาก (พหุสุตตา)

๒. การจับประเด็น หรือสาระได้ และจำได้ (ธตา)

๓. การท่องบ่น หรือพูด ให้จนคล่องแคล่ว (วจสา ปริจิตา)

๔. การคิดพิจารณาจนเจนใจ (มนसानุเปกขิตา)

๕. การเข้าใจลึกซึ้ง แจ่มแจ้งด้วยปัญญา (ทิวฐิยา สุปฏิวิทยา)^{๒๗}

จะเห็นได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสติปัญญาในพระพุทธศาสนาดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการพัฒนามนุษย์ให้เกิดปัญญาอย่างแท้จริงและถูกต้องเหมาะสมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาทางศีลธรรมของนักเรียน

๒.๓.๓ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาทางศีลธรรม

ประกอบด้วยหลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา คือ หลักไตรสิกขาหลักไตรสิกขา ประกอบด้วยหลักธรรมที่สำคัญ คือ ศีล สมาธิ ปัญญาเป็นแนวทางในการพัฒนาทางศีลธรรม สามารถทำได้ตั้งแต่เด็ก โดยใช้หลักธรรมดังกล่าวควบคู่กับวิธีการอื่น ๆ

๑. การชี้ให้ชัด (สันทัสสนา) ได้แก่ การอธิบายหรือแสดงข้อความรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างชัดเจน เหมือนให้ผู้เรียนได้เห็นด้วยตาตนเอง

๒. การชักชวนให้ปฏิบัติ (สมาทปนา) ได้แก่ การชักชวนให้ผู้ฟังเว้นสิ่งชั่วและประพฤติสิ่งที่ดีงาม

๓. การเข้าใจให้กล้าหาญ (สมุตเตชนา) ได้แก่ การช่วยให้ผู้เรียนรู้สึกกล้าที่จะทำความดีและละเว้นความชั่ว

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๔-๔๕.

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

๔. การปลูกใจให้ร่าเริง (สัมปหังสนา) ได้แก่ การช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกดี บันเทิงจิต เห็นคุณค่าของการละเว้นชั่ว และทำความดี

๒.๓.๔ แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการกัลยาณมิตร

หลักการปลูกฝังศีลธรรมที่สำคัญประการหนึ่งคือ การใช้แนวคิด “กัลยาณมิตร” เป็นหลักสำหรับครูอาจารย์ใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อเป็นกัลยาณมิตรแก่ศิษย์ ดัง ปรากฏในพระไตรปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาติ อธิบายองค์คุณของกัลยาณมิตร ๗ ประการ ไว้ดังนี้

๑. ปิโย น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจ และสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

๒. ครุ นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้ความรู้สึกรอบอุ้มเป็นที่พึ่งได้และปลอดภัย

๓. ภาวนีโย นายกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้ และภูมิปัญญาอย่างแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

๔. วตตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไร อย่างไรคอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

๕. วตทนขโม อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถาม เสนอแนะวิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

๖. คมภริยูกกถกตตา แดลงเรื่องกล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยาก ชับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

๗. โนจภูฏาเนนियोชเย ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในเรื่องที่เสื่อมเสีย^{๒๘}

แนวคิดทางพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย (๑) กระบวนการพัฒนามนุษย์ (๒) กระบวนการพัฒนาสติปัญญา (๓) กระบวนการพัฒนาทางศีลธรรม (๔) กระบวนการกัลยาณมิตร ดังกล่าวข้างต้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมได้อย่างดี เพราะหลักธรรมพระพุทธศาสนา เป็นทฤษฎีที่พัฒนามาจากธรรมชาติของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง การปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาจะมีผลทำให้รู้จักละอายต่อการทำความชั่ว มีการควบคุมพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ให้เป็นปกติ เพื่อนำไปสู่ความประพฤติที่ดีงามจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงนำมาพัฒนาเป็นหลักการเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาทางศีลธรรมสำหรับนักเรียน เกษตร ได้ดังนี้

๑. มนุษย์ประกอบด้วยรูปและนาม การพัฒนานักเรียนเกษตรจึงต้องพัฒนา ทั้งกายและจิตไปพร้อม ๆ กันอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน จึงจะสามารถวางพื้นฐานที่ดีให้แก่ ผู้เรียน เพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

๒. มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกันมาแต่กำเนิดโดยผลแห่งกรรม แต่ทุกคนมีศักยภาพที่สามารถสร้างเสริมให้พัฒนาได้โดยอาศัยเหตุปัจจัยที่มีผลต่อกันและกันการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้พัฒนาศักยภาพของตน

๓. หลักทางศีลธรรมเป็นหลักพื้นฐานทางจิตในอันนำไปสู่การกระทำ การปลูกฝังศีลธรรม การอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนมีความคิดความเห็นที่ถูกต้อง จะนำผู้เรียนไปสู่การกระทำที่ชอบธรรมและถูกต้อง

๔. การปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมให้แก่ นักเรียนเกษตร ตั้งแต่เริ่มต้นโดยให้ปฏิบัติตาม โอวาท ๓ ประการ ได้แก่ การรักษาศีล การประพฤติธรรมและการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ สะอาด จะช่วยให้เด็กพัฒนาทางศีลธรรมและคุณธรรมขึ้นในตนเองอย่างได้ผล

๕. การปลูกฝังหลักศีลธรรมในเรื่อง การมีวินัย มีสติ กตัญญู เมตตา อุตุน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน และไม่เห็นแก่ตัว เป็นการช่วยพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพมากขึ้น

๖. สัปปริสธรรม ๗ อันได้แก่ การรู้จักตน รู้จักคิด รู้จักเหตุผล รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน เป็น หลักธรรมที่ควรฝึกฝนให้นักเรียนเกษตร เพื่อการปฏิบัติธรรมแก่นักเรียนเกษตรจำเป็นต้องคำนึงถึงอุปนิสัย และพื้นฐานของ ผู้เรียน และใช้กลวิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๘. การบริหารจัดการให้บริสุทธิ์ ลดละอากุศล เป็นการเพิ่มสมรรถภาพของจิต การฝึกสมาธิ เพื่อช่วยให้จิตมีความบริสุทธิ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีในสังคม

๙. ธรรมะ คือ หน้าที่ ทุกคนต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบตามบทบาทของตน เช่น บทบาทของพ่อแม่ ลูก ผู้ดูแลเด็ก และครู หลักธรรมะว่าด้วยทิต ๖ จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๑๐. ความพอดี หรือทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นหลักธรรมที่ควรนำมาฝึกฝน และปฏิบัติ เพราะเป็นหลักธรรมที่ช่วยนำบุคคลให้ไปสู่ความสำเร็จอย่างพอเหมาะพอดี

๑๑. ปัญญา เกิดขึ้นได้จากการสดับตรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุตมยปัญญา) ในการพัฒนานักเรียนเกษตร จึงควรจัดประสบการณ์ตรงทางประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น และส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ให้นักเรียนเกษตรได้หัดสำรวจ สังเกต สัมผัส ด้วยตนเอง โดยมีผู้ใหญ่หรือครู อาจารย์ คอยแนะนำสั่งสอนด้วยความรัก ความเอาใจใส่

๑๒. ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการคิดพิจารณาหาเหตุผล (จินตามยปัญญา) ในการพัฒนานักเรียนเกษตร จึงควรจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสถานการณ์จำลองให้นักเรียนได้นำประสบการณ์ตรงมาคิดพิจารณา ฝึกการเลือกตัดสินใจ และการปรับตัวโดยจัดวิธีการให้เหมาะกับวัยของผู้เรียน

๑๓. ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการฝึกอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ (ภาวนามยปัญญา) ในการพัฒนานักเรียนเกษตร จึงควรให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมการเล่น กิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

๑๔. การสร้างศรัทธาอันเป็นองค์ประกอบนำไปสู่การพัฒนาสติปัญญา ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก (ปรโตโมสะ) อันได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตรการสร้าง และส่งเสริมปัจจัยทั้ง ๒ จึงเป็นสิ่งจำเป็น

๑๕. การพัฒนาปัญญาให้เกิดขึ้น ต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หรือการรู้จักคิดโดยแยกคาย การฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างถูกวิธี จึงเป็นสิ่งจำเป็น

๑๖. กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ สามารถช่วยให้บุคคลเกิดปัญญาสามารถหลุดพ้นจากภาวะของทุกข์ กระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตซึ่งควรฝึกฝนให้แก่ผู้เรียน^{๒๙}

๒.๔ หลักการปลูกฝังศีลธรรม

เป็นหลักสำคัญในการนำไปใช้ในกระบวนการพัฒนาทางศีลธรรม ซึ่งนักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้เสนอหลักการปลูกฝังศีลธรรมที่แตกต่างกันมากมายสามารถประมวลได้โดยสรุปได้ดังนี้

๑. การปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning) คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีกฎเกณฑ์การตัดสินใจความถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยให้อยู่ในกฎเกณฑ์สังคมจริยธรรมพัฒนาขึ้นมาจากการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามระดับพัฒนาการทางปัญญาซึ่งสัมพันธ์กับอายุ วิธีการหรือกิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาหรือการปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผล คือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทรรศนะ

๒. การปลูกฝังศีลธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เป็นการประยุกต์หลักการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล วิธีปลูกฝังศีลธรรมตามแนวความคิดนี้ หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้แรงเสริมและถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริมหรือได้รับการลงโทษ ซึ่งขั้นตอนในการปลูกฝังพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และ/หรือลดพฤติกรรมไม่พึงปรารถนามีดังนี้

๒.๑ กำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และ/หรือพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา

๒.๒ กำหนดวิธีการปลูกฝังศีลธรรมเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒.

๒.๓ นำพฤติกรรมในข้อ ๒.๑ และผลกรรมในข้อ ๒.๒ มาสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เรียกว่า เงื่อนไขการเสริมแรง โดยให้พฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้รับแรงเสริมให้พฤติกรรมไม่พึงปรารถนาไม่ได้รับแรงเสริม

๒.๔ ให้และระงับการให้แรงเสริมตามเงื่อนไขในข้อ ๒.๓ แล้วติดตามสังเกตการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม

๒.๕ ประเมินผลและปรับปรุงเงื่อนไขการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม(Social Learning) แนวคิดพื้นฐานของการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคมเห็นว่า ศีลธรรมเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์สำหรับการประเมินความถูกต้องของพฤติกรรม โดยกฎเกณฑ์เหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งอาจจะเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการฟังคำบอกเล่า และการอ่านสารบบนทึกของผู้อื่น ผลของการเรียนรู้อยู่ในรูปของความเชื่อว่าจะสัมพันธ์กับอะไร อย่างไร และความเชื่อของมนุษย์มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ดังนั้นหลักการสำคัญของการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม คือ การจัดประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การจัดเงื่อนไขสิ่งแวดล้อมทางสังคมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้หลักศีลธรรมจะต้องจัดให้มีความสอดคล้องกันทั้งประสบการณ์ตรงตัวอย่างและคำบอกการเรียนรู้จึงจะเกิดในลักษณะที่ตรงเป้าและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ขั้นตอนการปลูกฝังศีลธรรมในโรงเรียน

๑. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสม
๒. บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนต้องปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างที่ดี
๓. พยายามอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน
๔. ทั้งครูและนักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนซึ่งกำหนดมาจากพื้นฐานทางศีลธรรมโดยเคร่งครัด^{๓๐}

สมสุตา ผู้พัฒนา จุฬารัตน์ วัฒนะ และ โสภณ ธนะมัย ได้ประมวลเอกสารและเสนอแนะวิธีสอนศีลธรรมในสถานศึกษาไว้ดังนี้คือ

๑. สอนให้ครบทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
๒. ปลูกฝังหลักศีลธรรมในการสอนทุกวิชา
๓. ใช้อุปกรณ์ และกิจกรรมประกอบการสอนศีลธรรม
๔. จัดแนะแนวการปฏิบัติตนด้านศีลธรรมให้นักเรียนไปปฏิบัติ
๕. มีการประเมินผลและวัดผลการสอนศีลธรรมเป็นระบบ^{๓๑}

^{๓๐} กรมการศาสนา กองศาสนศึกษา ฝ่ายบริหารการศึกษาคณะสงฆ์, นโยบายและแผนการจัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๙), หน้า ๕๓-๕๕.

ขั้นตอนในการปลูกฝังศีลธรรมควรปฏิบัติดังนี้

๑. ชี้ให้นักเรียนเห็นคุณค่าประโยชน์ของศีลธรรมเพื่อเป็นการสร้างศรัทธาแก่นักเรียน
๒. ให้ความรู้ด้านทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม
๓. ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง^{๓๒}

สุรศักดิ์ หลาบมาลา ได้เสนอขั้นตอนการปลูกฝังศีลธรรมในโรงเรียนสรุปได้ดังนี้

๑. การปลูกฝังศีลธรรมต้องให้สอดคล้องกับระดับการพัฒนาการทางสติปัญญา เหมาะสมกับวัย และมีความหมายสำหรับชีวิตจริง

๒. การปลูกฝังศีลธรรมต้องพยายามฝึกฝนให้เด็กเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมที่ความรับผิดชอบสิ่งที่ตัวเองปฏิบัติไปแล้ว ควรให้โอกาสเด็กศึกษาความเป็นไปของสังคมที่ละน้อย ไม่ควรใช้อำนาจบังคับ พยายามมุ่งให้เด็กมีความเห็นอกเห็นใจ และมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

๓. การปลูกฝังศีลธรรมไม่ควรคุกคามด้วยอำนาจและวิธีบอกให้ผู้เรียนควรมีโอกาสในการตัดสินใจเลือกทางเดินของชีวิตที่มีประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน และต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน วิธีการที่ดีคือครูจะต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในระหว่างทำการสอน ครูเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแนะนำ ในขณะที่มีการร่วมกลุ่มอภิปรายแสดงความคิดเห็น

๔. การปลูกฝังศีลธรรมจากพฤติกรรมต้นแบบ เหมาะสมที่จะใช้กับเด็กที่กำลังพัฒนาจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ ๒ ตามทฤษฎีของ Kohlberg เป็นขั้นที่เด็กปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมตามที่ผู้อื่นและสังคมเห็นชอบ ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ ๑๐-๑๖ ปี โดยเด็กจะเอาอย่างบุคคลที่นิยมชมชอบ เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ ดาราภาพยนตร์ ดังนั้นผู้ใหญ่จึงต้องพร้อมที่จะเป็นตัวอย่างที่ดีอีกวิธีหนึ่งคือ อาจใช้วิธียกย่องผู้ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่เด็กยอมรับมาเป็นต้นแบบ ข้อควรระวังก็คือ ตัวอย่างที่ยกมาต้องไม่สูงส่งเกินไปจนเด็กไม่สามารถปฏิบัติตามได้

๕. การสอนค่านิยม เป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้ความเข้าใจค่านิยมต่าง ๆ ที่ถือปฏิบัติกันในสังคมให้ถูกต้องแจ่มแจ้ง และถูกทิศทาง^{๓๓}

ดังนั้นสรุปได้ว่า วิธีทางในการปลูกฝังจริยธรรมและศีลธรรมในสถานศึกษาที่กล่าวมาแล้ว สามารถแบ่งออกเป็น ๕ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

^{๓๑} สมสุดา ผู้พัฒน์และคณะ “อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การไปวัด การรักษาศีล ๕ และการนั่งสมาธิ ต่อความกตัญญูทศเวทิตี”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๘๕-๙๐.

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๓๓} สมสุดา ผู้พัฒน์และคณะ “ผลกระทบของโครงการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการสอบปัญหาธรรมะ”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๐ -๑๐๕.

๑. การใช้วิธีการบอกแนะนำ อบรม สั่งสอน เป็นวิธีขั้นต้นสำหรับการชี้แจงข้อดี ข้อเสีย เป็นวิธีการดั้งเดิมที่ยึดปฏิบัติกันมาคล้ายกับการเทศนาสั่งสอน

๒. การอภิปรายแสดงเหตุผล เป็นวิธีการใหม่ที่ทำให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น

๓. การฝึกปฏิบัติเป็นวิธีที่ทำให้ผู้เรียนปฏิบัติจริงโดยมีครูเป็นผู้ควบคุมดูแลให้ปฏิบัติ พฤติกรรมไปในแนวทางที่เหมาะสม

๔. การเสริมแรง ทั้งการเสริมแรงในทางบวกและการเสริมแรงในทางลบ เพื่อส่งเสริม พฤติกรรมที่ต้องการและขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์

๕. การใช้พฤติกรรมต้นแบบโดยเน้นให้นักเรียนแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งจากครูและ บุคคลอื่น ๆ หรือจากเรื่องราวชีวิตประวัติของบุคคลสำคัญที่ได้ยินได้เห็นอยู่

๒.๕ แนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference)

กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference) หรือเรียกย่อๆ ว่า F.S.C เป็นเทคนิคการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่พัฒนามาจากหลักการทางสังคมจิตวิทยา โดยภาคธุรกิจในอังกฤษและสหรัฐอเมริกาซึ่งพัฒนาเทคนิคดังกล่าวมาตลอดระยะเวลา ๒๐ ปีเศษ องค์กรอื่น ๆ นอกภาคธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ได้นำเทคนิค F.S.C ไปใช้อย่างแพร่หลาย สำหรับ ประเทศไทยเทคนิค F.S.C เริ่มเข้ามามีบทบาทตั้งแต่ปี ๒๕๓๙

๒.๕.๑ ความหมายของกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C)

ทวีศักดิ์ นพเกษร กล่าวว่า F.S.C เป็นกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการของผู้แทนกลุ่ม หลายประเภท หลายระดับ ซึ่งต่างก็มีส่วนร่วมเกี่ยวข้อในเรื่องนั้นมาร่วมกันทำงาน โดยนำ ประสบการณ์ของแต่ละคนมาสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในเรื่องนั้น และได้แผนหรือแนวทางปฏิบัติให้ไปถึง วิสัยทัศน์ร่วมของกลุ่ม โดยมีจิตสำนึก พันธะสัญญาาร่วมกันเป็นกระบวนการที่ใช้อนาคตเป็น จุดประสงค์ที่เต็มไปด้วยความหวังในการทำงาน

วัตถุประสงค์ของการใช้เทคนิค F.S.C

๑. ร่วมกันทำความเข้าใจสถานการณ์ในอดีตและปัจจุบัน ที่มีความเชื่อมโยงซึ่งจะมี ผลกระทบในอนาคต

๒. เพื่อเสนอภาพรวมของสถานการณ์ปัจจุบัน

๓. เพื่อลงมติและสร้างพันธะสัญญาในการมีวิสัยทัศน์ของอนาคตร่วมกัน

๔. เพื่อรวบรวมแนวคิด ความเข้าใจ ข้อมูลพื้นฐาน แผนปฏิบัติการ ที่จะใช้ในการสร้าง อนาคตร่วมกัน

ผลลัพธ์ของการใช้กระบวนการ F.S.C

๑. เข้าใจ ปัจจัย องค์ประกอบ เหตุการณ์ในอดีตที่มีผลต่อสภาพปัจจุบันและแนวโน้มที่มีผลกระทบต่ออนาคต

๒. ทุกคนเห็นภาพรวมเป็นภาพเดียวกัน เกิดวิสัยทัศน์ในอนาคตร่วมกันที่เต็มไปด้วยความหวังและพันธะสัญญาร่วมกัน

๓. ทุกคนเกิดความตระหนัก ได้แลกเปลี่ยนแนวคิดใหม่ ๆ ร่วมกัน เป็นการขยายเครือข่ายมีสัมพันธภาพที่ดี เข้าใจและเห็นคุณค่าซึ่งกันและกัน ความคิดทุกอย่างอยู่ในสมองของทุกคนและตระหนักว่าทุกคนลงเรือลำเดียวกัน มีจุดมุ่งหมายปลายทางร่วมกัน มีแผนที่ชัดเจน ร่วมกัน

บทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม F.S.C

๑. เป็นผู้ค้นหาข้อมูล ให้ข้อมูล / ประสพการณ์ วิเคราะห์ข้อมูล / ประสพการณ์

๒. ช่วยกันทำงานภายในกลุ่มตามที่ได้รับมอบให้ทันเวลาที่กำหนด

๓. ช่วยกันสร้างภาพของอนาคตที่พึงปรารถนา

๔. ค้นหา “ความคิดเห็นร่วม” ของกลุ่ม

๕. ช่วยกันกำหนดกิจกรรมที่จะนำ “ความคิดเห็นร่วม” ไปสู่การปฏิบัติ

๖. ในกลุ่มย่อยให้มีการแบ่งหน้าที่เป็นผู้นำสนทนา ผู้บันทึก ผู้ควบคุมเวลา ผู้ควบคุมแผ่นพลิกโฆษณา และให้หมุนเวียนสับเปลี่ยนหน้าที่กันในแต่ละกิจกรรม

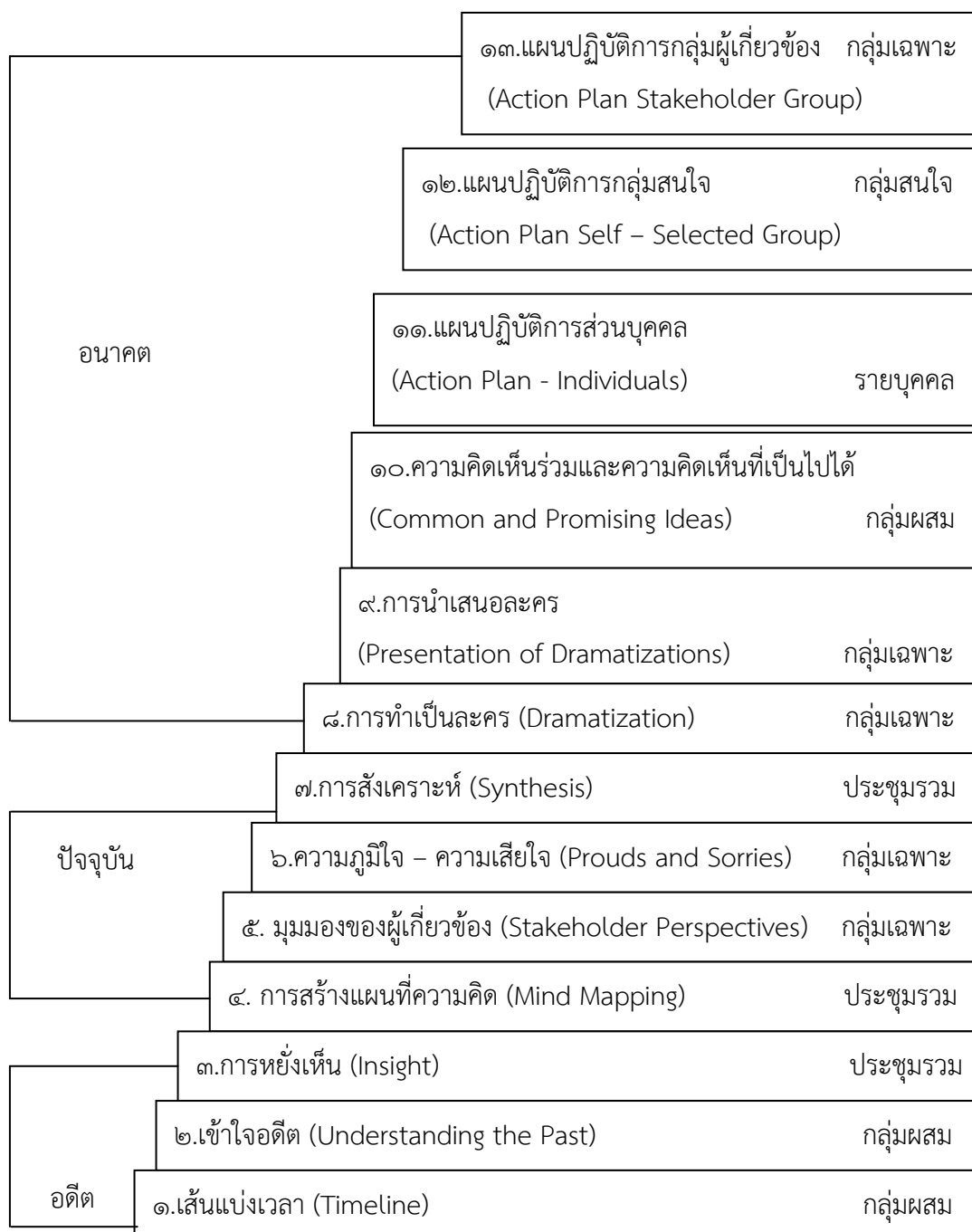
องค์ประกอบของกิจกรรม F.S.C

๑. วิเคราะห์เหตุการณ์ในอดีตเพื่อเชื่อมโยงสถานการณ์และแนวโน้มในปัจจุบัน

๒. วิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อทำความเข้าใจทิศทาง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประเด็นการประชุม

๓. การสร้างจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนาโดยร่วมกันคิดแล้วร่วมกันสร้างแผนปฏิบัติการไปสู่อนาคตร่วมกัน

ทั้งนี้ ทวีศักดิ์ นพเกษร ได้เสนอกิจกรรมแต่ละขั้นตอนของการดำเนินกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C) จำนวน ๑๓ ขั้นตอน ดังแผนภูมิต่อไปนี้

ทั้งนี้แต่ละกิจกรรมมีวิธีการพอสังเขป คือ

อดีต

๑. เส้นแบ่งเวลา

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกทุกคนสะท้อนประสบการณ์ในอดีตของตน

วิธีการ : ให้สมาชิกนั่งรวมกันเป็นกลุ่ม ๆ ละไม่เกิน ๑๐ คนแต่ละคนจะนั่งคิดทบทวนความรู้ ประสบการณ์หรือเหตุการณ์ที่สำคัญ ๆ ที่ผ่านมาตามกำหนด แล้วนำสิ่งที่ทบทวนได้ไปเขียนลงช่องกระดาษที่ปิดไว้ที่ผนังห้องประชุม วิธีนี้ทำให้ได้ข้อมูลจากสมองของสมาชิกทุกคนมาสร้างภาพร่วมกัน

๒. เข้าใจอดีต

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกนำข้อมูลจากเส้นแบ่งเวลามาวิเคราะห์หาความสัมพันธ์เชื่อมโยงเพื่อตอบคำถาม

วิธีการ : ให้สมาชิกทุกคนเดินอ่านข้อมูลที่เพื่อน ๆ เขียนไว้ในกิจกรรมข้อ ๑ พร้อมกับนำข้อมูลมาตอบคำถามที่วิทยากรถาม

๓. การหยั่งเห็น

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสเสนอความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์การทำกิจกรรมที่เกิดขึ้นในอดีต

วิธีการ : ให้สมาชิกเสนอข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการนำเสนอผลการวิเคราะห์อดีตและปัจจุบันของกลุ่มต่าง ๆ

ปัจจุบัน

๔. แผนที่ความคิด

วัตถุประสงค์ : เพื่อสร้างภาพรวม ทิศทาง แนวโน้ม และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อสถานการณ์ปัจจุบัน

วิธีการ : ให้สมาชิกทุกคนเสนอความคิดเห็นและอธิบายความคิดของตนให้ชัดเจนเพื่อให้กลุ่มทราบ วิทยากรสรุปบันทึกทุกความคิดลงบนกระดาษแผ่นใหญ่ด้วยคำสั้น ๆ แล้วลากเส้นแสดงความเชื่อมโยง ประเด็นหลัก ประเด็นรอง ประเด็นย่อย และประเด็นเสริม ท้ายสุดจึงให้สมาชิกนำสติ๊กเกอร์ไปติดที่ประเด็นที่ตนเห็นว่าสำคัญที่สุด วิทยากรจะนำคะแนน จัดลำดับแล้วนำเสนอที่ประชุม

๕. มุมมองของผู้เกี่ยวข้อง

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกรับรู้มุมมองของกลุ่ม ทำให้พิจารณาได้ลึกซึ้ง

วิธีการ : จัดกลุ่มเฉพาะต่าง ๆ แล้วให้ร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของประเด็นเสียใหม่ แล้วนำเสนอในที่ประชุม

๖. ความภูมิใจ เสียใจ

วัตถุประสงค์ : เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกคิดทบทวนผลงานและภาระงานของตนในอดีตและปัจจุบันทำให้แต่ละคนเข้าใจสถานะความสามารถและข้อจำกัดกันและกันทำให้มีกำลังใจ

วิธีการ : ให้สมาชิกนั่งเป็นวงกลม แต่ละคนแจ้งผลงานที่ทำให้ตนมีความภาคภูมิใจและเสียใจ แล้วเลือกความภาคภูมิใจ ๓ ลำดับ ความเสียใจ ๓ ลำดับ เสนอในที่ประชุมรวม

๗. การสังเคราะห์

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกสะท้อนความรู้สึกสิ่งที่ตนเสียใจ เป็นการเปิดใจและยอมรับกันและกันเพื่อเตรียมให้ทุกคนเข้าสู่อนาคตที่สวยงามร่วมกัน

วิธีการ : ให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความรู้สึกหลังจากทำกิจกรรมภูมิใจ/เสียใจจบลง

อนาคต

๘. การทำเป็นละคร

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกร่วมจินตนาการถึงอนาคตที่พึงปรารถนาาร่วมกัน

วิธีการ : ให้สมาชิกเข้ากลุ่มร่วมกันจินตนาการด้วยการวาดภาพแล้วนำภาพมาหลอมรวมเป็นจินตนาการของกลุ่ม แล้วช่วยกันถ่ายทอดออกไปในรูปของละครไม้ ละครหุ่น บทเพลง บทกวี บทสัมภาษณ์ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ ข่าว หรือละครพูด ที่มีเนื้อหาพร้อมที่จะนำเสนอความฝันที่อยากให้มีให้เป็นเมื่อคิดแล้วก็ให้ฝึกซ้อม

๙. การนำเสนอละคร

ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอละคร เพื่อให้ผู้ชมจับประเด็นแล้วบันทึกเป็นข้อมูลเก็บไว้ใช้วางแผนทำงานในช่วงต่อไป

๑๐. ความคิดเห็นร่วม

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สมาชิกแลกเปลี่ยนและค้นหาอนาคตที่พึงปรารถนาาร่วมกัน

วิธีการ : สมาชิกทุกคนร่วมกันพิจารณาค้นหา “ความคิดเห็นร่วม” (ความคิดที่ทุกคนเห็นเป็นเอกฉันท์ว่าสำคัญ) และ “ความคิดที่เป็นไปได้” (ความคิดเห็นที่บางคนเท่านั้นที่มีความเห็นด้วย) แล้วให้สมาชิกลงคะแนนอีกครั้งหนึ่ง

๑๑. แผนปฏิบัติการส่วนบุคคล

ให้สมาชิกแต่ละคนเลือกประเด็นที่ตนสนใจและให้ความสำคัญมา ๑ ประเด็น แล้วตอบคำถามว่าตนและองค์กรที่สังกัดและมีส่วนร่วมในประเด็นที่เลือกอย่างไร

๑๒. แผนปฏิบัติการกลุ่มสนใจ

ให้สมาชิกที่สนใจประเด็นเดียวกันมารวมกลุ่มเป็นกลุ่มสนใจ เพื่อพิจารณาสภาพที่เป็นอยู่ กลยุทธ์และกิจกรรม พร้อมทั้งปัญหาที่มีอยู่เขียนแผนปฏิบัติการแล้วนำเสนอในที่ประชุมรวม

๑๓. แผนปฏิบัติการกลุ่มเฉพาะ

ให้กลุ่มเฉพาะมารวมกันค้นหาและวางแผนกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่วิสัยทัศน์ที่กลุ่มพึงปรารถนาในอนาคตาร่วมกัน

สำหรับขั้นตอนของการจัดกิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างอนาคตร่วมกันดังกล่าว สนิท สัตโยภาส ได้สรุปให้เห็นว่า มีลักษณะขั้นตอนและกระบวนการในทำนองเดียวกับการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

๑. ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง = Construct
๒. ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ ช่วยกันเรียนรู้ = Interaction
๓. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน = Participatory
๔. ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการไปพร้อมกับการสรุปข้อความรู้และได้ผลงาน = Process/Product

Product

๕. ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้จริง = Application

ด้วยเหตุผลต่าง ๆ ข้างต้น ทำให้คณะผู้วิจัยนำเอาแนวคิดการพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อ “สร้างอนาคตร่วมกัน” (F.S.C) และใช้เป็นกระบวนการพัฒนาความเป็นผู้นำทางศีลธรรม ซึ่งเน้นย้ำบทบาทของนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการในการเป็นผู้คิด วิเคราะห์ วาดหวัง วางแผน ออกแบบ ดำเนินงานและประเมินเพื่อสรุปบทเรียนร่วมกัน โดยคาดหวังจะสร้างให้นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการฯ เป็นคนรุ่นใหม่ที่สามารถเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าของดำรงชีวิตในสังคมอย่างเป็นผู้มีหลักธรรมทางพุทธศาสนา สอดคล้องวิถีกระบวนการทัศน์แบบไทยและหลักสากล

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กองวิจัยทางการศึกษา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน : กรณีโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า คุณลักษณะที่นำไปสู่การเสริมสร้างความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกันประกอบด้วย ๗ คุณลักษณะ คือ การมีคุณธรรม มีความเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ รู้รักสามัคคี ฟังพาทักท้วง มีจารีตประเพณีที่ดีงาม แลมีความรักภักดีใจในชาติท้องถิ่น โดยสถานศึกษามีกระบวนการปลูกฝังคุณลักษณะจากการสอดแทรกในการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของโรงเรียน การสร้างความตระหนักและบรรยากาศ การเน้นการมีส่วนร่วม ในส่วนของกิจกรรมการสอนครูได้ใช้เทคนิควิธีการกระบวนการกลุ่ม การสร้างสถานการณ์ บทบาทสมมติ การฝึกปฏิบัติ การเป็นแบบอย่างและการอบรมสั่งสอน^{๓๔}

กองวิจัยทางการศึกษา ได้ศึกษาเรื่องวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดี และความสุของผู้เรียน ซึ่งพบว่า วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดีความสุของผู้เรียนประกอบด้วย รูปแบบการบริหารสถานศึกษา พฤติกรรมจัดการเรียนการสอน กิจกรรม

^{๓๔} กองวิจัยทางการศึกษา, กรมวิชาการ, “สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสามัคคีและเอื้ออาทรต่อกัน : กรณีโรงเรียนประถมศึกษา”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖), หน้า ๘๕-๑๐๕.

เด่นของสถานศึกษา ทักษะคติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ผู้ปกครองและกรรมการสถานศึกษา สำหรับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาคือ การจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่นย์ บุคลิกภาพของครู ความพอเพียงด้านสถานที่ และค่านิยมที่ปลูกฝังได้แก่ การมีวินัย มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรมจริยธรรม มีมารยาทไทย มีน้ำใจ ในส่วนของวิธีการปลูกฝังคือ การกำหนดเป็นนโยบายของสถานศึกษา การเป็นแบบอย่างของครู การฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน^{๓๕}

สุรเชษฐ์ ชีระมณี ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างจริยธรรมของสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลการจัดจริยศึกษาดีเด่น ระดับประถมศึกษาในภาคใต้ ซึ่งพบว่า จริยธรรมที่มุ่งเน้นปลูกฝังประกอบด้วย การมีมารยาท ไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต มีวินัย ซื่อสัตย์ และเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น โดยมีวิธีการสร้างจริยธรรมในลักษณะของกระบวนการกลุ่ม ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือ มีระบบสนับสนุน เลือกว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีระบบติดตามประเมินผลและกระทำอย่างต่อเนื่อง^{๓๖}

สังคม ภูมิพันธ์ุ และคณะ ได้ศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษา ซึ่งพบว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญคือ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครูทั้งในและนอกชั้นเรียน การร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การจัดห้องจริยธรรม และการใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย สำหรับจริยธรรมที่ควรปลูกฝังคือ ความกตัญญู ซื่อสัตย์ เมตตา รับผิดชอบ มีเหตุผล อดทน ขยัน สามัคคี ยุติธรรม มีวินัย^{๓๗}

จากผลงานวิจัยข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่จะสัมฤทธิ์ผลได้ประกอบด้วยองค์ประกอบหลายด้านทั้งสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา การบริหารจัดการ การสอนบุคลิกภาพของครู และการมีส่วนร่วมของผู้เรียน แต่อย่างไรก็ตามในส่วนของการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการปลูกฝังจริยธรรมยังคงเป็นลักษณะของการถูกกำหนดและคาดหวังจากครู ผู้ปกครอง และสังคมเป็นสำคัญ โดยไม่เปิดให้โอกาสผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ เพื่อเลือกวางแผนการปฏิบัติด้วยตนเอง เฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนที่เป็นแกนนำ ดังนั้นจึงควรมีการวิจัยเพื่อแสวงหาคำตอบถึงแนวทางการสร้างผู้นำที่มีศีลธรรมโดยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

^{๓๕} กองวิจัยทางการศึกษา, กรมวิชาการ, “วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดี และความสุขของผู้เรียน”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕), หน้า ๘๖-๙๖.

^{๓๖} สุรเชษฐ์ ชีระมณี, “การสร้างจริยธรรมของสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลการจัดจริยศึกษาดีเด่นระดับประถมศึกษาในภาคใต้”, รายงานวิจัย, (สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๓-๑๐๕.

^{๓๗} สังคม ภูมิพันธ์ุ และคณะ, “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษา”, รายงานวิจัย, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๙), หน้า ๙๕-๑๑๕.

๒.๗ กรอบความคิดการวิจัย

ผู้นำเป็นบุคคลที่มีฐานะตำแหน่งพิเศษเหนือสมาชิกคนอื่นในกลุ่ม และมีลักษณะของการเป็นผู้มีอิทธิพล มีความสามารถและพฤติกรรมที่เหนือกว่าผู้อื่นทำให้บุคคลอื่นๆ ยกย่อง นับถือศรัทธา คล้อยตาม ส่งผลให้สามารถกำหนดและชักชวนให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมกลุ่มให้บรรลุเป้าหมาย ทั้งนี้ความเป็นผู้นำมีความสัมพันธ์โดยตรงกับกระบวนการกลุ่ม เพราะความเป็นผู้นำถูกกำหนดโดยผลรวมของทัศนคติและความต้องการของกลุ่ม ซึ่งผู้นำจำเป็นต้องมีมนุษยสัมพันธ์และปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือในการทำงาน และเหนืออื่นใดการเป็นผู้นำที่ดีต้องเป็นผู้มีความประพฤติที่ดีงามตามหลักศาสนา ดังนั้นการสร้างผู้นำที่ดีจึงจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อการกล่อมเกลาบ่มเพาะสั่งสมประสบการณ์ ให้สามารถแสดงบทบาทและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นผู้นำ

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน สำหรับนักเรียนอาชีวศึกษาเกษตรระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ (ปวช.๓) วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ โดยคณะผู้วิจัยมุ่งเสนอให้เห็นภาพของปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพฤติกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมของนักเรียนก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งลักษณะของพฤติกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ในที่นี้จะหมายถึง พฤติกรรม ๑๐ ด้านได้แก่ การคิด การกระทำที่แสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) สำหรับวิธีการในการดำเนินการศึกษาวิจัยนั้น ได้กำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

๑. การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร
๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
๔. ขั้นตอนการดำเนินการ
๕. การรวบรวมข้อมูล
๖. การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร

คณะผู้วิจัยได้เตรียมตัวด้านความรู้ ความสามารถทางด้านวิชาการ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาความรู้จากเอกสาร ตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากห้องสมุดเพื่อเป็นแนวทางในการทำการศึกษาวิจัย ซึ่งแนวคิดเหล่านั้นได้แก่ แนวคิดผู้นำและความเป็นผู้นำ ทฤษฎีความเป็นผู้นำ แนวคิดการปลูกฝังศีลธรรม หลักการปลูกฝังศีลธรรม แนวคิดกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน และงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งพัฒนารูปแบบการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมของนักเรียน จึงใช้วิธีการประกาศรับสมัคร นักเรียนแกนนำเพื่อร่วมโครงการวิจัยในบทบาทแกนนำอาสา โดยกำหนดคุณสมบัติที่เข้าร่วมโครงการว่า มีความพร้อมที่จะร่วมทำกิจกรรมในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ และเรียนอยู่ในระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ (ปวช.๓) ซึ่งสาเหตุที่กำหนดชั้นปีดังกล่าวเพราะ เป็นช่วงชั้นที่เตรียมพัฒนาตนเองเพื่อเป็นผู้นำนักเรียน และมีบทบาทสำคัญในการร่วมจัดระเบียบหอพักของวิทยาลัยฯ ซึ่งนักเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๑-๓ (ปวช.๑- ๓) พักอาศัยอยู่ จากนั้นจึงคัดเลือกอาสาสมัครจำนวน ๒๕ คน ประกอบด้วยนักเรียนชาย ๒๒ คน นักเรียนหญิง ๘ คน และใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งหมด ๓๒ สัปดาห์ มีการนัดหมายทำกิจกรรมจำนวน ๑๑ ครั้ง และด้วยระยะเวลาต่อเนื่องยาวนานเป็นผลให้นักเรียนเป็นอาสาสมัครลาออกจากการเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๑๒ คน จึงคงเหลือนักเรียนที่รวมกิจกรรมจำนวน ๑๔ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัย เชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) โดยการที่ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือเพื่อการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมให้แก่ นักเรียนด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน จากนั้นได้นำไปทดลองปฏิบัติและดำเนินการเก็บรวบรวมผล สำหรับเครื่องมือของการวิจัยในครั้งนี้จึงสามารถจำแนกได้ดังนี้

๓.๓.๑ เครื่องมือในการวิจัย

เนื่องจากการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ดังนั้นจึงใช้เครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้เห็นถึงผลแห่งพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งประกอบด้วย

๑. แบบทดสอบ

๑.๑ แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบจำนวน ๒ ข้อ

๑.๒ แบบวัดลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมใน ๑๐ ด้าน ก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ จำนวน ๗๐ ข้อ

๑.๓ แบบวัดความพึงพอใจต่อการร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ จำนวน ๑๖ ข้อ

๒. การสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม

๓. แผนกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม สร้างตามหลักกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันผสมผสานแนวคิดการพัฒนาผู้นำทางศีลธรรม ซึ่งคณะผู้วิจัยประยุกต์กิจกรรม ๑๓ ขั้นตอน

ดังนี้ ชั้นที่ ๑ รำลึกสุข ชั้นที่ ๒ ตระหนักทุกข์ ชั้นที่ ๓ ทบทวนบทเรียนชีวิตและพลังใจ ชั้นที่ ๔ เสริมพลังใจคนกล้า ชั้นที่ ๕ หยั่งเห็นสายธารชีวิตและความฝัน ชั้นที่ ๖ สร้างแผนชีวิตคนดี ชั้นที่ ๗ แผนที่ความคิดคือเรา ชั้นที่ ๘ มุมมองเพื่อผู้อื่น ชั้นที่ ๙ ฝึกปฏิบัติสร้างสุขจากการให้ ชั้นที่ ๑๐ เผยพลังสีขาวสู่สังคม ชั้นที่ ๑๑ เน้นย้ำแบบอย่างผู้นำ ชั้นที่ ๑๒ ตอกย้ำอุดมการณ์คนดี ชั้นที่ ๑๓ คุณค่านาฬิกาชีวิตคนดี โดยได้ออกแบบกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม จำนวน ๒๓ กิจกรรม ใช้เวลาดำเนินกิจกรรมจำนวน ๑๓ ครั้ง รวมทั้งสิ้น ๖๒ ชั่วโมง ประกอบด้วย

- ๑.๑) กิจกรรมหัวใจเล่าเรื่อง / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๒) กิจกรรมเสียง ๔ แบบ / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๓) กิจกรรมมองเขามองเรา / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๔) กิจกรรมเล่าเรื่องความสุข/กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๕) กิจกรรมบอกสิ่งที่ห่วงไหว / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๖) กิจกรรมคุณค่าที่แท้จริง / กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ)
- ๑.๗) กิจกรรมชีวิตที่เกือบประสบความสำเร็จ /กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ)
- ๑.๘) กิจกรรมชีวิตเลือกได้/ กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๙) กิจกรรมเพราะหัวใจไม่ยอมแพ้ /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๐) กิจกรรมคือฉันเป็น /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๑) กิจกรรมสายธารแห่งชีวิต /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๒) กิจกรรมชีวิตที่มีความหมาย / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๓) กิจกรรมแผนที่ชีวิต / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๔) กิจกรรมพลังสี่ทิศ /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๕) กิจกรรมมดทำงานเป็นทีม /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๖) กิจกรรมสังคมแห่งความสุข /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๗) กิจกรรมของรักของหวง /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๘) กิจกรรมตำรวจจิตอาสา /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๑๙) กิจกรรมนิทานสีขาว/ กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๒๐) กิจกรรมผู้นำในดวงใจ /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๒๑) กิจกรรมผู้นำการเปลี่ยนแปลง /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๒๒) กิจกรรมคนต้นแบบ /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)
- ๑.๒๓) กิจกรรมจากวันนั้นถึงวันนี้ /กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)

๔. แบบสอบถามเพื่อวัดความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม สำหรับวัดความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมของนักเรียนก่อนและหลังการร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย แบบสอบถามวัดการคิด การกระทำที่

แสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย

๕. แบบสะท้อนความรู้สึกต่อกิจกรรม AAR

๖. การสังเกตพฤติกรรม

๗. ประเด็นการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

๓.๓.๒ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ มีดังนี้

๑) การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

๒) การสร้างแผนการดำเนินกิจกรรมที่มีการเชื่อมประสานระหว่างกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันและแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำทางศีลธรรม

๓) การจัดประชุมโต๊ะกลมเพื่อเชิญผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ด้านกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันการพัฒนาคุณธรรม การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการวัดประเมินผล จำนวน ๕ ท่านมาร่วมวิพากษ์เครื่องมือ ประกอบด้วยแผนกิจกรรม ๑๑ แผนและแบบทดสอบ ๒ ชุด

๔) การปรับปรุงเครื่องมือและนำไปทดลองใช้

๓.๓.๓ การสร้างเครื่องมือในการวิจัย

๑) การสร้างแผนกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำทางศีลธรรม

๑.๑) การศึกษาหลักการพัฒนาความเป็นผู้นำทางศีลธรรมในขณะนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดลักษณะการปฏิบัติเป็น ๑๐ ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย

๑.๒) การศึกษาเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเพื่อนำมากำหนดแผนกิจกรรมพัฒนาตนเอง

๑.๓) การจัดทำแผนกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำทางศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน โดยจัดทำแผนกิจกรรม จำนวน ๑๑ แผนโดยระยะเวลาจัดกิจกรรม ๓๒ สัปดาห์ จำนวน ๑๑ ครั้ง

๑.๔) นำแผนกิจกรรมที่สร้างขึ้นเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

๒) การสร้างแบบทดสอบ

๒.๑) การสร้างแบบทดสอบเพื่อวัดการปฏิบัติตนตามหลักผู้นำทางศีลธรรม

๒.๒) การศึกษาหลักการพัฒนาผู้นำตามแนวพุทธธรรมและกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๒.๓) ศึกษาหลักการวัดผลและประเมินผลการศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้ในการออกแบบทดสอบให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์

๒.๔) สร้างแบบทดสอบเพื่อวัดการปฏิบัติตนตามหลักผู้นำทางศีลธรรม ซึ่งเป็นลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตรฐานประมาณค่า ๕ ระดับ จำนวน ๗๐ ข้อ

๓) การสร้างแบบวัดความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๓.๑) การศึกษาจุดประสงค์และรายละเอียดของกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

๓.๒) ศึกษาหลักการวัดผลและประเมินผลการศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้ในการออกแบบทดสอบให้เหมาะสมกับเนื้อหาและจุดประสงค์ของรายวิชา

๓.๓) สร้างแบบทดสอบเพื่อวัดความพึงพอใจต่อกิจกรรมพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตรฐานประมาณค่า ๕ ระดับ จำนวน ๑๖ ข้อ

๓.๓.๔ วิธีการตอบแบบสอบถาม

๑) ในส่วนของแบบวัดตอนที่ ๒ - ๓ มีลักษณะเป็นข้อคำถามชนิดเลือกตอบแบบมาตรฐานประมาณค่า ๕ ระดับ ซึ่งผู้ตอบจะเลือกตอบคนละ ๑ ข้อเท่านั้น ดังเช่นตัวอย่าง

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ข้าพเจ้ายินดีโกหกปกปิดหรือข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเอง					

๒) ในส่วนของแบบวัดตอนที่ ๑ ซึ่งเป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนมีลักษณะเป็นข้อคำถามปลายปิดให้เลือกตอบ ซึ่งผู้ตอบจะเลือกตอบคนละ ๑ ตัวเลือก เช่น

เพศ() ชาย () หญิง

๓.๓.๕ เกณฑ์การให้คะแนน

ตอนที่ ๒ ลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ๑๐ ด้าน คือ ความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย เป็นแบบให้เลือกตอบมีจำนวนทั้งสิ้น ๗๐ ข้อ

ทั้งนี้ได้แบ่งข้อความในแบบสอบถามตอนที่ ๒ ออกเป็น ๒ ประเภทคือ ข้อความในเชิงบวก (Positive) และข้อความในเชิงลบ (Negative) โดยกำหนดคะแนนความคิดเห็น ดังนี้

ข้อคำถามเชิงบวก

- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยมากที่สุด ให้ ๕ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยมาก ให้ ๔ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยปานกลาง ให้ ๓ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยน้อย ให้ ๒ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยน้อยที่สุด ให้ ๑ คะแนน

ข้อคำถามเชิงลบ

- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยมากที่สุด ให้ ๑ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยมาก ให้ ๒ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยปานกลาง ให้ ๓ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยน้อย ให้ ๔ คะแนน
- ถ้าตอบช่องเห็นด้วยน้อยที่สุด ให้ ๕ คะแนน

ตอนที่ ๓ ความรู้สึกพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน มีจำนวนทั้งสิ้น ๑๖ ข้อ โดยกำหนดคะแนนความพึงพอใจดังนี้

- ถ้าตอบช่องพึงพอใจมากที่สุด ให้ ๕ คะแนน
- ถ้าตอบช่องพึงพอใจมาก ให้ ๔ คะแนน
- ถ้าตอบช่องพึงพอใจปานกลาง ให้ ๓ คะแนน
- ถ้าตอบช่องพึงพอใจน้อย ให้ ๒ คะแนน
- ถ้าตอบช่องพึงพอใจน้อยที่สุด ให้ ๑ คะแนน

๓.๓.๖ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

โดยการนำแนวทางการสอนและแบบทดสอบเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ที่สร้างขึ้นมาตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อถือได้ (Reliability) ของเครื่องมือ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและ ด้านการวิจัย จำนวน ๕ ท่าน ในการตรวจสอบโครงสร้างและความครอบคลุมเนื้อหา ตลอดจนความชัดเจนของภาษาและถ้อยคำและนำมาปรับปรุงตรวจสอบ จากนั้นจึงนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๗ การหาค่าความเชื่อมั่น

หลังจากได้นำเครื่องมือวัดทำการทดสอบกับนักเรียนเกษตร จำนวน ๒๐ คน จากวิทยาลัยเกษตรลำพูนแล้ว คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความเชื่อมั่นในแบบวัด ๒ ชุด คือ (๑) แบบวัดความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม โดยการประเมินตนเองก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม และ (๒) แบบวัดความเป็นผู้นำ

ที่มีศีลธรรม โดยการประเมินตนเองหลังการเข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบร็ค (Cronbach Alpha Coefficient) ได้มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ ๐.๙๒

๓.๔ ขั้นตอนการดำเนินการ

การวิจัยเพื่อศึกษาการพัฒนาผู้นำทางศีลธรรมนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างโปรแกรมการพัฒนาผู้นำทางศีลธรรมด้วยเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน โดยการใช้แผนกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันจำนวน ๑๑ แผน ดำเนินกิจกรรมจำนวน ๑๑ ครั้ง ระยะเวลา ๓๒ สัปดาห์ จำนวน ๖๒ ชั่วโมง ทำการทดสอบก่อนและหลังร่วมกิจกรรมเรียนรู้ ๑ คาบ สำหรับการดำเนินการวิจัยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ เริ่มการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการทดสอบก่อน (pre-test) การทดลองกับนักเรียนเกษตรกรที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ คน พร้อมกันโดยการประเมินตนเอง

ขั้นที่ ๒ เริ่มทำการทดลอง หลังจากการทดสอบก่อนแล้ว กับนักเรียนเกษตรกรที่ใช้เป็นหน่วยการทดลอง โดยนัดทำกิจกรรมในวันหยุดจำนวน ๑๑ ครั้ง ใช้ระยะเวลาในการทดลอง และประเมินผลประมาณ ๓๐ สัปดาห์

ในระหว่างการทดลองคณะผู้วิจัยร่วมกับครู ฝ้าสังเกตพฤติกรรม การปรับ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเกษตรกรหลังจากการได้รับการทดลองตามรูปแบบกิจกรรมที่เป็นกระบวนการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม และทำการบันทึกผล เพื่อประกอบการวิเคราะห์ผลการวิจัยและการอภิปรายผล

ขั้นที่ ๓ ทำการทดสอบนักเรียนหลังร่วมกิจกรรม ด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนเป็นผู้นำทางศีลธรรม ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น พร้อมเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติตนด้วยก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

๓.๕ การรวบรวมข้อมูล

๓.๕.๑ ก่อนการเรียนรู้ครั้งที่ ๑ ดำเนินการทดสอบนักเรียนก่อนร่วมกิจกรรมด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนเป็นผู้นำทางศีลธรรมที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

๓.๕.๒ จัดกิจกรรมการพัฒนาดตนเองเป็นผู้นำทางศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ด้วยแผนกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน ๑๑ แผน

๓.๕.๓ หลังสิ้นสุดการเรียนรู้ ดำเนินการทดสอบนักเรียนหลังร่วมกิจกรรมด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนเป็นผู้นำทางศีลธรรม ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาดตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

๓.๕.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากบันทึกการวิเคราะห์แผนที่ชีวิต บันทึกวิถีพัฒนาดตนเอง การบอกเล่าวิเคราะห์ตนเอง โครงการพัฒนาดตนเอง : ด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า การนำเสนอผล

โครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยายข่ายความดี รวมทั้งทั้งการสะท้อนความคิดจากการสรุปการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง (AAR)

๓.๕.๕ นำข้อมูลที่ได้รับจากการตอบแบบสอบถาม การสังเกตพฤติกรรม การตรวจสอบผลงาน มาเปรียบเทียบผลการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมโดยใช้ระดับค่าเฉลี่ยก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ได้ใช้วิธีการผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยได้ดำเนินการดังนี้

๓.๖.๑ ข้อมูลเชิงปริมาณ

๑) การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะลักษณะการปฏิบัติตนเป็นผู้นำทางศีลธรรมของนักเรียน คณะผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานแล้วกำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย ดังนี้

๑.๐๐ - ๑.๔๙ มีลักษณะการปฏิบัติตนน้อยที่สุด

๑.๕๐ - ๒.๔๙ มีลักษณะการปฏิบัติตนน้อย

๒.๕๐ - ๓.๔๙ มีลักษณะการปฏิบัติปานกลาง

๓.๕๐ - ๔.๔๙ มีลักษณะการปฏิบัติมาก

๔.๕๐ - ๕.๐๐ มีลักษณะการปฏิบัติมากที่สุด

๒) จากนั้นได้มีการนำเอาข้อมูลลักษณะการปฏิบัติตนเป็นผู้นำทางศีลธรรม ก่อนและหลังร่วมกิจกรรมมาเปรียบเทียบเพื่อศึกษาผลการพัฒนาตนเอง โดยการใช้ค่า Paired Sample test

๓.๖.๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ

สำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพของการพัฒนาเพื่อเป็นผู้นำทางศีลธรรม ได้มีการนำข้อมูลจากสมุดบันทึกความดี การนำเสนอผลโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยายข่ายความดีและการสนทนากลุ่มมาประกอบการอธิบายข้อมูลเชิงสถิติ ซึ่งทั้งหมดได้ถูกนำมาประมวลผลการพัฒนาตนเองของนักเรียน ซึ่งจะสามารถสะท้อนถึงความรู้ ความคิด ทักษะการปฏิบัติ ตลอดจนทัศนคติต่อการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรูปแบบการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน และศึกษาผลการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันโดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้น ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ ๓ (ปวช.๓) ปีการศึกษา ๒๕๕๖ สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี เชียงใหม่จำนวน ๑๘ คนและเนื้อหาเน้นการพัฒนาความเป็นผู้นำ คือ การปฏิบัติหน้าที่ของการเป็น นักเรียนนักศึกษา การศึกษาเล่าเรียน การใช้วาจา ความจริงใจในการคบเพื่อน ด้านคุณธรรม และ พฤติกรรมความเป็นผู้นำ สำหรับผลการวิจัย คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการ วิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบคำบรรยายออกเป็น ๕ ตอน ดังนี้คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

ตอนที่ ๒ กิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

ตอนที่ ๓ ลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

ตอนที่ ๔ การเปรียบเทียบพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

ตอนที่ ๕ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม

๔.๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละของข้อมูลพื้นฐาน

รายการ	จำนวน (N)	ร้อยละ (%)
๑. เพศ		
- ชาย	๘	๕๕.๕
- หญิง	๑๐	๔๔.๕
๒. ระดับผลการเรียนเฉลี่ย		
- ๑.๐๐ - ๑.๕๐	๐	๐
- ๑.๕๑ - ๒.๐๐	๐	๐
- ๒.๐๑ - ๒.๕๐	๐	๐
- ๒.๕๑ - ๓.๐๐	๖	๓๓.๔
- ๓.๐๑ - ๓.๕๐	๘	๔๔.๔
- ๓.๕๑ - ๔.๐๐	๔	๒๒.๒

ตารางที่ ๔.๑ แสดงข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ซึ่งนำเสนอในรูปแบบจำนวนเต็มและร้อยละ จากการศึกษา พบว่า นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมประกอบด้วยนักเรียนชาย ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๕ และนักเรียนหญิงจำนวน ๘ คน ร้อยละ ๔๔.๕ ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่มีผลการเรียนเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑- ๓.๐๐ จำนวน ๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๔ มีผลการเรียนเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑ - ๓.๐๐ จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔ และผลการเรียนเฉลี่ย ๓.๕๑ - ๔.๐๐ จำนวน ๔ คน

๔.๒ กิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

สำหรับรูปแบบการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมในครั้งนี้ สร้างตามหลักกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันผสมผสานแนวความคิดการพัฒนาผู้นำทางศีลธรรม ซึ่งคณะผู้วิจัยประยุกต์กิจกรรม ๑๓ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ ๑ รำลึกสุข ขั้นที่ ๒ ตระหนักทุกข์ ขั้นที่ ๓ ทบทวนบทเรียนชีวิตและพลังใจ ขั้นที่ ๔ เสริมพลังใจคนกล้า ขั้นที่ ๕ หยั่งเห็นสายธารชีวิตและความฝัน ขั้นที่ ๖ สร้างแผนชีวิตคนดี ขั้นที่ ๗ แผนที่ความคิดคือเรา ขั้นที่ ๘ มุมมองเพื่อผู้อื่น ขั้นที่ ๙ ฝึกปฏิบัติสร้างสุขจากการให้ ขั้นที่ ๑๐.เผยพลังสีขาวสู่สังคม ขั้นที่ ๑๑ เน้นย้ำแบบอย่างผู้นำ ขั้นที่ ๑๒ ตอกย้ำอุดมการณ์คนดี ขั้นที่ ๑๓ คุณค่านาฬิกาชีวิตคนดี โดยได้ออกแบบกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำ

ที่มีศีลธรรม จำนวน ๒๓ กิจกรรม ใช้เวลาดำเนินกิจกรรมจำนวน ๑๓ ครั้ง รวมทั้งสิ้น ๖๒ ชั่วโมง
ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

กิจกรรม/เวลา	วัตถุประสงค์	วิธีการ	การประเมิน
ชั้นที่ ๑ ราล์กสุข			
ครั้งที่ ๑ กิจกรรมที่ ๑.๑ หัวใจเล่าเรื่อง ระยะเวลา ๒ ชั่วโมง	๑. การสร้างความคุ้นเคย ระหว่างกัน ๒. การบอกเล่าลักษณะ นิสัยค่านิยมของตนเอง ๓. การยอมรับความ แตกต่างระหว่างบุคคล	กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ ๑๐ นาที) ๑. แจกแบบประเมิน พฤติกรรมลักษณะความ เป็นผู้นำก่อนเข้าร่วมกรรม ๒. แจกกระดาษรูปหัวใจที่ ประกอบด้วย ๓ ช่องคือ สิ่งที่ชอบ สิ่งที่ไม่ชอบ และ สิ่งที่ฉันเป็น ๓. ให้สงบนิ่งเพื่อทบทวน ลักษณะของตนเองก่อน เขียนในกระดาษรูปหัวใจ ๔. บอกเล่าข้อความใน หัวใจต่อเพื่อน ๆ	๑. แบบประเมิน ๒. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม
กิจกรรมที่ ๑.๒ เสียง ๔ แบบ ระยะเวลา ๑ ชั่วโมง	๑. การยอมรับความ แตกต่างระหว่างบุคคล	๑. นั่งเป็นวงกลม ทำสมาธิ ๓ – ๕ นาที ๒. ทำเสียง ๔ แบบ ๓. เลือกตอบชอบแบบไหน ๔. ให้เหตุผล	๑. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม
กิจกรรมที่ ๑.๓ มองเขามองเรา ๓ ชั่วโมง	๑.การยอมรับความ แตกต่างระหว่างบุคคล ๒.การยอมรับความจริง ๓. การเข้าใจตนเองและ ผู้อื่น	๑. นั่งเป็นวงกลมแจก กระดาษ เอ ๔ นั้งนึ่งๆ ๑ นาที เขียนบรรยายตนเอง ๓ คำ นั้งนึ่งเขียนอีกครั้ง ๒. เขียนชื่นชมตนเอง/ เขียนข้อจำกัดตนเอง ๓. ให้เพื่อนเขียนบรรยาย/	๑. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม ๒. การสะท้อน ความคิด AAR

		ชื่นชม/ข้อจำกัด ๔. สะท้อนความคิด : คิด อย่างไร, เรามองตนเองต่าง จากคนอื่นมองเราอย่างไร	
ชั้นที่ ๒ ตระหนักรู้ทุกซ์			
ครั้งที่ ๒ กิจกรรมที่ ๒.๑ เล่าเรื่อง ความสุข ๒ ชั่วโมง	๑. การวิเคราะห์ตนเอง ๒. การเข้าใจตนเองและ ผู้อื่น	กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ ๑๐ นาที) ๑. นั่งนิ่ง ๆ ทบทวนความสุข ในรอบสัปดาห์และสิ่งที่ คาดหวังอยากให้เกิดในระยะ ต่อไป ๒. ให้แต่ละคนเล่ามีความสุข และสิ่งที่คาดหวังอยากให้ เกิดในระยะต่อไปให้เพื่อนใน กลุ่มฟังคนละ ๓ นาที	๑. การสังเกต พฤติกรรมที่มีส่วน ร่วม
กิจกรรมที่ ๒.๒ บอกสิ่งที่ หัวเราะ ๒ ชั่วโมง	๑. การวิเคราะห์ตนเอง ๒. การเข้าใจตนเองและ ผู้อื่น	๑. นั่งเป็นวงกลม ๒ วง บอก เล่าสิ่งที่ตนเองกลัวและ เหตุผล ๒. สะท้อนความคิดและสรุป ๓. ชมวีดีทัศน์ เรื่องจะยอม แพ้หรือสู้ต่อไป ๔. อภิปรายสรุปบทเรียน ร่วมกัน	๑. การสังเกต พฤติกรรมที่มีส่วน ร่วม
กิจกรรมที่ ๒.๓ คุณค่าที่แท้จริง ๒ ชั่วโมง	๑. การวิเคราะห์ตนเอง ๒. การเข้าใจตนเองและ ผู้อื่น ๓. ความภาคภูมิใจใน ตนเอง	๑. ให้แต่ละคนค้นหาสิ่งที่คิด ว่าไม่มีประโยชน์คนละ ๑ ชิ้น ๒. แจกกระดาษ เอ ๔ ให้ เขียนคุณค่าจากสิ่งนั้นให้มาก ที่สุด ๓. นำมาบอกเล่าแก่เพื่อน ๆ	๑. การสังเกต พฤติกรรมที่มีส่วน ร่วม ๒. การสะท้อน ความคิด AAR

		<p>๔. บอกคุณค่าในตัวเราคือ</p> <p>๕. ความทุกข์หรือสิ่งผิดพลาดที่เคยเกิดขึ้นกับเราคือ</p> <p>๖. คุณค่าหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้คือ</p> <p>๗. ข้อบกพร่องของคนอื่นที่เราไม่ชอบคือ</p> <p>๘. คุณค่าหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้คือ</p> <p>๙. นิทานใบไม้แห้ง</p> <p>๑๐. แจกเอกสารบันทึกความดี “ประมวลความดีเพื่อชีวิตที่งดงาม” เพื่อให้นักเรียนบันทึกประจำวันเป็นเวลา ๑๕ วัน..</p>	
<p>ขั้นที่ ๓ ทบทวนบทเรียนชีวิตและพลังใจ</p>			
<p>ครั้งที่ ๓</p> <p>กิจกรรมที่ ๓.๑</p> <p>ชีวิตที่เกือบประสบความสำเร็จ ๒ ชั่วโมง</p>	<p>๑. การสร้างแรงบันดาลใจ</p> <p>๒. การเข้าใจบุคลิกภาพ</p> <p>๓. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในการดำเนินชีวิต</p>	<p>กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ ๑๐ นาที)</p> <p>๑. แจกเอกสารชีวิต ๓ แบบ</p> <p>๒. วิเคราะห์แบบอย่างชีวิตคนที่เก่ง ดี มีความสุข</p> <p>๓. คนไหนดีที่สุดในคุณลักษณะไหนสำคัญที่สุด แต่ละด้านสัมพันธ์กันอย่างไร และหากเลือกเป็นจะเป็นคนไหน</p> <p>๔. เลือกตัวแทนบอกเล่าบันทึกความดี “ประมวลความดีเพื่อชีวิตที่งดงาม”</p>	<p>๑. การสังเกตพฤติกรรมมีส่วนร่วม</p>

<p>กิจกรรมที่ ๓.๒ ชีวิตเลือกได้ ๒ ชั่วโมง</p>	<p>๑. การสร้างแรงบันดาลใจ ๒.วิเคราะห์ตนเอง จุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัดโอกาสในการพัฒนาตนเอง ๓. การสร้างพลังพัฒนาตนเอง</p>	<p>๑.แจกเอกสารชีวิต ๓ แบบ ๒.วิเคราะห์แบบอย่างชีวิต คนที่เก่ง ดี มีความสุข ๓.คนไหนดีที่สุด คุณลักษณะไหนสำคัญที่สุด แต่ละด้านสัมพันธ์กันอย่างไร และหากเลือกเป็นจะเป็นคนไหน</p>	<p>๑. การสังเกต พฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วม</p>
<p>ขั้นที่ ๔ เสริมพลังใจคนกล้า</p>			
<p>กิจกรรมที่ ๓.๓ เพราะหัวใจไม่ ยอมแพ้ ๓ ชั่วโมง</p>	<p>๑. การสร้างแรงบันดาลใจ ๒.วิเคราะห์ตนเอง จุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด โอกาสในการพัฒนาตนเอง ๓. การสร้างพลังพัฒนาตนเอง</p>	<p>๑.ดูวีดิทัศน์จำนวน ๒ กรณีตัวอย่างคือ จากชีวิต เด็กเร่รอนที่พัฒนาตนเองจน สำเร็จการศึกษาระดับ ปริญญาเอก เป็นอาจารย์ มหาวิทยาลัยและครูสุวิมล ครูสอนคอมพิวเตอร์พิการ แขนขา ๒.วิเคราะห์กรณีตัวอย่าง</p>	<p>๑.การสังเกต พฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วม</p>
<p>กิจกรรมที่ ๓.๔ คือฉันเป็น ๘ ชั่วโมง</p>	<p>๑. การเข้าใจตนเอง ๒.วิเคราะห์ตนเอง จุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด โอกาสในการพัฒนาตนเอง ๓.การสร้างพลังพัฒนาตนเอง</p>	<p>๑.ให้นั่งสงบจิต ๕ นาที ๒.นึกทบทวนตัวเองที่ผ่านมา ๓.วิเคราะห์ตนเองจุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด โอกาสในการพัฒนาตนเอง ๔.ทำบันทึกความดี “ประมวลความดีเพื่อชีวิตที่ งดงาม” ระยะเวลา ๑๐ วัน</p>	<p>๑.การสังเกต พฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วม</p>

ขั้นที่ ๕ หยั่งเห็นสายธารชีวิตและความฝัน			
<p>ครั้งที่ ๔</p> <p>กิจกรรมที่ ๔.๑</p> <p>สายธารแห่งชีวิต</p> <p>๒ ชั่วโมง</p>	<p>๑. ทบทวนวิเคราะห์ตนเองเพื่อทำความเข้าใจช่วงชีวิตที่ผ่านมาในด้านต่าง ๆ ทั้งสุขและทุกข์</p> <p>๒. เปิดใจยอมรับความจริงของชีวิตอย่างมีสติรู้เท่าทัน</p>	<p>กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ ๑๐ นาที)</p> <p>๑. เลือกตัวแทนบอกเล่าบันทึกความดี “ประมวลความดีเพื่อชีวิตที่งดงาม”</p> <p>๒. แจกกระดาษเอ ๔ เพื่อวาดสายน้ำแห่งชีวิต</p> <p>๓. อธิบายการวาดภาพสายน้ำแห่งชีวิต : ราบรื่น คดโค้ง แก่งหิน สงบ และจุดหมายปลายทาง</p> <p>๔. บอกเล่าชีวิตจากสายน้ำ : เล่าประสบการณ์สายน้ำแห่งชีวิต สุข ทุกข์ การหักเหและเป้าหมายในชีวิต</p>	<p>๑. การสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม</p> <p>๒. การบอกเล่าบันทึกความดี</p>
<p>กิจกรรมที่ ๔.๒</p> <p>ชีวิตที่มีความหมาย</p> <p>๒ ชั่วโมง</p>	<p>๑. ทบทวนวิเคราะห์คุณค่าในตนเอง</p> <p>๒. วิเคราะห์ความสัมพันธ์กับคนที่มีความสำคัญกับตนเอง</p> <p>๓. ปฏิบัติคุณธรรมความกตัญญู</p>	<p>๕. ชีวิตที่มีคุณค่าและความหมายคืออะไร</p> <p>๖. ใครที่มีความหมายหรือความสำคัญในชีวิตเรา</p> <p>๗. ท่านเคยทำอะไรเพื่อเราบ้าง</p> <p>๘. เราเคยทำอะไรให้ท่านเสียใจบ้าง</p> <p>๙. หากวันนี้คือ ๒๔ ชม. สุดท้ายที่จะได้อยู่กับท่านแล้วต้องจากกันตลอดชีวิตจะทำอะไรเพื่อตอบแทนบุญคุณ</p>	<p>๑. การสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม</p>

ขั้นที่ ๖ สร้างแผนชีวิตคนดี			
<p>กิจกรรมที่ ๔.๓ แผนที่ชีวิต ๒ ชั่วโมง</p>	<p>๑.สะท้อนความคาดหวัง ในอนาคต ๒.กำหนดเป้าหมายชีวิต และแผนการใช้ชีวิตเพื่อ นำไปสู่เป้าหมาย ๓.สร้างความหวังในการ พัฒนาตนเองในอนาคต ๔.เรียนรู้ใช้ชีวิตอย่างสติ ในปัจจุบันเพื่ออนาคต</p>	<p>๑.เลือกตัวแทนบอกเล่า บันทึกความดี “ประมวล ความดีเพื่อชีวิตที่งดงาม” ๒.หลับตาและจินตนาการว่า ในอนาคตเมื่อเราเป็นผู้ใหญ่ ๓.เราต้องการมีชีวิตอย่างไร ๔.อยากให้เพื่อนร่วมงานพูด ถึงเราอย่างไร ๕.อยากให้คนในครอบครัว พูดถึงเราอย่างไร ๕.อยากให้คนทั่วไปพูดถึงเรา อย่างไร ๖. เพื่อให้บรรลุความ คาดหวังในข้อ ๑ เราต้องทำอย่างไร ๗.สิ่งที่เราสามารถทำได้จริง ในปัจจุบันคือ ๘. กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ) ๙.การมอบหมายทำโครงการ พัฒนาตนเอง:ด้วยใจที่ใฝ่ฝัน ถึงวันหน้าโดยใช้เวลาพัฒนา ตนเอง ๔ สัปดาห์ พร้อม บันทึกผลการพัฒนาตนเอง ในบันทึกความดี “ประมวล ความดีเพื่อชีวิตที่งดงาม”</p>	<p>๑.การสังเกต พฤติกรรมที่มีส่วน ร่วม ๒.การสะท้อน ความคิด AAR</p>

ขั้นที่ ๗ แผนที่ความคิดคือเรา			
<p>ครั้งที่ ๕</p> <p>กิจกรรมที่ ๕.๑</p> <p>พลังสี่ทิศ</p> <p>๓ ชั่วโมง</p>	<p>๑.การเข้าใจตนเองและผู้อื่น</p> <p>๒.การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล</p> <p>๓.การปรับตนเองเข้ากับผู้อื่น</p>	<p>กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ ๑๐ นาที)</p> <p>๑.เลือกตัวแทนบอกเล่าบันทึกความดี “ประมวลความดีเพื่อชีวิตที่งดงาม”</p> <p>๒.แจกบทละคร “พลังสี่ทิศ”</p> <p>๓.เลือกตัวแทน ๔ คน เพื่อแสดงบทบาทสมมติคุณเผด็จคุณรังสรรค์ คุณประνομ</p> <p>๒.การบอกเล่าบันทึกความดีและคุณระเบียบ</p> <p>๓.ออกแบบการแสดงและแสดงบทบาทสมมติ</p> <p>๔.วิเคราะห์บุคลิกภาพ ๔ แบบ</p> <p>๕.บรรยายบุคลิก ๔ แบบกับลักษณะของสัตว์ ๔ ชนิด คือ กระต่าย อินทรี หู และ หมี เทียบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมของคน ที่มีความแตกต่าง</p>	<p>๑.การสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม</p> <p>๒.การบอกเล่าบันทึกความดี</p>
ขั้นที่ ๘ มุมมองเพื่อผู้อื่น			
<p>กิจกรรมที่ ๕.๒</p> <p>มดทำงานเป็นทีม</p> <p>๒ ชั่วโมง</p>	<p>๑. ปลูกฝังคุณธรรมการรับผิดชอบ</p> <p>๒. ปลูกฝังคุณธรรมความสามัคคี</p>	<p>๑.เลือกตัวแทนบอกเล่าบันทึกความดี “ประมวลความดีเพื่อชีวิตที่งดงาม”</p> <p>๒.ศึกษาวิถีทัศน์เรื่อง มดทำงานเป็นทีมและวิถีทัศน์</p>	<p>๑.การสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วม</p> <p>๒.การสะท้อนความคิด AAR</p>

		<p>เรื่องผู้นำ</p> <p>๓. แสดงความคิดเห็น</p> <p>๔. บรรยายสรุปหลักการ ทำงานกลุ่มและ บทบาทผู้นำ ที่ดี</p>	
<p>ครั้งที่ ๒</p> <p>กิจกรรมที่ ๒</p> <p>สังคมแห่ง ความสุข</p> <p>๒ ชั่วโมง</p>	<p>๑. การสร้าง ความ ตระหนักรับผิดชอบต่อ สังคม</p> <p>๒. พัฒนาจิตอาสา</p> <p>๓. พัฒนาทักษะการคิด</p> <p>๔. พัฒนาทักษะการ ทำงานกลุ่ม</p>	<p>กิจกรรมปักจิตคิดรู้(สมาธิ ๑๐ นาที)</p> <p>๑. เลือกตัวแทนบอกเล่า บันทึกความดี “ประมว ลความดีเพื่อชีวิตงาม”</p> <p>๒. แจกกระดาษเอ ๔ ให้ นักเรียนวาดภาพสังคมแห่ง ความสุขที่คาดหวัง</p> <p>๓. ทุกคนบอกเล่าภาพวาด ของตน</p> <p>๔. สรุปรวมเป็นภาพสังคม ความแห่งความสุขของทุกคน</p> <p>๕. แต่ละคนเขียนแนวทาง สร้างสังคมแห่งความสุขใน บทบาทของตนเอง คนละ ๒ ข้อ</p> <p>๖. นำเสนอต่อกลุ่มและสรุป รวมเป็นแนวทางของกลุ่ม</p> <p>๗. วิเคราะห์แนวทางการ สร้างสังคมแห่งความสุขที่ สามารถดำเนินการได้จริง</p> <p>๘. นำเสนอโครงการสร้าง สังคมแห่งสุข</p> <p>๙. นำโครงการไปปฏิบัติ</p>	<p>๑. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม</p> <p>๒. การสะท้อน ความคิด AAR</p>

		ระยะเวลา ๔ สัปดาห์	
ขั้นที่ ๙ ฝึกปฏิบัติสร้างสุขจากการให้			
<p>ครั้งที่ ๗ กิจกรรมที่ ๗.๑ ของรักของหวง ๑ ชั่วโมง</p>	<p>๑. การเสียสละ ๒. การเข้าใจและเห็นใจ ผู้อื่น ๓. การปลูกฝังคุณธรรม ความเป็นผู้นำ</p>	<p>กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ ๑๐ นาที) ๑. เลือกตัวแทนบอกเล่า บันทึกความดี “ประมวล ความดีเพื่อชีวิตงาม” ๒. แต่ละคนนำของขวัญ ๓. นั่งนิ่ง ๆ ๓ นาที พร้อม เปิดเพลงจากนั้นให้ลูกไป หยิบของขวัญที่ไม่ใช่ของ ตนเอง ๔. ให้นำไปแลกกลับเพื่อน ๓ ครั้ง ๕. นั่งเป็นวงกลมแกะของ ขวัญให้เจ้าของแสดงตน บอกเล่าความเป็นมาของ ขวัญ ๖. สะท้อนความคิดต่อ กิจกรรม</p>	<p>๑. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม ร่วม ๒. การบอกเล่า บันทึกความดี</p>
<p>กิจกรรมที่ ๗.๒ ตำรวจจิตอาสา ๒ ชั่วโมง</p>	<p>๑. การปลูกฝังคุณธรรม การเสียสละ ๒. การเข้าใจและเห็นใจ ผู้อื่น ๓. การปลูกฝังคุณธรรม ความเป็นผู้นำ</p>	<p>๑. เลือกตัวแทนบอกเล่า บันทึกความดี “ประมวล ความดีเพื่อชีวิตงาม” ๒. ศึกษาวิถีทัศน์ตำรวจจิต อาสา ๓. แสดงความคิดเห็น</p>	<p>๑. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม ร่วม ๒. การบอกเล่า บันทึกความดี ๓. การสะท้อน</p>

		ประเด็นความสุขที่แท้จริง / ความสุขจากการให้	ความคิด AAR
ชั้นที่ ๑๐.เผยพลังสีขาวสู่สังคม			
ครั้งที่ ๘ กิจกรรมที่ ๘ นิทานสีขาว ๓ ชั่วโมง	๑.พัฒนาทักษะการใช้ ภาษาในการสื่อสาร	กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ ๑๐ นาที) ๑. เลือกตัวแทนบอกเล่า บันทึกความดี “ประมวล ความดีเพื่อชีวิตที่งดงาม” ๒. แจกเอกสารนิทานสีขาว เพื่อพัฒนาคุณธรรมจำนวน ๓๐ เรื่อง ๓. แบ่งกลุ่มให้นักเรียนเลือก วิเคราะห์นิทาน กลุ่มละ ๒ เรื่อง จำนวน ๖ เรื่อง ๔. ให้อภิปรายแนวคิดที่ เรียนรู้จากนิทาน ๕. การสรุปคุณค่านิทานต่อ การพัฒนาคน ๖. การวางแผนสื่อสารนิทาน สีขาวต่อกลุ่มเพื่อนหรือคน ใกล้ชิด ๗. มอบหมายให้นักเรียน ๑ คนสร้างเครือข่ายกลุ่มนิทาน สีขาว คนละ ๕ คนพร้อม บันทึกผลการสื่อสาร ๘. กำหนดระยะเวลา ๒ สัปดาห์ ๙. การนำเสนอผลการทำ โครงการสังคมแห่งความสุข	๑.การสังเกต พฤติกรรมกรรมมี ส่วนร่วม ๒.การบอกเล่าบันทึก ความดี ๓.การสะท้อน ความคิด AAR

		<p>๑๐. มอบหมายให้นักเรียน ๑ คนสร้างเครือข่ายกลุ่ม นิทานสีขาว คนละ ๕ คน พร้อมบันทึกผลการสื่อสาร</p> <p>๑๑. กำหนดระยะเวลา ๒ สัปดาห์</p> <p>๑๒. การนำเสนอผลการทำ โครงการสังคมแห่งความสุข</p>	
<p>ขั้นที่ ๑๑ เน้นย้ำแบบอย่างผู้นำ</p>			
<p>ครั้งที่ ๙</p> <p>กิจกรรมที่ ๙.๑ ผู้นำในดวงใจ ๒ ชั่วโมง</p>	<p>๑. การสร้างแรงบันดาลใจ</p> <p>๒. การปลูกฝังคุณธรรม ความเป็นผู้นำ</p>	<p>กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ ๑๐ นาที)</p> <p>๑. เลือกตัวแทนบอกเล่า บันทึกความดี “ประมวล ความดีเพื่อชีวิตที่งดงาม”</p> <p>๒. ให้นึกถึงคนต้นแบบที่ ตนเองประทับใจ</p> <p>๓. ให้แต่ละคนเล่าเรื่องคน ต้นแบบ : ข้อมูลทั่วไป , สิ่ง ที่ประทับใจ , สิ่งที่เป็น แบบอย่าง</p>	<p>๑. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม</p> <p>๒. การบอกเล่าบันทึก ความดี</p>
<p>กิจกรรมที่ ๙.๒ ผู้นำการ เปลี่ยนแปลง ๓ ชั่วโมง</p>	<p>๑. การสร้างแรงบันดาลใจ</p> <p>๒. การปลูกฝังคุณธรรม ความเป็นผู้นำ</p>	<p>๑. ศึกษาวิดิทัศน์เรื่อง มหาตมะคานธี และฮิตเลอร์</p> <p>๒. อธิบายแนวคิดที่ได้จาก การศึกษา</p> <p>๓. สรุปความสำคัญของผู้นำ</p> <p>๔. สรุปลักษณะผู้นำที่ดี</p> <p>๕. การนำเสนอผลการทำ โครงการพัฒนาตนเอง</p>	<p>๑. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม</p> <p>๒. การสะท้อน ความคิด AAR</p>

ขั้นที่ ๑๒ ต่อย่ออุดมการณ์คนดี			
กิจกรรมที่ ๑๐. ๑ คนต้นแบบ ๘ ชั่วโมง	๑. การสร้างแรงบันดาลใจ ๒. การปลูกฝังคุณธรรม ความเป็นผู้นำ	๑. ดูงานปราชญ์ชุมชน	๑. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม ๒. การสะท้อน ความคิด AAR
ขั้นที่ ๑๓ คุณค่านาฬิกาชีวิตคนดี			
ครั้งที่ ๑๑ กิจกรรมที่ ๑๑ จากวันนั้นถึง วันนี้ ๖ ชั่วโมง	๑.การสะท้อนความคิด ต่อการพัฒนาตนเอง ๒. การสร้าง ความ ตระหนักรู้ในคุณค่าแห่ง ตน ๓.การประเมินแบบมี ส่วนร่วมด้วยเทคนิค (FISH BLOW)	กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ ๑๐ นาที) ๑.จัดกลุ่มให้หนึ่งเป็นวงกลม ๒ วงซ้อน วงในมีสมาชิกตาม จำนวน ประเด็น หัวข้อ อภิปราย :ซึ่งประกอบด้วย ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ต่อตนเอง,สิ่งที่เป็นความ ภาคภูมิใจ,ปัจจัยที่ส่งผลต่อ การพัฒนาตนเอง และการ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ๒. จัดที่นั่งให้วงในหันหน้าสู่ วงนอก ๓. ให้คนวงนอกสังเกตการ อภิปรายของคนวงใน ๔.ให้วงในอภิปรายแสดง ความคิดเห็น คนวงนอก สังเกตและบันทึก ความ คิดเห็นและพฤติกรรมของคน วงใน ๕.เมื่อวงในอภิปรายเสร็จ ให้ เปลี่ยนที่ให้คนวงนอกเข้ามา นั่งแทน โดยการลุกเข้ามา	๑. การสังเกต พฤติกรรมการมีส่วนร่วม ๒. การสะท้อน ความคิด AARและ FISH Blow ๓. แบบประเมิน พฤติกรรมความเป็น ผู้นำหลังการ

		<p>แตะแขนคนวงในที่ตนสนใจ จะอภิปรายสนับสนุนหรือ เต็มเต็ม</p> <p>๖. คนวงนอกที่เข้ามาเป็นคนวงใน ให้อภิปราย แสดงความคิดเห็นสนับสนุนต่อประเด็นการอภิปรายของคนวงใน</p> <p>๗. ต่อไป กลุ่มวงในอภิปราย โดยกลุ่มวงนอกสังเกต</p> <p>๘. เมื่อกลุ่มวงในอภิปรายเสร็จ กลุ่มวงนอกรายงานผลการสังเกต และแสดงความคิดเห็น</p> <p>๙. แจกแบบสอบถามเพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงตนเองหลังการเข้าร่วมกิจกรรม</p>	
--	--	---	--

๔.๓ ลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

การวิจัยในครั้งนี้ ได้จำแนกลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมของเยาวชน ออกเป็น ๑๐ ด้าน ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมายซึ่งเมื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า มีดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริต

ลักษณะพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยลักษณะพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๑. ท่านยินดีสอบได้ผลคะแนนน้อยกว่าการทุจริตในการสอบ	๓.๑๒	๔.๓๔
๒. แม้ว่าท่านจะมีโอกาสรับสินบน แต่ท่านไม่รับสินบนนั้น	๓.๕๖	๔.๔๙
๓. ท่านทำตามทีพุดเสมอ	๓.๙๘	๔.๑๖
๔. ท่านสามารถรักษาความลับได้และเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น	๒.๙๖	๓.๙๘
๕. ท่านโกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเองเป็น สิ่งจำเป็น	๓.๓๔	๔.๑๖
๖. ท่านไม่รับเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกิน	๒.๖๗	๓.๙๒
รวม	๓.๒๗	๔.๑๗

จากตารางที่ ๔.๒ แสดงพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนพบว่าก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่ามีการทำตามที่พุดเสมอ (๓.๙๘) มีโอกาสรับสินบน แต่ท่านไม่รับสินบนนั้น (๓.๕๖) โกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเองเป็นสิ่งจำเป็น (๓.๓๔) ยินดีสอบได้ผลคะแนนน้อยกว่าการทุจริตในการสอบ (๓.๑๒) สามารถรักษาความลับได้และเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น (๒.๙๖) และไม่รับเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกิน (๒.๖๗) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๗

ส่วนแสดงพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนพบว่าหลังการร่วมกิจกรรมพบว่ามีโอกาสรับสินบน แต่ท่านไม่รับสินบนนั้น (๔.๔๙) ยินดีสอบได้ผลคะแนนน้อยกว่าการทุจริตในการสอบ (๔.๓๔) ทำตามที่พุดเสมอ (๔.๑๖) โกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเองเป็นสิ่งจำเป็น (๔.๑๖) ไม่รับเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกิน (๓.๙๒) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๓ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านการมีวินัย

ลักษณะพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยลักษณะพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๗. ท่านจะรับฟังความคิดเห็นและเคารพในสิทธิของผู้อื่น	๓.๓๒	๔.๒๓
๘. ท่านจะปฏิบัติตามกฎจราจรเสมอ	๒.๑๓	๓.๙๘
๙. ท่านจะส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนดเวลา	๓.๘๕	๔.๓๙
๑๐. ท่านจะร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษากำหนดเสมอ	๓.๙๗	๔.๕๑
๑๑. ท่านไม่แข่งคิวขณะรอซื้ออาหารหรือสิ่งอื่น	๓.๓๔	๔.๑๒
๑๒. ท่านไม่ละเลยข้อห้ามเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมีโอกาส	๓.๒๑	๔.๗๐
รวม	๓.๓๐	๔.๓๒

จากตารางที่ ๔.๓ แสดงพฤติกรรมด้านการมีวินัยของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรม พบว่ามีการร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษากำหนดเสมอ (๓.๙๗) ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนดเวลา (๓.๘๕) ไม่แข่งคิวขณะรอซื้ออาหารหรือสิ่งอื่น (๓.๓๔) รับฟังความคิดเห็นและเคารพในสิทธิของผู้อื่น (๓.๓๒) มักจะละเลยข้อห้ามเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมีโอกาส (๓.๒๑) และปฏิบัติตามกฎจราจรเสมอ (๒.๑๓) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๓๐

ส่วนพฤติกรรมด้านการมีวินัยของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรม พบว่า ไม่ละเลยข้อห้ามเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมีโอกาส (๔.๗๐) ร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษากำหนดเสมอ (๔.๕๑) ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนดเวลา (๔.๓๙) รับฟังความคิดเห็นและเคารพในสิทธิของผู้อื่น (๔.๒๓) ไม่แข่งคิวขณะรอซื้ออาหารหรือสิ่งอื่น (๔.๑๒) และปฏิบัติตามกฎจราจรเสมอ (๓.๙๘) โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๓๒

ตารางที่ ๔.๔ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความยุติธรรม

ลักษณะพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยลักษณะพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๑๓. ท่านให้ความเสมอภาคเท่าเทียมแก่ทุกคนเป็นสิ่งจำเป็น	๓.๕๒	๔.๑๘
๑๔. ท่านฟังความรอบด้านและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น	๓.๔๑	๔.๐๑
๑๕. ท่านตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์	๓.๙๒	๔.๒๓
๑๖. ท่านโต้แย้งกับการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรม	๓.๕๒	๔.๑๓
๑๗. ท่านไม่เข้าข้างคนผิด แม้จะเป็นคนใกล้ชิด	๓.๓๔	๔.๒๙
๑๘. ท่านทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง	๓.๙๓	๔.๑๒
รวม	๓.๖๐	๔.๑๖

จากตารางที่ ๔.๔ แสดงพฤติกรรมด้านความยุติธรรมของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่าทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง (๓.๙๓) ตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ (๓.๙๒) ให้ความเสมอภาคเท่าเทียมแก่ทุกคนเป็นสิ่งจำเป็น (๓.๕๒) โต้แย้งกับการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรม (๓.๕๒) ฟังความรอบด้านและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น (๓.๔๑) และไม่เข้าข้างคนผิด แม้จะเป็นคนใกล้ชิด (๓.๓๔) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๖๐

ส่วนพฤติกรรมด้านความยุติธรรมของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่า ไม่เข้าข้างคนผิด แม้จะเป็นคนใกล้ชิด (๔.๒๙) ตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ (๔.๒๓) ให้ความเสมอภาคเท่าเทียมแก่ทุกคนเป็นสิ่งจำเป็น (๔.๑๘) โต้แย้งกับการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรม (๔.๑๓) ทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง (๔.๑๒) และฟังความรอบด้านและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น (๔.๐๑) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๕ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความรับผิดชอบ

ลักษณะพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยลักษณะพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๑๙. ท่านยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น	๓.๓๒	๔.๑๘
๒๐. ท่านปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องครบถ้วน	๒.๙๘	๓.๙๔
๒๑. ท่านทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ทันเวลา	๓.๔๑	๔.๑๔
๒๒. ท่านยอมอดหลับอดนอนเพื่อให้งานสำเร็จ	๓.๕๗	๔.๓๒
๒๓. ท่านยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น	๓.๒๑	๔.๒๗
๒๔. ท่านคืนหนังสือที่ยืมจากห้องสมุดตามกำหนด	๓.๗๑	๔.๑๒
รวม	๓.๓๖	๔.๑๖

จากตารางที่ ๔.๕ แสดงพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่าคืนหนังสือที่ยืมจากห้องสมุดตามกำหนด (๓.๗๑) ยอมอดหลับอดนอนเพื่อให้งานสำเร็จ (๓.๕๗) ทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ทันเวลา (๓.๔๑) ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๓.๓๒) ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๓.๒๑) และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องครบถ้วน (๒.๙๘) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๓๖

ส่วนพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่ายอมอดหลับอดนอนเพื่อให้งานสำเร็จ (๔.๓๒) ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๔.๒๗) ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๔.๑๘) ทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ทันเวลา (๔.๑๔) คืนหนังสือที่ยืมจากห้องสมุดตามกำหนด (๔.๑๒) และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องครบถ้วน (๓.๙๔) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๖ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความสามัคคี

จ.ความสามัคคี	ลักษณะพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยลักษณะพฤติกรรม	
		ก่อน	หลัง
	๒๕. ท่านปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและทำงานเป็นหมู่คณะได้ลุล่วงด้วยดี	๒.๙๙	๓.๙๑
	๒๖. ท่านร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ	๓.๕๑	๔.๑๙
	๒๗. ท่านสามารถแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดจากการทำงานร่วมกับหมู่คณะได้	๓.๑๑	๔.๒๒
	๒๘. ท่านสามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ	๓.๕๒	๔.๑๒
	๒๙. ท่านคิดว่าสังคมจะสงบสุขได้ถ้าทุกคนมีความสามัคคี	๓.๖๑	๔.๑๒
	๓๐. ท่านคิดว่าการอยู่ร่วมกับผู้อื่นต้องเข้าใจกันและช่วยเหลือกันและกัน	๓.๕๑	๔.๑๒
	รวม	๓.๓๗	๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๖ แสดงพฤติกรรมด้านความสามัคคีของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่ามีความคิดว่าสังคมจะสงบสุขได้ถ้าทุกคนมีความสามัคคี (๓.๖๑) สามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ (๓.๕๒) ร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ (๓.๕๑) คิดว่าการอยู่ร่วมกับผู้อื่นต้องเข้าใจกันและช่วยเหลือกันและกัน (๓.๕๑) สามารถแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดจากการทำงานร่วมกับหมู่คณะได้ (๓.๑๑) และปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและทำงานเป็นหมู่คณะได้ลุล่วงด้วยดี (๒.๙๙) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๓๗

ส่วนการแสดงผลพฤติกรรมด้านความสามัคคีของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่าสามารถแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดจากการทำงานร่วมกับหมู่คณะได้ (๔.๒๒) ร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ (๔.๑๙) สามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ (๔.๑๒) คิดว่า สังคมจะสงบสุขได้ถ้าทุกคนมีความสามัคคี (๔.๑๒) คิดว่าการอยู่ร่วมกับผู้อื่นต้องเข้าใจกันและช่วยเหลือกันและกัน (๔.๑๒) และปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและทำงานเป็นหมู่คณะได้ลุล่วงด้วยดี (๓.๙๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๗ แสดงลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความรับผิดชอบ

ลักษณะพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยลักษณะพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๓๑. ท่านไม่หลงมัวเมากับสิ่งชั่วร้าย	๓.๑๒	๔.๓๑
๓๒. ท่านมีความไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนการตัดสินใจทุกครั้ง	๒.๙๘	๓.๘๙
๓๓. ท่านมีความรอบคอบในการทำงาน	๓.๑๑	๔.๒๑
๓๔. ท่านใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ	๓.๔๑	๔.๑๒
๓๕. ท่านคิดว่าปัญหาในสังคมไทยจะลดลงหากคนคิดก่อนทำ	๒.๙๙	๔.๑๑
๓๖. ท่านคอยเตือนคนใกล้ชิดไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา	๒.๓๓	๔.๑๐
รวม	๒.๙๙	๔.๑๒

จากตารางที่ ๔.๗ แสดงลักษณะพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่า ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ (๓.๔๑) ไม่หลงมัวเมากับสิ่งชั่วร้าย (๓.๑๒) มีความรอบคอบในการทำงาน (๓.๑๑) คิดว่าปัญหาในสังคมไทยจะลดลงหากคนคิดก่อนทำ (๒.๙๙) มีความไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนการตัดสินใจทุกครั้ง (๒.๙๘) และคอยเตือนคนใกล้ชิดไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา (๒.๓๓) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๒.๙๙

ส่วนในด้านการแสดงลักษณะพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่าไม่หลงมัวเมากับสิ่งชั่วร้าย (๔.๓๑) มีความรอบคอบในการทำงาน (๔.๒๑) ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ (๔.๑๒) คิดว่าปัญหาในสังคมไทยจะลดลงหากคนคิดก่อนทำ (๔.๑๑) คอยเตือนคนใกล้ชิดไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา (๔.๑๐) และมีความไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนการตัดสินใจทุกครั้ง (๓.๘๙) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๘ แสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านความอดทน

ช. ความอดทน	ลักษณะพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยลักษณะพฤติกรรม	
		ก่อน	หลัง
	๓๗. ท่านควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีสิ่งที่ไม่เป็นไปตามคาดหวัง	๒.๓๒	๓.๙๘
	๓๘. ท่านรู้สึกหงุดหงิดรำคาญเมื่อต้องร่วมงานกับคนที่ไม่ชอบ	๓.๑๐	๔.๐๐
	๓๙. แม้จะเป็นงานที่หนักมากแต่ท่านยังคงทำงานนั้น	๓.๑๑	๔.๑๓
	๔๐. แม้ท่านถูกพูดจาจากกลาง ท่านไม่ได้ตอบ	๓.๒๑	๔.๑๑
	๔๑. ท่านเตือนคนรอบข้างให้อดทนต่อสิ่งชั่วร้าย	๓.๘๑	๔.๑๒
	๔๒. ท่านเตือนคนรอบข้างไม่ให้ท้อแท้ต่ออุปสรรค	๓.๑๗	๔.๒๑
	รวม	๓.๑๒	๔.๐๙

จากตารางที่ ๔.๘ แสดงพฤติกรรมด้านความอดทนของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรม พบว่ามีการเตือนคนรอบข้างให้อดทนต่อสิ่งชั่วร้าย (๓.๘๑) เมื่อถูกพูดจาจากกลางท่านไม่ได้ตอบ (๓.๒๑) เตือนคนรอบข้างไม่ให้ท้อแท้ต่ออุปสรรค (๓.๑๗) แม้จะเป็นงานที่หนักมากแต่ท่านยังคงทำงานนั้น (๓.๑๑) รู้สึกหงุดหงิดรำคาญเมื่อต้องร่วมงานกับคนที่ไม่ชอบ (๓.๑๐) และควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีสิ่งที่ไม่เป็นไปตามคาดหวัง (๒.๓๒) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๑๒

ส่วนการพฤติกรรมด้านความอดทนของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่าเตือนคนรอบข้างไม่ให้ท้อแท้ต่ออุปสรรค (๔.๒๑) แม้จะเป็นงานที่หนักมากแต่ท่านยังคงทำงานนั้น (๔.๑๓) ท่านเตือนคนรอบข้างให้อดทนต่อสิ่งชั่วร้าย (๔.๑๒) เมื่อถูกพูดจาจากกลางท่านไม่ได้ตอบ (๔.๑๑) รู้สึกหงุดหงิดรำคาญเมื่อต้องร่วมงานกับคนที่ไม่ชอบ (๔.๐๐) และควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีสิ่งที่ไม่เป็นไปตามคาดหวัง (๓.๙๘) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๐๙

ตารางที่ ๔.๙ แสดงลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมการใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม

ญ. การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม	ลักษณะพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๔๓. ท่านมักจะพูดโดยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นเสมอ	๓.๕๑	๔.๐๓
๔๔. ท่านมักจะพูดโดยการคำนึงถึงการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่นเสมอ	๓.๑๑	๔.๓๑
๔๕. ท่านมักจะคิดหาวิธีพูดเพื่ออธิบายเรื่องที่ยากแก่ความเข้าใจให้พ่อแม่หรือเพื่อนเข้าใจเสมอ	๓.๓๓	๔.๑๒
๔๖. ท่านมักจะพูดชี้แจงเหตุผลเพื่อขออนุญาตพ่อแม่ทำในสิ่งที่ต้องการเสมอ	๓.๑๑	๔.๐๑
๔๗. ท่านมักจะชี้แจงเหตุผลและปฏิเสธเพื่อนทุกครั้งที่เพื่อนชวนทำในสิ่งไม่ดี	๓.๕๑	๔.๑๓
๔๘. ท่านมักจะคำนึงเสมอว่าพูดกับใครเพื่อให้ใช้คำพูดได้เหมาะสม	๓.๔๑	๔.๑๑
รวม	๓.๓๓	๔.๑๑

จากตารางที่ ๔.๙ แสดงลักษณะพฤติกรรมกรรมการใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสมของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่ามักจะพูดโดยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นเสมอ (๓.๕๑) มักจะชี้แจงเหตุผลและปฏิเสธเพื่อนทุกครั้งที่เพื่อนชวนทำในสิ่งไม่ดี (๓.๕๑) มักจะคำนึงเสมอว่าพูดกับใครเพื่อให้ใช้คำพูดได้เหมาะสม (๓.๔๑) มักจะคิดหาวิธีพูดเพื่ออธิบายเรื่องที่ยากแก่ความเข้าใจให้พ่อแม่หรือเพื่อนเข้าใจเสมอ (๓.๓๓) มักจะพูดโดยการคำนึงถึงการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่นเสมอ (๓.๑๑) และมักจะพูดชี้แจงเหตุผลเพื่อขออนุญาตพ่อแม่ทำในสิ่งที่ต้องการเสมอ (๓.๑๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๓๓

ส่วนการแสดงผลลักษณะพฤติกรรมกรรมการใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสมของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่ามักจะพูดโดยการคำนึงถึงการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่นเสมอ (๔.๓๑) มักจะชี้แจงเหตุผลและปฏิเสธเพื่อนทุกครั้งที่เพื่อนชวนทำในสิ่งไม่ดี (๔.๑๓) มักจะคิดหาวิธีพูดเพื่ออธิบายเรื่องที่ยากแก่ความเข้าใจให้พ่อแม่หรือเพื่อนเข้าใจเสมอ (๔.๑๒) มักจะคำนึงเสมอว่าพูดกับใครเพื่อให้ใช้คำพูดได้เหมาะสม (๔.๑๑) มักจะพูดโดยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นเสมอ (๔.๐๓) และมักจะพูดชี้แจงเหตุผลเพื่อขออนุญาตพ่อแม่ทำในสิ่งที่ต้องการเสมอ (๔.๐๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงพฤติกรรมด้านความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมการควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ

ลักษณะพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยลักษณะพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๔๙. ข้าพเจ้ามักจะชอบสังเกตสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว	๓.๑๑	๔.๑๓
๕๐. ข้าพเจ้ามักจะคิดพิจารณาอย่างละเอียดเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆจากสื่อต่างๆ ก่อนที่จะยอมรับและเชื่อถือ	๓.๔๒	๔.๑๑
๕๑. ข้าพเจ้ามักจะยอมรับข้อผิดพลาดของผู้อื่นได้ยาก	๓.๔๕	๔.๒๑
๕๒. ข้าพเจ้ามักจะพยายามควบคุมอารมณ์ของตนให้เหมาะสมเช่น อารมณ์โกรธ เสียใจ ฯลฯ	๓.๒๑	๔.๐๑
๕๓. ข้าพเจ้าสามารถแก้ปัญหาเมื่อมีผู้อื่นแสดงอารมณ์โกรธ หรือไม่พอใจต่อข้าพเจ้าได้ด้วยวิธีการอันเหมาะสมและไม่รุนแรง	๓.๓๑	๔.๑๔
๕๔. ข้าพเจ้าทราบว่าสิ่งที่ข้าพเจ้าวิตกกังวลอยู่นั้นเกิดจากสาเหตุอะไร และสามารถป้องกันสาเหตุนั้นได้	๓.๑๑	๔.๑๐
รวม	๓.๒๖	๔.๑๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ แสดงพฤติกรรมด้านการควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่ามักจะยอมรับข้อผิดพลาดของผู้อื่นได้ยาก (๔.๒๑) สามารถแก้ปัญหาเมื่อมีผู้อื่นแสดงอารมณ์โกรธ หรือไม่พอใจต่อข้าพเจ้าได้ด้วยวิธีการอันเหมาะสมและไม่รุนแรง (๔.๑๔) มักจะชอบสังเกตสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว (๔.๑๓) มักจะคิดพิจารณาอย่างละเอียดเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆจากสื่อต่างๆ ก่อนที่จะยอมรับและเชื่อถือ (๔.๑๑) ทราบว่าสิ่งที่ข้าพเจ้าวิตกกังวลอยู่นั้นเกิดจากสาเหตุอะไร และสามารถป้องกันสาเหตุนั้นได้ (๔.๑๐) และมักจะพยายามควบคุมอารมณ์ของตนให้เหมาะสมเช่น อารมณ์โกรธ เสียใจ ฯลฯ (๔.๐๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๖

ส่วนพฤติกรรมด้านการควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่ามักจะยอมรับข้อผิดพลาดของผู้อื่นได้ยาก (๔.๒๑) สามารถแก้ปัญหาเมื่อมีผู้อื่นแสดงอารมณ์โกรธ หรือไม่พอใจต่อข้าพเจ้าได้ด้วยวิธีการอันเหมาะสมและไม่รุนแรง (๔.๑๔) มักจะชอบสังเกตสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว (๔.๑๓) มักจะคิดพิจารณาอย่างละเอียดเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆจากสื่อต่างๆ ก่อนที่จะยอมรับและเชื่อถือ (๔.๑๑) ทราบว่าสิ่งที่ข้าพเจ้าวิตกกังวลอยู่นั้นเกิดจากสาเหตุอะไร และสามารถป้องกันสาเหตุนั้นได้ (๔.๑๐) มักจะพยายามควบคุมอารมณ์ของตนให้เหมาะสมเช่น อารมณ์โกรธ เสียใจ ฯลฯ (๔.๐๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๑

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้านการเรียน

ลักษณะพฤติกรรม	ค่าเฉลี่ยลักษณะพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
๕๕. ท่านมีเป้าหมายการเรียนที่ชัดเจน	๓.๙๒	๔.๐๒
๕๖. ท่านวางแผนการเรียนเพื่อมีผลการเรียนที่ดี	๓.๐๐	๔.๑๐
๕๗. ท่านเข้าเรียนทุกชั่วโมง	๒.๙๓	๓.๙๗
๕๘. ท่านศึกษาค้นคว้าและอ่านหนังสือเพิ่มเติมในเรื่องที่เรียน	๒.๗๕	๓.๗๑
๕๙. ท่านปรึกษาครูประจำวิชาหรือติวกับเพื่อนเมื่อไม่เข้าใจ	๓.๑๑	๔.๑๑
บทเรียน		
๖๐. ท่านสรุปหรือทำโน้ตย่อบทเรียนที่เรียนมา	๒.๑๑	๓.๘๓
๖๑. ท่านจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนเช่น สมุด หนังสือ ปากกา พร้อมในทุกครั้งของการเรียน	๒.๕๒	๓.๙๘
๖๒. ท่านอ่านบทเรียนที่จะต้องเรียนมาก่อนครูสอน	๒.๗๒	๓.๙๘
๖๔. ท่านตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง	๒.๙๘	๓.๙๙
๖๕. ท่านตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ	๓.๑๑	๔.๑๑
๖๖. ท่านทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่น ชิดเส้นกั้นหน้า ไม่ขีดฆ่า	๓.๘๓	๔.๑๓
๖๗. ท่านส่งงานหรือแบบฝึกหัดที่ครูมอบหมายตามกำหนดเวลา	๒.๙๘	๓.๙๙
๖๘. ท่านแนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย	๓.๒๑	๔.๑๑
๖๙. ท่านชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลา และไม่พักเกินเวลาที่กำหนด	๓.๓๑	๔.๒๑
๗๐. ท่านเคร่งครัดปฏิบัติระเบียบสถานศึกษา	๒.๙๙	๔.๐๐
รวม	๓.๐๓	๓.๗๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ แสดงลักษณะพฤติกรรมด้านการเรียนของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่า มีเป้าหมายการเรียนที่ชัดเจน (๓.๙๒) ทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่น ชิดเส้นกั้นหน้า ไม่ขีดฆ่า (๓.๘๓) ชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลา และไม่พักเกินเวลาที่กำหนด (๓.๓๑) แนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย (๓.๒๑) ตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ (๓.๑๑) วางแผนการเรียนเพื่อมีผลการเรียนที่ดี (๓.๐๐) เคร่งครัดปฏิบัติระเบียบสถานศึกษา (๒.๙๙)

ตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง (๒.๙๘) เข้าเรียนทุกชั่วโมง (๒.๙๓) ศึกษาค้นคว้าและอ่านหนังสือเพิ่มเติมในเรื่องที่เรียน (๒.๗๕) อ่านบทเรียนที่จะต้องเรียนมาก่อนครูสอน (๒.๗๒) สรุปหรือทำโน้ตย่อบทเรียนที่เรียนมา (๒.๑๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๐๓

ส่วนการแสดงลักษณะพฤติกรรมด้านการเรียนของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่า ชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลา และไม่พักเกินเวลาที่กำหนด (๔.๒๑) ทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น ชีตเส้นกันหน้า ไม่ขีดฆ่า (๔.๑๓) ปรึกษาครูประจำวิชาหรือติวกับเพื่อนเมื่อไม่เข้าใจบทเรียน (๔.๑๑) ตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ (๔.๑๑) แนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย (๔.๑๑) มีเป้าหมายการเรียนที่ชัดเจน (๔.๐๒) เคร่งครัดปฏิบัติระเบียบสถานศึกษา (๔.๐๐) ตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง (๓.๙๙) ส่งงานหรือแบบฝึกหัดที่ครูมอบหมายตามกำหนดเวลา (๓.๙๙) จัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนเช่น สมุด หนังสือ ปากกา พร้อมในทุกครั้งของการเรียน (๓.๙๘) อ่านบทเรียนที่จะต้องเรียนมาก่อนครูสอน (๓.๙๘) ศึกษาค้นคว้าและอ่านหนังสือเพิ่มเติมในเรื่องที่เรียน (๓.๗๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๗๕

๔.๔ การเปรียบเทียบพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงการเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนก่อน-หลังการร่วมกิจกรรม

รายการ	ค่าเฉลี่ยพฤติกรรม	
	ก่อน	หลัง
ก. ความซื่อสัตย์สุจริต	๓.๒๗	๔.๑๗
ข. การมีวินัย	๓.๓๐	๔.๓๒
ค. ความยุติธรรม	๓.๖๐	๔.๑๖
ง. ความรับผิดชอบ	๓.๓๖	๔.๑๖
จ. ความสามัคคี	๓.๓๗	๔.๑๑
ฉ. ความรอบคอบ	๒.๙๙	๔.๑๒
ช. ความอดทน	๓.๑๒	๔.๐๙
ซ. การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม	๓.๓๓	๔.๑๑
ฌ. การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ	๓.๒๖	๔.๑๑
ญ. ด้านการเรียน	๓.๐๓	๓.๗๕
รวม	๓.๒๖	๔.๑๑

จากตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียน ก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่าความยุติธรรม (๓.๖๐) ความสามัคคี (๓.๓๗) ความรับผิดชอบ (๓.๓๖) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๓.๓๓) การมีวินัย (๓.๓๐) ความซื่อสัตย์สุจริต(๓.๒๗) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๓.๒๖) ความอดทน (๓.๑๒) ด้านการเรียน (๓.๐๓) และความรอบคอบ (๒.๙๙) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๖

ส่วนการเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่า การมีวินัย (๔.๓๒) ความซื่อสัตย์สุจริต (๔.๑๗) ความยุติธรรม (๔.๑๖) ความรับผิดชอบ (๔.๑๖) ความรอบคอบ (๔.๑๒) ความสามัคคี (๔.๑๑) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๔.๑๑) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๔.๑๑) ความอดทน (๔.๐๙) และ ด้านการเรียน (๓.๗๕) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๑๑

อนึ่งเมื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน โดยการเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ด้วยสถิติ t – test ผลการวิเคราะห์มีดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงค่าเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ของนักเรียนก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	การทดสอบค่าที (t-test)
ก่อนร่วมกิจกรรม	๓.๒๖	๑.๘๑	๒.๐๙ **
หลังร่วมกิจกรรม	๔.๑๑	๐.๓๓	

หมายเหตุ ** $P > ๐.๐๕$

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า หลังร่วมกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมของนักเรียน ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันว่า นักเรียนมีลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมในระดับมาก สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีระดับนัยสำคัญที่ระดับ ๐.๐๕

๔.๕ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรม

จากการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ตามรูปแบบกิจกรรมที่ถูกพัฒนาขึ้นจำนวนกิจกรรมในระยะเวลา ๑๑ ครั้ง ได้มีการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนต่อกิจกรรมต่าง ๆ มีผลดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๔ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรม

ลำดับ	ลักษณะกิจกรรม	ระดับความพึงพอใจ	
		ค่าเฉลี่ย	แปลผล
๑	หัวใจเล่าเรื่อง	๔.๒๕	มาก
๒	แผนที่ชีวิต	๔.๑๘	มาก
๓	ชีวิตเลือกได้	๔.๒๕	มาก
๔.	ชีวิตมีความหมาย	๔.๒๕	มาก
๕	เพราะไม่ยอมแพ้	๔.๕๐	มากที่สุด
๖	เสียงสี่แบบ	๔.๒๐	มาก
๗	มองเขามองเรา	๔.๒๕	มาก
๘	ผู้นำในดวงใจ	๔.๒๕	มาก
๙	คนต้นแบบและตำรวจจิตอาสา	๔.๕๐	มากที่สุด
๑๐	นิทานสี่ขาว	๔.๕๐	มากที่สุด
๑๑	พลังสี่ทิศ	๔.๒๕	มาก
๑๒	ของรักของหวง	๔.๔๐	มาก
๑๓	สังคมแห่งความสุข	๔.๒๐	มาก
๑๔	บันทึกความดีเพื่อชีวิที่มีสุข	๔.๒๒	มาก
๑๕	การศึกษานอกสถานที่	๔.๕๑	มากที่สุด
๑๖	การสะท้อนความคิดสรุปทเรียน	๔.๕๕	มากที่สุด
รวม		๔.๓๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๔ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรมของนักเรียน พบว่ามีความพึงพอใจในด้านการสะท้อนความคิดสรุปทเรียน (๔.๕๕) การศึกษานอกสถานที่(๔.๕๑) เพราะไม่ยอมแพ้ (๔.๕๐) คนต้นแบบและตำรวจจิตอาสา (๔.๕๐) นิทานสี่ขาว (๔.๕๐) ของรักของหวง (๔.๔๐) พลังสี่ทิศ (๔.๒๕) ผู้นำในดวงใจ (๔.๒๕) ชีวิตมีความหมาย (๔.๒๕) ชีวิตเลือกได้ (๔.๒๕) มองเขามองเรา (๔.๒๕) หัวใจเล่าเรื่อง (๔.๒๕) บันทึกความดีเพื่อชีวิที่มีสุข (๔.๒๒) สังคมแห่งความสุข (๔.๒๐) เสียงสี่แบบ (๔.๒๐) และแผนที่ชีวิต (๔.๑๘) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๓๒ อยู่ในระดับมาก

บทที่ ๕

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน และศึกษาผลการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แผนการจัดกิจกรรมพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน จำนวน ๑๓ ขั้นตอน จำนวน ๒๓ กิจกรรมแบบบันทึกความดีเพื่อชีวิตงดงาม โครงการพัฒนาตนเอง โครงการสร้างสังคมแห่งความสุข แบบวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมสำหรับก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งวัดประเมิน ๑๐ ด้าน ได้แก่ การคิด การกระทำที่แสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักเรียนที่กำลังเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ ๓ (ปวช.๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ที่ลงทะเบียนเรียนในปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๑๘ คน ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วยการวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ก่อนร่วมกิจกรรมด้วยแบบวัดที่สร้างขึ้น และดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนกิจกรรมที่กำหนด ในระหว่างดำเนินการกิจกรรมคณะผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมนักเรียน ภายหลังจากการสอนครบ ๒๓ กิจกรรมได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งสุดท้ายด้วยการวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมหลังร่วมกิจกรรม เพื่อนำผลมาวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยได้นำค่าจากการวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมก่อนและหลังร่วมกิจกรรมของนักเรียน มาวิเคราะห์ผลด้วยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ โดยใช้ค่า Paired Sample test พร้อมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนความคิด การบอกเล่าบันทึกความดี โครงการพัฒนาตนเอง ตลอดจนผลการดำเนินงานเชิงประจักษ์จากโครงการสร้างสังคมแห่งความสุขและเครือข่ายความดี

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

สำหรับขั้นตอนการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรมสำหรับเยาวชนตามการประยุกต์กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันประกอบด้วย ๑๓ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ ๑ รำลึกสุข ขั้นที่ ๒ ตระหนักรู้ ขั้นที่ ๓ ทบทวนบทเรียนชีวิตและพลังใจ ขั้นที่ ๔ เสริมพลังใจคนกล้า ขั้นที่ ๕ หยั่งเห็นสายธารชีวิตและความฝัน ขั้นที่ ๖ สร้างแผนชีวิตคนดี ขั้นที่ ๗ แผนที่ความคิดคือเรา ขั้นที่ ๘ มุมมองเพื่อผู้อื่น ขั้นที่ ๙ ฝึกปฏิบัติสร้างสุขจากการให้ ขั้นที่ ๑๐ เผยพลังสีขาวสู่สังคม ขั้นที่ ๑๑ เน้นย้ำแบบอย่างผู้นำ ขั้นที่ ๑๒ ตอกย้ำอุดมการณ์คนดี ขั้นที่ ๑๓ คุณค่านาฬิกาชีวิตคนดี โดยได้ออกแบบกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม จำนวน ๒๓ กิจกรรม ใช้เวลาดำเนินกิจกรรมจำนวน ๑๓ ครั้ง รวมทั้งสิ้น ๖๒ ชั่วโมง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นตอน	กิจกรรม/เวลา	วัตถุประสงค์
ขั้นที่ ๑ รำลึกสุข	๑. หัวใจเล่าเรื่อง ๒ ชั่วโมง	๑. การสร้างความคุ้นเคยระหว่างกัน ๒. การบอกเล่าลักษณะนิสัยค่านิยมของตนเอง ๓. การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล
	๒. เสียง ๔ แบบ ๑ ชั่วโมง	๑. การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล
	๓. มองเขามองเรา ๓ ชั่วโมง	๑. การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ๒. การยอมรับความจริง ๓. การเข้าใจตนเองและผู้อื่น
ขั้นที่ ๒ ตระหนักรู้	๔. เล่าเรื่องความสุข ๒ ชั่วโมง	๑. การวิเคราะห์ตนเอง ๒. การเข้าใจตนเองและผู้อื่น
	๕. บอกสิ่งที่หวั่นไหว ๒ ชั่วโมง	๑. การวิเคราะห์ตนเอง ๒. การเข้าใจตนเองและผู้อื่น
	๖. คุณค่าที่แท้จริง ๒ ชั่วโมง	๑. การวิเคราะห์ตนเอง ๒. การเข้าใจตนเองและผู้อื่น ๓. ความภาคภูมิใจในตนเอง

ขั้นตอนที่ ๓ ทบทวน บทเรียนชีวิต	๗. ชีวิตที่เกือบประสบความสำเร็จ ๒ ชั่วโมง	๑. การสร้างแรงบันดาลใจ ๒. การเข้าใจบุคลิกภาพ ๓. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในการ ดำเนินชีวิต
	๘. ชีวิตเลือกได้ ๒ ชั่วโมง	๑. การสร้างแรงบันดาลใจ ๒. วิเคราะห์ตนเองจุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด โอกาสในการพัฒนาตนเอง ๓. การสร้างพลังพัฒนาตนเอง
ขั้นที่ ๔ เสริมพลังใจคน กล้า	๙. เพราะหัวใจไม่ยอมแพ้ ๓ ชั่วโมง	๑. การสร้างแรงบันดาลใจ ๒. วิเคราะห์ตนเองจุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัดโอกาสในการพัฒนาตนเอง ๓. การสร้างพลังพัฒนาตนเอง
	๑๐. คือฉันเป็น ๘ ชั่วโมง	๑. การเข้าใจตนเอง ๒. วิเคราะห์ตนเองจุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด โอกาสในการพัฒนาตนเอง ๓. การสร้างพลังพัฒนาตนเอง
ขั้นที่ ๕ หยั่งเห็นสายธาร ชีวิตและความฝัน	๑๑. สายธารแห่งชีวิต ๒ ชั่วโมง	๑. ทบทวนวิเคราะห์ตนเองเพื่อทำ ความเข้าใจช่วงชีวิตที่ผ่านมาในด้าน ต่าง ๆ ทั้งสุขและทุกข์ ๒. เปิดใจยอมรับความจริงของชีวิต อย่างมีสติรู้เท่าทัน
	๑๒. ชีวิตที่มีความหมาย ๒ ชั่วโมง	๑. ทบทวนวิเคราะห์คุณค่าในตนเอง ๒. วิเคราะห์ความสัมพันธ์กับคนที่มี ความสำคัญกับตนเอง ๓. ปลุกฝังคุณธรรมความกตัญญู
ขั้นที่ ๖ แผนชีวิตคนดี	๑๓. แผนชีวิต ๒ ชั่วโมง	๑. สะท้อนความคาดหวังในอนาคต ๒. กำหนดเป้าหมายชีวิตและแผนการ ใช้ชีวิตเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย ๓. สร้างความหวังในการพัฒนาตนใน อนาคต ๔. เรียนรู้ใช้ชีวิตอย่างสติในปัจจุบัน

ขั้นที่ ๗ แผนที่ความคิด คือเรา	๑๔. พลังสี่ทิศ ๓ ชั่วโมง	๑. การเข้าใจตนเองและผู้อื่น ๒. การยอมรับความแตกต่างระหว่าง บุคคล ๓. การปรับตนเองเข้ากับผู้อื่น
	๑๕. มดทำงานเป็นทีม ๒ ชั่วโมง	๑. ปลุกฝังคุณธรรมการรับผิดชอบ ๒. ปลุกฝังคุณธรรมความสามัคคี
ขั้นที่ ๘ มุมมองเพื่อผู้อื่น	๑๖. สังคมแห่งความสุข ๖ ชั่วโมง	๑. การสร้างความตระหนักรับผิดชอบ ต่อสังคม ๒. พัฒนาจิตอาสา ๓. พัฒนาทักษะการคิด ๔. พัฒนาทักษะการทำงานกลุ่ม
ขั้นที่ ๙ ฝึกปฏิบัติสร้าง สุขจากการให้	๑๗. ขอรักของหวง ๑ ชั่วโมง	๑. การเสียสละ ๒. การเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น ๓. การปลุกฝังคุณธรรมความเป็นผู้นำ
	๑๘. ตำรวจจิตอาสา ๒ ชั่วโมง	๑. การปลุกฝังคุณธรรมการเสียสละ ๒. การเข้าใจและเห็นใจผู้อื่น ๓. การปลุกฝังคุณธรรมความเป็นผู้นำ
ขั้นที่ ๑๐ เผยพลังสีขาว สู่สังคม	๑๙. นิทานสีขาว ๓ ชั่วโมง	๑. พัฒนาทักษะการใช้ภาษาในการ สื่อสาร
ขั้นที่ ๑๑ เน้นย้ำ แบบอย่างผู้นำ	๒๐. ผู้นำในดวงใจ ๒ ชั่วโมง	๑. การสร้างแรงบันดาลใจ ๒. การปลุกฝังคุณธรรมความเป็นผู้นำ
	๒๑. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ๓ ชั่วโมง	๑. การสร้างแรงบันดาลใจ ๒. การปลุกฝังคุณธรรมความเป็นผู้นำ
ขั้นที่ ๑๒ ตอกย้ำ อุดมการณ์คนดี	๒๒ คนต้นแบบ ๘ ชั่วโมง	๑. การสร้างแรงบันดาลใจ ๒. การปลุกฝังคุณธรรมความเป็นผู้นำ
ขั้นที่ ๑๓ คุณค่านาฬิกา ชีวิต	๒๓ จากวันนั้นถึงวันนี้ ๖ ชั่วโมง	๑. การสะท้อนความคิดต่อการพัฒนา ตน ๒. การสร้างความตระหนักรู้ในคุณค่า แห่งตน ๓. การประเมินแบบมีส่วนร่วมด้วย เทคนิค (FISH BLOW)

การวิเคราะห์ผลเชิงสถิติ พบว่า ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยพบว่า ลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่าความยุติธรรม (๓.๖๐) ความสามัคคี (๓.๓๗) ความรับผิดชอบ (๓.๓๖) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๓.๓๓) การมีวินัย (๓.๓๐) ความซื่อสัตย์สุจริต(๓.๒๗) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๓.๒๖) ความอดทน (๓.๑๒) ด้านการเรียน (๓.๐๓) และความรอบคอบ (๒.๙๙) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๖

ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๓๕ กิจกรรมพบว่า ลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า การมีวินัย (๔.๓๒) ความซื่อสัตย์สุจริต (๔.๑๗) ความยุติธรรม (๔.๑๖) ความรับผิดชอบ (๔.๑๖) ความรอบคอบ (๔.๑๒) ความสามัคคี (๔.๑๑) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๔.๑๑) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๔.๑๑) ความอดทน (๔.๐๙) และด้านการเรียน (๓.๗๕) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๑๑ โดยมีรายละเอียดโดยสรุปในแต่ละด้านดังนี้

๑. พฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านความซื่อสัตย์สุจริต

พฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนพบว่ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่ามีการทำตามที่พูดเสมอ (๓.๙๘) มีโอกาสรับสินบน แต่ท่านไม่รับสินบนนั้น (๓.๕๖) โกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเองเป็นสิ่งจำเป็น (๓.๓๔) ยินดีสอบได้ผลคะแนนน้อยกว่าการทุจริตในการสอบ (๓.๑๒) สามารถรักษาความลับได้และเป็นหัวใจของผู้อื่น (๒.๙๖) และไม่รับเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกิน (๒.๖๗) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๗

ส่วนแสดงพฤติกรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของนักเรียนพบว่หลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่ามีโอกาสรับสินบน แต่ไม่รับสินบน (๔.๔๙) ยินดีสอบได้ผลคะแนนน้อยกว่าการทุจริตในการสอบ (๔.๓๔) ทำตามที่พูดเสมอ (๔.๑๖) โกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเองเป็นสิ่งจำเป็น (๔.๑๖) ไม่รับเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกิน (๓.๙๒) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๗

๒. พฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านการมีวินัย

พฤติกรรมด้านการมีวินัยของนักเรียนก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่มีการเข้าร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษากำหนดเสมอ (๓.๙๗) ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนดเวลา (๓.๘๕) ไม่แข่งคิวขณะรอซื้ออาหารหรือสิ่งอื่น (๓.๓๔) รับฟังความคิดเห็นและเคารพในสิทธิของผู้อื่น (๓.๓๒) มักจะละเลยข้อห้ามเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมีโอกาส (๓.๒๑) และปฏิบัติตามกฎจราจรเสมอ (๒.๑๓) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๓๐

ส่วนพฤติกรรมด้านการมีวินัยของนักเรียนหลังการเข้าร่วมกิจกรรม พบว่ไม่ละเลยข้อห้ามเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมีโอกาส (๔.๗๐) ร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษากำหนดเสมอ (๔.๕๑) ส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนดเวลา (๔.๓๙) รับฟังความคิดเห็นและเคารพในสิทธิของผู้อื่น (๔.๒๓) ไม่แข่งคิว

ขณะรอซื้ออาหารหรือสิ่งอื่น (๔.๑๒) และปฏิบัติตามกฎจราจรเสมอ (๓.๙๘) โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๓๒

๓. พฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านความยุติธรรม

พฤติกรรมด้านความยุติธรรมของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่าทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง (๓.๙๓) ตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ (๓.๙๒) ให้ความเสมอภาคเท่าเทียมแก่ทุกคนเป็นสิ่งจำเป็น (๓.๕๒) โต้แย้งกับการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรม (๓.๕๒) ฟังความรอบด้านและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น (๓.๔๑) และไม่เข้าข้างคนผิด แม้จะเป็นคนใกล้ชิด (๓.๓๔) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๖๐

ส่วนพฤติกรรมด้านความยุติธรรมของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่าไม่เข้าข้างคนผิด แม้จะเป็นคนใกล้ชิด (๔.๒๙) ตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ (๔.๒๓) ให้ความเสมอภาคเท่าเทียมแก่ทุกคนเป็นสิ่งจำเป็น (๔.๑๘) โต้แย้งกับการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรม (๔.๑๓) ทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง (๔.๑๒) และฟังความรอบด้านและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น (๔.๐๑) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๖

๕. พฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านความรับผิดชอบ

พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่าคืนหนังสือที่ยืมจากห้องสมุดตามกำหนด (๓.๗๑) ยอมอดหลับอดนอนเพื่อให้งานสำเร็จ (๓.๕๗) ทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ทันเวลา (๓.๔๑) ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๓.๓๒) ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๓.๒๑) และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องครบถ้วน (๒.๙๘) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๓๖

ส่วนพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่ายอมอดหลับอดนอนเพื่อให้งานสำเร็จ (๔.๓๒) ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๔.๒๗) ยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น (๔.๑๘) ทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว ทันเวลา (๔.๑๔) คืนหนังสือที่ยืมจากห้องสมุดตามกำหนด (๔.๑๒) และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องครบถ้วน (๓.๙๔) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๖

๖. พฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านความสามัคคี

พฤติกรรมด้านความสามัคคีของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่ามีความคิดว่าสังคมจะสงบสุขได้ถ้าทุกคนมีความสามัคคี (๓.๖๑) สามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ (๓.๕๒) ร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ (๓.๕๑) คิดว่า การอยู่ร่วมกับผู้อื่นต้องเข้าใจกันและช่วยเหลือกันและกัน (๓.๕๑) สามารถแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดจากการทำงานร่วมกับหมู่คณะได้ (๓.๑๑) และปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและทำงานเป็นหมู่คณะได้ลุล่วงด้วยดี (๒.๙๙) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๓๗

ส่วนการแสดงพฤติกรรมด้านความสามัคคีของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่าสามารถแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดจากการทำงานร่วมกับหมู่คณะได้ (๔.๒๒) ร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ (๔.๑๙) สามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ (๔.๑๒) คิดว่า สังคมจะสงบสุขได้ถ้าทุกคนมีความสามัคคี (๔.๑๒) คิดว่าการอยู่ร่วมกับผู้อื่นต้องเข้าใจกันและช่วยเหลือกันและกัน (๔.๑๒) และปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและทำงานเป็นหมู่คณะได้ลุล่วงด้วยดี (๓.๙๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๑

๗. พฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านความรับผิดชอบ

พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่า ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ (๓.๔๑) ไม่หลงมัวเมากับสิ่งชั่วร้าย (๓.๑๒) มีความรอบคอบในการทำงาน (๓.๑๑) คิดว่าปัญหาในสังคมไทยจะลดลงหากคนคิดก่อนทำ (๒.๙๙) มีความไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนการตัดสินใจทุกครั้ง (๒.๙๘) และคอยเตือนคนใกล้ชิดไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา (๒.๓๓) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๒.๙๙

ส่วนในด้านการแสดงลักษณะพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่าไม่หลงมัวเมากับสิ่งชั่วร้าย (๔.๓๑) มีความรอบคอบในการทำงาน (๔.๒๑) ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ (๔.๑๒) คิดว่าปัญหาในสังคมไทยจะลดลงหากคนคิดก่อนทำ (๔.๑๑) คอยเตือนคนใกล้ชิดไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจปัญหา (๔.๑๐) และมีความไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนการตัดสินใจทุกครั้ง (๓.๘๙) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๒

๘. พฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านความอดทน

พฤติกรรมด้านความอดทนของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่ามี การเตือนคนรอบข้างให้อดทนต่อสิ่งชั่วร้าย (๓.๘๑) เมื่อถูกพูดจาถากถางท่านไม่ได้ตอบ (๓.๒๑) เตือนคนรอบข้างไม่ให้ท้อแท้ต่ออุปสรรค (๓.๑๗) แม้จะเป็นงานที่หนักมากแต่ท่านยังคงทำงานนั้น (๓.๑๑) รู้สึกหงุดหงิดรำคาญเมื่อต้องร่วมงานกับคนที่ไม่ชอบ (๓.๑๐) และควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีสิ่งที่ไม่เป็นไปตามคาดหวัง (๒.๓๒) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๑๒

ส่วนการพฤติกรรมด้านความอดทนของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่าเตือนคนรอบข้างไม่ให้ท้อแท้ต่ออุปสรรค (๔.๒๑) แม้จะเป็นงานที่หนักมากแต่ท่านยังคงทำงานนั้น (๔.๑๓) ท่านเตือนคนรอบข้างให้อดทนต่อสิ่งชั่วร้าย (๔.๑๒) เมื่อถูกพูดจาถากถางท่านไม่ได้ตอบ (๔.๑๑) รู้สึกหงุดหงิดรำคาญเมื่อต้องร่วมงานกับคนที่ไม่ชอบ (๔.๐๐) และควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีสิ่งที่ไม่เป็นไปตามคาดหวัง (๓.๙๘) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๐๙

๙. พฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านการใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม

ลักษณะพฤติกรรมกรรมการใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสมของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่ามักจะพูดโดยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นเสมอ (๓.๕๑) มักจะชี้แจงเหตุผลและปฏิเสธ

เพื่อนทุกครั้งที่เพื่อนชวนทำในสิ่งไม่ดี (๓.๕๑) มักจะคำนึงเสมอว่าพูดกับใครเพื่อให้ใช้คำพูดได้เหมาะสม (๓.๔๑) มักจะคิดหาวิธีพูดเพื่ออธิบายเรื่องที่ยากแก่ความเข้าใจให้พ่อแม่หรือเพื่อนเข้าใจเสมอ (๓.๓๓) มักจะพูดโดยการคำนึงถึงการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่นเสมอ (๓.๑๑) และมักจะพูดชี้แจงเหตุผลเพื่อขออนุญาตพ่อแม่ทำในสิ่งที่ต้องการเสมอ (๓.๑๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๓๓

ส่วนการแสดงลักษณะพฤติกรรมกรรมการใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสมของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่ามักจะพูดโดยการคำนึงถึงการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่นเสมอ (๔.๓๑) มักจะชี้แจงเหตุผลและปฏิเสธเพื่อนทุกครั้งที่เพื่อนชวนทำในสิ่งไม่ดี (๔.๑๓) มักจะคิดหาวิธีพูดเพื่ออธิบายเรื่องที่ยากแก่ความเข้าใจให้พ่อแม่หรือเพื่อนเข้าใจเสมอ (๔.๑๒) มักจะคำนึงเสมอว่าพูดกับใครเพื่อให้ใช้คำพูดได้เหมาะสม (๔.๑๑) มักจะพูดโดยคำนึงถึงความรู้สึกของผู้อื่นเสมอ (๔.๐๓) และมักจะพูดชี้แจงเหตุผลเพื่อขออนุญาตพ่อแม่ทำในสิ่งที่ต้องการเสมอ (๔.๐๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๑

๑๐. พฤติกรรมความเป็นผู้นำด้านการควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ

พฤติกรรมด้านการควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจของนักเรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่ามักจะยอมรับข้อผิดพลาดของผู้อื่นได้ยาก (๔.๒๑) สามารถแก้ปัญหาเมื่อมีผู้อื่นแสดงอารมณ์โกรธ หรือไม่พอใจต่อข้าพเจ้าได้ด้วยวิธีการอันเหมาะสมและไม่รุนแรง (๔.๑๔) มักจะชอบสังเกตสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว (๔.๑๓) มักจะคิดพิจารณาอย่างละเอียดเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆจากสื่อต่างๆ ก่อนที่จะยอมรับและเชื่อถือ (๔.๑๑) ทราบว่าสิ่งที่ข้าพเจ้าวิตกกังวลอยู่นั้นเกิดจากสาเหตุอะไรและสามารถป้องกันสาเหตุนั้นได้ (๔.๑๐) และมักจะพยายามควบคุมอารมณ์ของตนให้เหมาะสมเช่น อารมณ์โกรธ เสียใจ ฯลฯ (๔.๐๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๖

ส่วนพฤติกรรมด้านการควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจของนักเรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่ามักจะยอมรับข้อผิดพลาดของผู้อื่นได้ยาก (๔.๒๑) สามารถแก้ปัญหาเมื่อมีผู้อื่นแสดงอารมณ์โกรธ หรือไม่พอใจต่อข้าพเจ้าได้ด้วยวิธีการอันเหมาะสมและไม่รุนแรง (๔.๑๔) มักจะชอบสังเกตสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว (๔.๑๓) มักจะคิดพิจารณาอย่างละเอียดเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆจากสื่อต่างๆ ก่อนที่จะยอมรับและเชื่อถือ (๔.๑๑) ทราบว่าสิ่งที่ข้าพเจ้าวิตกกังวลอยู่นั้นเกิดจากสาเหตุอะไรและสามารถป้องกันสาเหตุนั้นได้ (๔.๑๐) มักจะพยายามควบคุมอารมณ์ของตนให้เหมาะสมเช่น อารมณ์โกรธ เสียใจ ฯลฯ (๔.๐๑) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๑๑

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่าความยุติธรรม (๓.๖๐) ความสามัคคี (๓.๓๗) ความรับผิดชอบ (๓.๓๖) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๓.๓๓) การมีวินัย (๓.๓๐) ความซื่อสัตย์สุจริต (๓.๒๗) การควบคุมอารมณ์และ

การตัดสินใจ (๓.๒๖) ความอดทน (๓.๑๒) ด้านการเรียนรู้ (๓.๐๓) และความรอบคอบ (๒.๙๙) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๖

ส่วนการเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่า การมีวินัย (๔.๓๒) ความซื่อสัตย์สุจริต (๔.๑๗) ความยุติธรรม (๔.๑๖) ความรับผิดชอบ (๔.๑๖) ความรอบคอบ (๔.๑๒) ความสามัคคี (๔.๑๑) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๔.๑๑) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๔.๑๑) ความอดทน (๔.๐๙) และ ด้านการเรียนรู้ (๓.๗๕) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๑๑

ทั้งนี้ นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรมในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย รวมที่ ๔.๓๒ โดยเรียงตามลำดับมากน้อยดังนี้ ด้านการสะท้อนความคิดสรุปทเรียน (๔.๕๕) การศึกษานอกสถานที่ (๔.๕๑) เพราะไม่ยอมแพ้ (๔.๕๐) คนต้นแบบและตำราวจิตอาสา (๔.๕๐) นิทานสีขาว (๔.๕๐) ของรักของหวง (๔.๔๐) พลังสีทศ (๔.๒๕) ผู้นำในดวงใจ (๔.๒๕) ชีวิตมีความหมาย (๔.๒๕) ชีวิตเลือกได้ (๔.๒๕) มองเขามองเรา (๔.๒๕) หัวใจเล่าเรื่อง (๔.๒๕) บันทึกความดีเพื่อชีวิตมีความสุข (๔.๒๒) สังคมแห่งความสุข (๔.๒๐) เสี่ยงสี่แบบ (๔.๒๐) และแผนที่ชีวิต (๔.๑๘) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๓๒ อยู่ในระดับมาก

๕.๒ การอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันที่นำมาใช้พัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมประกอบด้วย ๑๓ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ ๑ รำลึกสุข ขั้นที่ ๒ ตระหนักทุกข์ ขั้นที่ ๓ ทบทวนบทเรียนชีวิตและพลังใจ ขั้นที่ ๔ เสริมพลังใจคนกล้า ขั้นที่ ๕ หยั่งเห็นสายธารชีวิตและความฝัน ขั้นที่ ๖ สร้างแผนชีวิตคนดี ขั้นที่ ๗ แผนที่ความคิดคือเรา ขั้นที่ ๘ มุมมองเพื่อผู้อื่น ขั้นที่ ๙ ฝึกปฏิบัติสร้างสุขจากการให้ ขั้นที่ ๑๐ เผยพลังสีขาวสู่สังคม ขั้นที่ ๑๑ เน้นย้ำแบบอย่างผู้นำ ขั้นที่ ๑๒ ตอกย้ำอุดมการณ์คนดี ขั้นที่ ๑๓ คุณค่านาฬิกาชีวิตคนดี โดยได้ออกแบบกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม จำนวน ๒๓ กิจกรรม ใช้เวลาดำเนินกิจกรรมจำนวน ๑๓ ครั้ง รวมทั้งสิ้น ๖๒ ชั่วโมง ซึ่งในแต่ละขั้นตอน ได้จัดทำแผนกิจกรรมหลักและแผนกิจกรรมย่อย เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ ต่อกระบวนการคิด ความเข้าใจและความรู้สึกของตน และต่อสิ่งต่างๆ รอบตัวเพื่อเริ่มปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด ลักษณะนิสัย ที่จะช่วยให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ที่มีความครอบคลุม ชัดเจนและเป็นมโนทัศน์ที่คำนึงถึงองค์ประกอบหลายๆ ด้าน และการออกแบบจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนา นักเรียน ต้องเป็นไปตามลำดับขั้น เพื่อให้ นักเรียนสามารถเชื่อมโยงถ่ายโอนความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้จากสิ่งเก่าสู่สิ่งใหม่ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดกระบวนการพัฒนาคนด้วยการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนาที่ได้อธิบายถึงการพิจารณาด้านความพร้อมและความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ความสำคัญเพ่งเล็งโยคปัญญา คือปัญญาที่เกิดขึ้น

จากการศึกษา การเรียนรู้ และการฝึกหัดอบรม อันได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการสดับตรับฟังการเล่าเรียน (สุตมยปัญญา) และการฝึกหัดอบรม อันได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการสดับตรับฟังปัญญาที่เกิดจากการฝึกหัดอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ (ภาวนา มยปัญญา) ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาสติปัญญา ทางพระพุทธศาสนายึดหลักของการสร้างศรัทธาคู่กับปัญญา ซึ่งตรงกับหลักของสากลที่เน้นแรงจูงใจใฝ่รู้ บรรยากาศและสภาพแวดล้อม ช่วยสร้างความสัมพันธ์ สร้างอารมณ์ที่แจ่มใสเบิกบานและชี้แนะให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต นอกเหนือไปจากการเรียนรู้อย่างมีหลักการและเหตุผล

ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นเป้าหมายที่แท้ของการศึกษา คือ การเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้ และผู้เป็นที่เห็นได้จากการมีวิถีคิด จิตสำนึก ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อตอนที่ยังไม่รู้และเกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เกิดความรู้สึกรู้สึกคิดใหม่ หรือเกิดจิตสำนึกใหม่ (New Consciousness) มีความสุขอย่างลึกซึ้ง มีพลังเต็มด้วยความงามและความรักในสรรพสิ่ง ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้โดยวิธีการที่เชื่อมโยงเอาคุณค่าของโลภวิชาการที่สอนให้คนชำนาญเรื่องการคิดวิเคราะห์เรื่องนอกตัว ได้กลับเข้ามาทางานดูจิตซึ่งเป็นเรื่องข้างในตัวได้อย่างกลมกลืน เพื่อก้าวสู่หนทางแห่งความจริงและชีวิต ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ และการเปลี่ยนแปลงที่สร้างอิสรภาพอย่างแท้จริง

สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน ๒๓ กิจกรรม จะเน้นกระบวนการคิด วิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจตนเอง และผู้อื่น การเข้าใจคุณค่าแท้จริงของการดำเนินชีวิต หลักการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าและความหมาย การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมแบบเกื้อกูล และการสร้างศรัทธาในการทำ ความดี ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะ ภายใต้บรรยากาศความเป็นกัลยาณมิตร การตอกย้ำ ย้ำทวนและการคิดแบบไตร่ตรอง ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดนี้เป็นไปตามกระบวนการพัฒนาปัญญาตามหลักพุทธศาสนาด้วยหลักโยนิโสมนสิการ หรือ การรู้จักคิดโดยแยบคาย ซึ่งหมายถึง การคิดถูกวิธี คิดมีระเบียบ คิดมีเหตุผลและคิดเร้ากุศล ทั้งนี้ พระราชวรมุนี ได้ประมวลวิถีคิดโยนิโสมนสิการรวม ๑๐ วิธี ได้แก่ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย แบบแยกแยะส่วนประกอบ แบบสามัญลักษณะ (รู้เท่าทันความเป็นไปของธรรมชาติ) แบบอริยสังหรือแบบแก้ปัญหา แบบบรรณธรรมสัมพันธ์ แบบคุณโทษและทางออก แบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม แบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม แบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบันและคิดแบบวิภาษวาท (คิดจำแนก)

อนึ่งหัวใจของกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันที่นำมาปรับใช้เพื่อการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรมในครั้งนี้ จัดเป็นกระบวนการพัฒนาสติปัญญาที่ใช้หลักอริยสัง ๔ ซึ่งได้แก่ ทุกข์ สมุทัยนิโรธ และมรรค ซึ่ง(พระธรรมปิฎก) (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวถึง กระบวนการใช้หลักอริยสัง ๔ เพื่อการพัฒนาตนเองใน ๕ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดปัญหา กำหนดว่าปัญหานั้นคืออะไร (ทุกข์) ขั้นตอนที่ ๒ การหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์หาองค์ประกอบหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหานั้น

(สมุทัย) ขั้นตอนที่ ๓ การกำหนดเป้าหมายของการแก้ปัญหา คือกำหนดภาวะของการสิ้นปัญหา (นิโรธ) ขั้นตอนที่ ๔ การแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ที่นำไปสู่การแก้ปัญหา (มรรค) และขั้นตอนที่ ๕ เมื่อคิดตามกระบวนการ ๔ ขั้น ดังกล่าวแล้วจึงลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหตามเป้าหมาย

สำหรับการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพราะมุ่งให้นักเรียนมีส่วนร่วมสูงสุดทั้งรายบุคคล และกลุ่ม มีการฝึกปฏิบัติทั้งในรูปแบบสถานการณ์จำลอง ด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติ และการฝึกจากสถานการณ์จริง เช่น การสร้างเครือข่ายนิทานสีขาว ซึ่งมอบหมายให้นักเรียนรวมระดมแนวคิด เพื่อวางแผนสร้างเครือข่ายนิทานสีขาว และให้แต่ละคนทำหน้าที่สื่อสารนิทานสีขาวสู่เพื่อนในสถานศึกษาคนละ ๑๐ คน ซึ่งวิธีการเช่นนี้ได้หล่อหลอมพัฒนาทักษะการสื่อสาร การยอมรับเข้าใจคนอื่นให้แก่กันนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรักภูมิใจในคุณค่าของตนเอง ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่ม ซึ่ง Thibaul และ Kalley กล่าวว่า การรวมกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและการกระทำซึ่งกันและกัน ดังนั้นเมื่อสมาชิกแสดงพฤติกรรมก็ย่อมจะต้องไตร่ตรองให้รอบคอบ เลือกรสและขัดเกลา การแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่ ทั้งนี้การเลือกแสดงพฤติกรรมของสมาชิกและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ก่อให้เกิดผลตามเป้าหมายของกลุ่มขึ้น ซึ่งอาจเป็นรางวัลจากการมีปฏิสัมพันธ์ หรือการเห็นคุณค่าของการกระทำพฤติกรรมนั้นให้บรรลุเป้าหมาย

จากการศึกษายังพบว่า การจัดกิจกรรมในรูปแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ที่เน้นให้นักเรียนมีการฝึกคิดวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น ในการทำงานร่วมกันทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนา ความรับผิดชอบ การมีวินัยและการยอมรับความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งปรากฏการณ์นี้ สอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม ซึ่ง ทิศนา และคณะ กล่าวว่า การรวมกลุ่มทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันก่อให้เกิดพลังกลุ่ม โดยพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวบุคคลและกลุ่ม สำหรับการพัฒนาความเป็นผู้นำกลุ่มสามารถจัดกิจกรรมได้หลายวิธี เช่น เกมส์ บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง การระดมความคิด กลุ่มย่อย ละคร กระบวนการกลุ่ม ทั้งนี้การนำกระบวนการกลุ่มไปใช้พัฒนาผู้นำต้องคำนึงถึงหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ คือ การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ การยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ การยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการแสวงหาความรู้และการยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

อนึ่งผลจากส่งเสริมกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มในกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำในหลายด้านเช่น กระบวนการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ความมีวินัย และการควบคุมอารมณ์ ความยุติธรรมและรับผิดชอบ ความสามัคคีและรอบคอบ ความซื่อสัตย์และ

อดทน ซึ่งปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาพัฒนาผู้นำด้วยกระบวนการกลุ่มซึ่ง วิลเลียม ก้าวว่า กระบวนการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นวิธีการที่ช่วยให้สมาชิกกลุ่มมีการพัฒนาทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมทางสังคม ทำให้รู้จักตนเองและผู้อื่นมากขึ้นและช่วยฝึกทักษะที่จำเป็นบางประการ ได้แก่ ทักษะทางสังคม เพื่อช่วยให้อยู่ร่วมกันและทำงานกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เช่น ทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ทักษะในการศึกษาค้นคว้า เพื่อการค้นคว้าหาความรู้ เก็บรวบรวมข้อมูล การพูด การฟัง การอ่าน และการรายงาน ทักษะทางปัญญาเพื่อการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิพากษ์วิจารณ์ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีเหตุผล และทักษะในการทำงานกลุ่ม เพื่อการทำงานร่วมกับ ผู้อื่น เช่น ทักษะในการวางแผน การเป็นผู้นำ แสดงความคิดเห็นด้วยการอภิปราย การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมตามกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันประกอบด้วย ๑๓ ขั้นตอนและแผนกิจกรรมย่อย ๒๓ แผนกิจกรรม สาระสำคัญของแผนกิจกรรมจะเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ในลักษณะต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะทางปัญญา ทำให้สามารถจำแนกวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ด้วยกระบวนการทางความคิดอย่างเท่าทัน การเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงแบบบูรณาการในมิติสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการศึกษา มีการฝึกปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนเกิดการสัมพันธ์ สัมผัส ชิมชั๊บประสบการณ์เพื่อการหล่อหลอมคุณธรรม เช่น การนำเสนอต้นแบบของบุคคลที่มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีในการดำเนินชีวิต แม้ว่าจะประสบปัญหาความยากจนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนจากศีลธรรมหรือบรรทัดฐานของสังคม หากแต่ก็สามารถระงับตนเองจนประสบความสำเร็จทางการศึกษา ดังกรณีตัวอย่าง วิดีทัศน์แบบอย่างของผู้พิการแต่ไม่เคยย่อท้อต่อชีวิตสามารถดำรงตนเป็นประโยชน์แก่สังคมเช่น คุณครูสุวิมล หรือ ขายน้อย หรือแบบอย่างของตำรวจจิตอาสา ที่มุ่งช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส โดยสละเวลาและทุนทรัพย์เพื่อช่วยเหลือเด็ก ๆ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จึงเป็นแบบอย่างของผู้ให้ที่ดี

ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning) และ การปลูกฝังศีลธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ซึ่งสุนทร รังสี กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาผู้เรียนให้มี กฎเกณฑ์การตัดสินใจถูกผิดด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยให้อยู่ในกฎเกณฑ์สังคมจริยธรรมพัฒนาขึ้นมาจากการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามระดับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งสัมพันธ์กับอายุ วิธีการหรือกิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาหรือการปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผลคือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทรรศนะและสิ่งสำคัญ การปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้แรงเสริมและถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริมหรือได้รับการลงโทษ

ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการปลูกฝังศีลธรรมในโรงเรียนซึ่งสุรศักดิ์ หลาบมาลา ได้กล่าว โดยสรุปว่า การปลูกฝังศีลธรรมต้องให้สอดคล้องกับระดับการพัฒนาการทางสติปัญญา เหมาะสมกับวัยและมีความหมายสำหรับชีวิตจริง เน้นฝึกฝนทีละน้อยเพื่อให้เด็กเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมไม่ควรใช้อำนาจบังคับ เน้นให้เด็กมีความเห็นอกเห็นใจและความเข้าใจซึ่งกันและกัน ครูจะต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการปลูกฝังศีลธรรมจากพฤติกรรมต้นแบบ ครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดีและข้อความระวางคือตัวอย่างที่ยกมาต้องไม่สูงส่งเกินไปจนเด็กไม่สามารถปฏิบัติตามได้ ทั้งนี้วิธีการสอนค่านิยมประกอบด้วยการใช้วิธีการบอกแนะนำ อบรม สั่งสอน การอภิปรายแสดงเหตุผล การฝึกปฏิบัติ การเสริมแรง ทั้งทางบวกและทางลบ การใช้พฤติกรรมต้นแบบที่เหมาะสมจากครูและบุคคลอื่นๆ หรือจากเรื่องราวชีวิตประวัติของบุคคลสำคัญที่ได้ยินได้เห็นอยู่

ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมให้แก่ผู้เรียนนั้น การเสริมแรงด้วยด้วยการยกย่องชมเชยอย่างจริงจัง ด้วยการเป็นกัลยาณมิตรระหว่างเพื่อนนักเรียนและครูอาจารย์ รวมทั้งการเรียนรู้จากการลอกเลียนแบบผู้นำทางศีลธรรมที่ดี ทั้งผู้นำที่ทำความดีเล็กน้อยในเรื่องใกล้ตัวจนถึงผู้นำที่ขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงสังคม มีความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนพัฒนาตนเอง ทำให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับ การปลูกฝังศีลธรรมซึ่งใช้หลักการที่บูรณาการระหว่างการปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning) คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มี กฎเกณฑ์การตัดสินใจความถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูงและอย่างน้อยให้อยู่ในกฎเกณฑ์สังคมจริยธรรมพัฒนาขึ้นมาจากการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามระดับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งสัมพันธ์กับอายุ วิธีการหรือกิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาหรือการปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผลคือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทรรศนะและแนวคิดพื้นฐานของการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม ที่เชื่อว่า ศีลธรรมเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ซึ่งอาจจะเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง หรือการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น หรือจากการฟังคำบอกเล่าและการอ่านสารบันทึกของผู้อื่น ผลของการเรียนรู้อยู่ในรูปของความเชื่อว่าจะสัมพันธ์กับอะไร อย่างไรและความเชื่อของมนุษย์มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งยังใช้หลักการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เป็นการประยุกต์หลักการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล วิธีปลูกฝังศีลธรรมตามแนวความคิดนี้หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำ พฤติกรรมนั้นได้แรงเสริมและถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ ผู้กระทำพฤติกรรมนี้ไม่ได้รับ แรงเสริมหรือได้รับการลงโทษ ด้วยการปรับพฤติกรรม

เช่นเดียวกับบรรยากาศของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ยังมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเป็นสุขและผ่อนคลาย ด้วยความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างเพื่อนกับเพื่อนและศิษย์กับครู ผลจากการจัดกระบวนการเรียนรู้เช่นนี้ ทำให้ผู้เรียนมีความสุขและมีแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง ข้อค้นพบนี้

สอดคล้องกับแนวความคิดการปลูกฝังศีลธรรมในโรงเรียน ของกรมการศาสนา ซึ่งกล่าวว่า การปลูกฝังศีลธรรมในโรงเรียน ต้องจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสม บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนต้องปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างที่ดี มีการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนและทั้งครูและนักเรียน ปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนซึ่งกำหนดมาจากพื้นฐานทางศีลธรรมโดยเคร่งครัด เช่นเดียวกับ สมสุตาและจุฬารัตน์ ซึ่งได้นำเสนอการปลูกฝังศีลธรรมว่า ต้องชี้ให้นักเรียนเห็นคุณค่าประโยชน์ของศีลธรรมเพื่อเป็นการสร้างศรัทธาแก่นักเรียน ต้องให้ความรู้ด้านทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและต้องให้นักเรียนฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง

ซึ่งความสำคัญของการสร้างบรรยากาศเพื่อปลูกฝังศีลธรรมนั้น สอดคล้องกับผลงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการปลูกฝังคุณธรรมหลายเรื่อง เช่น รายงานวิจัยเรื่องสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสามานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน : กรณีโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า คุณลักษณะที่นำไปสู่การเสริมสร้างความสามานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ประกอบด้วย ๗ คุณลักษณะคือ การมีคุณธรรม มีความเอื้อเฟื้อ มีน้ำใจ รู้รักสามัคคี พึ่งพาเกื้อกูลมี จาริตประพฤติที่ดีงาม และมีความรักภักดีในชาติท้องถิ่น โดยสถานศึกษามีกระบวนการปลูกฝังคุณลักษณะจากการสอดแทรกในการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของโรงเรียน การสร้างความตระหนักและบรรยากาศ การเน้นการมีส่วนร่วมในส่วนของกิจกรรมการสอนครูได้ใช้เทคนิควิธีการกระบวนการกลุ่ม การสร้างสถานการณ์บทบาทสมมติ การฝึกปฏิบัติ การเป็นแบบอย่างและการอบรมสั่งสอน

เช่นเดียวกับผลงานวิจัยเรื่องวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดีและความสุขของผู้เรียน ซึ่งพบว่าวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดีความสุขของผู้เรียน ประกอบด้วย รูปแบบการบริหารสถานศึกษา พฤติกรรมการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมเด่นของสถานศึกษา ทัศนคติของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ผู้ปกครองและกรรมการสถานศึกษา สำหรับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาคือ การจัดสภาพแวดล้อมให้ร่มรื่น บุคลิกภาพของครู ความพอเพียงด้านสถานที่และค่านิยมที่ปลูกฝังได้แก่ การมีวินัย มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรมจริยธรรม มีมารยาทไทย มีน้ำใจ ในส่วนของวิธีการปลูกฝังคือ การกำหนดเป็นนโยบายของสถานศึกษาการเป็นแบบอย่างของครู การฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรมโดยเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน กองวิจัยทางการศึกษา และผลการวิจัยของ สุรเชษฐ์ ชีระมณี ซึ่งได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างจริยธรรมของสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลการจัดจรรยาดีเด่น ระดับประถมศึกษาในภาคใต้ซึ่งพบว่า จริยธรรมที่มุ่งเน้นปลูกฝัง ประกอบด้วย การมีมารยาท ไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต มีวินัย ซื่อสัตย์และเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น โดยมีวิธีการสร้างจริยธรรมในลักษณะของกระบวนการกลุ่ม ใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือ มีระบบสนับสนุน เลือกผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีระบบติดตามประเมินผลและกระทำอย่างต่อเนื่อง

เช่นเดียวกับผลการวิจัยโดยสังคม ภูมิพันธุ์และคณะ ซึ่งได้ศึกษารูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษา ซึ่งพบว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญคือการ

ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครูทั้งในและนอกชั้นเรียน การร่วมกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา การจัดห้องจริยธรรมและการใช้สื่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย สำหรับจริยธรรมที่ควรปลูกฝังคือ ความกตัญญู ซื่อสัตย์ เมตตา รับผิดชอบ มีเหตุผล อุตุน ขยัน สามัคคี ยุติธรรม มีวินัย

สำหรับการค้นพบจากการวิจัยครั้งนี้และผลงานวิจัยที่กล่าวอ้างข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการกลายณมิตรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมของนักเรียน จึงเป็นไปตามหลักการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการใช้หลักกลายณมิตร ซึ่งคณะผู้วิจัยจึงนำมาปรับใช้ในการออกแบบกิจกรรมจำนวน ๓๕ กิจกรรม เพื่อการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมสำหรับนักเรียน เกษตรโดยใช้หลักการพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ดังนี้

๑. มนุษย์ประกอบด้วยรูปและนาม การพัฒนานักเรียนเกษตรจึงต้องพัฒนา ทั้งกายและจิตไปพร้อม ๆ กันอย่างได้สัดส่วนสมดุลกันจึงจะสามารถวางพื้นฐานที่ดีให้แก่ ผู้เรียนเพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๒. มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกันมาแต่กำเนิดโดยผลแห่งกรรม แต่ทุกคนมีศักยภาพที่สามารถสร้างเสริมให้พัฒนาได้โดยอาศัยเหตุปัจจัยที่มีผลต่อกันและกันการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้พัฒนาศักยภาพของตน

๓. หลักทางศีลธรรมเป็นหลักพื้นฐานทางจิตในอันนำไปสู่การกระทำ การปลูกฝังศีลธรรม การอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนมีความคิดความเห็นที่ถูกต้อง จะนำผู้เรียนไปสู่การกระทำที่ชอบธรรมและถูกต้อง

๔. การปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมให้แก่ นักเรียนเกษตร ตั้งแต่เริ่มต้นโดยให้ปฏิบัติตามโอวาท ๓ ประการ ได้แก่ การรักษาศีล การประพฤติธรรมและการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ สะอาด จะช่วยให้เด็กพัฒนาทางศีลธรรมและคุณธรรมขึ้นในตนเองอย่างได้ผล

๕. การปลูกฝังหลักศีลธรรมในเรื่อง การมีวินัย มีสติ กตัญญู เมตตา อุตุน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน และไม่เห็นแก่ตัว เป็นการช่วยพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพมากขึ้น

๖. สัมปยุตธรรม ๗ อันได้แก่ การรู้จักตน รู้จักคิด รู้จักเหตุผล รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน เป็น หลักธรรมที่ควรฝึกฝนให้นักเรียนเกษตร เพื่อการปฏิบัติธรรมแก่นักเรียนเกษตรจำเป็นต้องคำนึงถึงอุปนิสัย และพื้นฐานของ ผู้เรียน และใช้กลวิธีการสอนที่หลากหลายผสมผสานกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๘. การบริหารจิตให้บริสุทธิ์ ลดละอกุศล เป็นการเพิ่มสมรรถภาพของจิต การฝึกสมาธิ เพื่อช่วยให้จิตมีความบริสุทธิ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีในสังคม

๙. ธรรมะ คือ หน้าที่ ทุกคนต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบต่อตามบทบาทของตน เช่น บทบาทของพ่อแม่ ลูก ผู้ดูแลเด็ก และครู หลักธรรมะว่าด้วยทศ ๖ จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๑๐. ความพอดี หรือทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นหลักธรรมที่ควรนำมาฝึกฝน และปฏิบัติ เพราะเป็นหลักธรรมที่ช่วยนำบุคคลให้ไปสู่ความสำเร็จอย่างพอเหมาะพอดี

๑๑. ปัญหา เกิดขึ้นได้จากการสับสนรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุดมยปัญญา) ในการพัฒนานักเรียนเกษตร จึงควรจัดประสบการณ์ตรงทางประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น และส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ให้นักเรียนเกษตรได้หัดสำรวจ สังเกต สัมผัส ด้วยตนเอง โดยมีผู้ใหญ่หรือครู อาจารย์ คอยแนะนำสั่งสอนด้วยความรัก ความเอาใจใส่

๑๒. ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการคิดพิจารณาหาเหตุผล (จินตามยปัญญา) ในการพัฒนานักเรียนเกษตร จึงควรจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสถานการณ์จำลองให้นักเรียนได้นำประสบการณ์ตรงมาคิดพิจารณา ฝึกการเลือกตัดสินใจ และการปรับตัวโดยจัดวิธีการให้เหมาะกับวัยของผู้เรียน

๑๔. ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการฝึกอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ (ภาวนามยปัญญา) ในการพัฒนานักเรียนเกษตร จึงควรให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมการเล่น กิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

๑๕. การสร้างศรัทธาอันเป็นองค์ประกอบนำไปสู่การพัฒนาสติปัญญา ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก (ปรโตโฆสะ) อันได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตรการสร้างและส่งเสริมปัจจัยทั้ง ๒ จึงเป็นสิ่งจำเป็น

๑๖. การพัฒนาปัญญาให้เกิดขึ้น ต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หรือการรู้จักคิดโดยแยกคาย การฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างถูกวิธี จึงเป็นสิ่งจำเป็น

๑๗. กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ สามารถช่วยให้บุคคลเกิดปัญญาสามารถหลุดพ้นจากภาวะของทุกข์ กระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตซึ่งควรฝึกฝนให้แก่ผู้เรียน

อนึ่งผลเชิงสถิติ พบว่า ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนา ลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยพบว่า ลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนก่อนการร่วมกิจกรรม พบว่าความยุติธรรม (๓.๖๐) ความสามัคคี (๓.๓๗) ความรับผิดชอบ (๓.๓๖) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๓.๓๓) การมีวินัย (๓.๓๐) ความซื่อสัตย์สุจริต(๓.๒๗) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๓.๒๖) ความอดทน (๓.๑๒) ด้านการเรียน (๓.๐๓) และความรอบคอบ (๒.๙๙) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๖

ภายหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๓๕ กิจกรรมพบว่า ลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่า การมีวินัย (๔.๓๒) ความซื่อสัตย์สุจริต (๔.๑๗) ความยุติธรรม (๔.๑๖) ความรับผิดชอบ (๔.๑๖) ความรอบคอบ (๔.๑๒) ความสามัคคี (๔.๑๑) การใช้คำพูด

และกริยาที่เหมาะสม (๔.๑๑) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๔.๑๑) ความอดทน (๔.๐๙) และด้านการเรียน (๓.๗๕) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๑๑

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสรุปได้ว่า กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเป็นกระบวนการสำคัญที่นำไปสู่การจัดการศึกษาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะเป็นกระบวนการแห่งการเปลี่ยนผ่านเชิงคุณภาพเพื่อลดช่องว่างและข้อจำกัดของการเรียนรู้ของมนุษย์ ช่วยให้มนุษย์พัฒนาศักยภาพของตนเองในการเรียนวิชาความรู้และความจริงภายในตนเองควบคู่กันไป เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม ให้เป็นไปด้วยเท่าเทียมเท่าเทียมกันและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันโดยการฝึกใช้ปัญญา สร้างทักษะของการใช้ปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ เป็นความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อกูลกัน การช่วยเหลือกัน การมีวาจาที่เป็นมิตร เป็นสารประโยชน์ ให้ความจริงและให้กำลังใจกัน การมีไมตรีเห็นอกเห็นใจกัน รวมทั้งสร้างทัศนคติที่ว่ามีมนุษย์ทั้งผองล้วนเป็นพี่น้องกันทั้งยังทำให้มนุษย์เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตา อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ ปรับตัวเพื่อให้ทันกับสภาพเหตุการณ์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองรวมทั้งวิกฤติทางธรรมชาติ

ดังจะพบว่า ลักษณะผลการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันที่สำคัญคือ การที่นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ เข้าใจสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง ยอมรับจุดด้อยและพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง อีกทั้งยังเข้าใจเหตุแห่งพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เกิดการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้สามารถถ้อยและเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้อง

ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นการพิสูจน์ว่า กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันสามารถพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมให้แก่แก่นักเรียนได้อย่างสัมฤทธิ์ผล เพราะนักเรียนเกิดการตระหนักรู้ สามารถรายงานความรู้สึกของตนเองขณะทำกิจกรรมและควบคุมตนเองได้ โดยนักเรียนทั้งหมดแสดงความสามารถในการรู้คิดทุกประเด็น ซึ่งสะท้อนผลการเรียนรู้ภายในตัวของนักเรียน ทำให้สามารถเข้าถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ภายนอกผ่านกิจกรรมและกระบวนการ เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและแนวปฏิบัติใหม่ต่อตนเอง และใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและแนวปฏิบัติใหม่ต่อตนเองและผู้อื่น ส่งผลสู่การประพฤติอย่างมีสติ และปัญญา มีความรักความเมตตาต่อตนเองและผู้อื่นตลอดจนสรรพสิ่งรอบตัว

ประเด็นข้อค้นพบที่สำคัญของผลการวิจัยครั้งนี้ เน้นย้ำว่ากระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สมดุล สอดคล้องต่อการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่กล่าวถึงทักษะแห่งอนาคตใหม่ของคนในสังคม และจิตห้าลักษณะในอนาคต ดังจะพบว่า แผนกิจกรรมหลักและย่อยที่สร้างนั้น สามารถพัฒนาการบูรณาการจิต ๕ ลักษณะในบุคคลเดียวกัน ประกอบด้วย ๑) จิตเชี่ยวชาญ (The Disciplined Mind) คือ การมีระบอบความคิดที่กว้าง

เชิงวิเคราะห์ มีวิธีการคิดหรือแบบแผนความคิดที่ไม่ติดอยู่แค่เนื้อหา เข้าใจบริบทของสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ยึดติดการวิเคราะห์ในสาขาเดียว สามารถกลไกหรือเครื่องมือรับสื่อสารข้อมูล เก็บสะสมข้อมูลและสรุปเป็นทฤษฎีหรือข้อสังเกตได้ และมีความสามารถในการคิดบังคับตนเองให้กระทำในสิ่งที่สำคัญ ๒) จิตสังเคราะห์ (The Synthesizing Mind) เป็นความสามารถในการสังเคราะห์ข้อมูลที่มีมากมายจนได้เป็นข้อสรุป ๓) จิตสร้างสรรค์ (The Creative Mind) เป็นความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรมซึ่ง Creative Mind นั้นทำลายได้ง่ายกว่าสร้าง เพียงแค่ลงโทษนักเรียนคนหนึ่งที่ตอบคำถามที่มีหลายคำตอบผิด และการจัดกิจกรรมตามหลักของจิตตปัญญาศึกษาจะฝึกฝนให้นักเรียนเปิดใจรับฟังซึ่งระหว่างกันและการไม่ใช้อำนาจโต้แย้ง ๔) จิตรู้เคารพ (The Respectful Mind) เป็นความสามารถในการเคารพ ร่วมมือกับคนอื่นถึงแม้จะมีความคิดเห็นและค่านิยมที่แตกต่างกันซึ่งมีความจำเป็นมากสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะใกล้เคียงกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่การเคารพซึ่งกันและกัน นับถือยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน โดยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การมีจิตที่เคารพวัฒนธรรมอื่นและเคารพยอมรับคนอื่นที่แตกต่างจากตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สามารถอยู่ในโลกปัจจุบันที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นได้เป็นอย่างดี ๕) จิตรู้จริยธรรม (The Ethical Mind) การมีจริยธรรมอยู่ในพื้นฐานของจิตใจ บุคลิกอุปนิสัยที่พึงประสงค์อันก่อให้เกิดความมีจริยธรรมเป็นเรื่องพึงพิจารณาของทุกสังคมเพราะจริยธรรมทำให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ดังนั้นในสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความเห็นต่างเช่นปัจจุบัน เป็นความหวังของหลายฝ่ายที่ปรารถนาให้ความขัดแย้งคลี่คลาย ประคองสังคมไทยให้รอดพ้นจากการปะทะหรือสูญเสียชีวิต ดังนั้นหากการฝึกฝนผู้คนด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ให้มีจิตทำลักษณะในบุคคลเดียว น่าจะช่วยให้บุคคลและสังคมสามารถต่อสู้และจัดการกับความน่ากลัวต่าง ๆ ข้างต้นได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นการฉายให้เห็นภาพได้ชัดเจนของการอยู่รอดของปัจเจกบุคคลและสังคมในศตวรรษใหม่ที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่แน่นอน ความหลากหลาย ความซับซ้อนยากแก่ความเข้าใจ ฯลฯ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติการ

๑. การพัฒนานักเรียนเพื่อให้มีลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม สิ่งที่ควรปฏิบัติอันดับแรกคือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ให้ผู้เรียนได้สัมผัส สัมผัสและซึมซับ จากสภาพแวดล้อมโดยรอบ การเป็นต้นแบบของบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูและบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาต้องเป็นตัวอย่างที่ดี การสร้างวัฒนธรรมย่อยในสถานศึกษา ควบคู่กับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกแสดงออกเพื่อฝึกฝนขัดเกลาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

๒. การพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม เป็นการพัฒนาจิตใจด้วยการปลูกฝังคุณธรรมและความดีซึ่งต้องทำให้นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของความดีและเน้นนำสุวิถีชีวิตเชิงคุณธรรมให้ทำ

ความดีในสิ่งต่าง ๆ ที่ใกล้ตัวที่ละเล็กทีละน้อย เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่า การทำดีทำได้ง่าย ทำได้หลายเรื่องและใกล้ตัวที่ทุกคนสามารถทำได้ พร้อมทั้งจัดปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุนและต้องไม่ใช้อำนาจบังคับ

๓. การฝึกปฏิบัติสมาธิก่อนการดำเนินกิจกรรมทุกครั้ง เป็นผลทำให้นักเรียนมีความสงบทางจิตพร้อมสำหรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง เช่นเดียวกันการพัฒนาความเป็นผู้นำ โดยการฝึกวิเคราะห์ทำความเข้าใจตนเอง รู้เท่าทันสภาพความเป็นจริงของตนเอง ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกตระหนักในคุณค่าแห่งตน เป็นผลให้เกิดความมุ่งมั่นในการดำรงตนที่เหมาะสม

๔. การยกตัวอย่างบุคคลเพื่อเป็นต้นแบบทางจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน ไม่ควรยกต้นแบบที่สูงส่งเกินไปจนนักเรียนไม่สามารถสัมผัสได้ ควรยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมใกล้ตัวและนักเรียนสามารถปฏิบัติตามได้

๕. การปลูกฝังคุณธรรมต้องเหมาะสมกับวัย ระดับสติปัญญาของนักเรียนและมีความหมายในชีวิตจริง

ข. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑. เนื่องจากลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม เป็นการสร้างเจตคติและมุ่งสร้างพฤติกรรม ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปจึงควรต้องใช้ระยะเวลาในติดตามประเมินผลลักษณะพฤติกรรมที่ถาวร

๒. ควรมีการวิจัยทดลองรูปแบบอื่น ๆ เพื่อการทดลองพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรมด้านอื่น ๆ โดยอาจใช้แนวคิดทฤษฎีกลุ่มปฏิสัมพันธ์นิยม

๓. ควรมีการพัฒนาเครื่องมือแบบวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับทางวิชาการมากขึ้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี – ไทย:

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

กรมการศาสนา. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง ๔๕ เล่ม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๕.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ

ราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

กองทุนสหภาพวิเสส อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย. กุจฉายนพยูการณ. กรุงเทพมหานคร :

วิริยะพัฒนาโรงพิมพ์, ๒๕๔๐.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กรมการศาสนา กองศาสนศึกษา ฝ่ายบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์. นโยบายและแผนการจัด

การศึกษาวិชาการพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๙.

กิติ ตย์คานนท์. เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร: เพลวอักษร,

๒๕๓๑.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. คลื่นลูกที่ ๕ ประชาชนสังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ ๒๑.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทซัคเซส มีเดียจำกัด, ๒๕๔๖.

ทองอินทร์ วงศ์โสธร. ภาวะผู้นำเอกสารการสอนชุดวิชา หลักและระบบบริหารการศึกษา หน่วยที่

๖. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๓๙.

ทีศนา แคมมณี และคณะ. กลุ่มสัมพันธ์: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: บูรณาศิลป์

การพิมพ์, ๒๕๒๒.

_____ . หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

เทพพนม เมืองแมน และสวิง สุวรรณ. พฤติกรรมองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ ๒ ฉบับปรับปรุงใหม่.

กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

บัญชา แก้วเกตุทอง. ผู้นำการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เรือนแก้ว, ๒๕๒๓.

พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตโต). การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพมหานคร :

โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,

๒๕๓๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **ไตรภูมิพระร่วงอิทธิพลต่อสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตฺโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๒๘.

วศิน อินทสระ. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๑๘.

สมัย จิตต์หมวด. **พฤติกรรมผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.

สุนทร ฦ รัชชี. **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. **นโยบายเยาวชนแห่งชาติและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนระยะยาว (พ.ศ.๒๕๔๕-๒๕๕๔)**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕.

๑.๒.๒ รายงานวิจัย

กองวิจัยทางการศึกษา, กรมวิชาการ. “วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดี และความสุขของผู้เรียน”. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๕.

_____. “สภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสมานฉันท์และเอื้ออาหารต่อกัน : กรณีโรงเรียนประถมศึกษา”. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖.

ดวงเดือน พันธมนาวิน. “จริยธรรมของเยาวชนไทย”. **รายงานการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร:

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๐.

สมสุดา ผู้พัฒนา, จุฬารัตน์ วัฒนะ และ โสภณ ณะมัย. “อิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู การไปวัด การรักษาศีล ๕ และการนั่งสมาธิ ต่อความกตัญญูทเวทิตี”. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

สมสุดา ผู้พัฒนา, นาถ พันธมนาวิน, สุรพันธ์ เพชรภา. “ผลกระทบของโครงการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการสอบปัญหาธรรมะ”. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.

สุรเชษฐ์ ชีระมณี. “การสร้างจริยธรรมของสถานศึกษาที่ได้รับรางวัลการจัดจริยศึกษาดีเด่น ระดับประถมศึกษาในภาคใต้”. **รายงานวิจัย**. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๔๖.

สังคม ภูมิพันธุ์ และคณะ. “รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่แก่นักเรียนนักศึกษา”. รายงานวิจัย. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๙.

๑.๒.๓ บทความ

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ และจินดา ขลิบทอง. “การเป็นผู้นำมนุษย์สัมพันธ์และจิตวิทยาสำหรับเกษตรกร”. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาภาวะผู้นำในงานส่งเสริมการเกษตร.

นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.

สุมน อมรวิวัฒน์. “คิดอย่างครู”. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ๒๒๔๓๔ จริยศึกษา.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๙.

๒. ภาษาอังกฤษ

๑.๑ Book

Fiedler, F.E.. **A contingency model of leadership effectiveness.** In H. Proshansky, & B. Seidenberg (Eds.), *Basic studies in social psychology.* New York, NY: Holt, Rinehart, and Winston, 1965.

_____. **A Theory of Leadership Effectiveness.** New York : McGraw – Hill, 1967.

Stogdill, R.M.. **Handbook of Leadership: A survey of theory and research.** New York: Free Press, 1974.

Terry, George R.. **Principle of Management.** Homewood, Ill : Richard D. Irwin. New Jersey : Prentice – Hall, 1977.

การพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน
Development of Youth Ethical Leadership by Future Search Conference

โดย

นางรุ่งทิพย์

กล้าหาญ

นายบรรช

กล้าหาญ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน และศึกษาผลการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ ๓ (ปวช.๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ที่ลงทะเบียนเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๑๘ คน

การรวบรวมข้อมูลใช้วิธีเชิงประจักษ์ระหว่างเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือคือแผนการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมตามกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน จำนวน ๑๓ ขั้นตอน ๒๓ กิจกรรม แบบบันทึกความดี โครงการพัฒนาตนเอง โครงการสร้างสังคมแห่งความสุข แบบวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมสำหรับก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งวัดประเมิน ๑๐ ด้านได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า Paired Sample test รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การบอกเล่าบันทึกความดี การสนทนากลุ่มจากการสรุปบทเรียน โครงการพัฒนาตนเองและโครงการสร้างสังคมแห่งความสุขและเครือข่ายความดี

ผลการวิจัยพบว่า

หลังจากการร่วมกิจกรรมการพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ที่มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผ่าน กระบวนการ ๑๓ ขั้นตอน ๒๓ กิจกรรม ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยมีระดับค่าเฉลี่ยหลังร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนร่วมกิจกรรม

ทั้งนี้ลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่า ความยุติธรรม (๓.๖๐) ความสามัคคี (๓.๓๗) ความรับผิดชอบ (๓.๓๖) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๓.๓๓) การมีวินัย (๓.๓๐) ความซื่อสัตย์สุจริต (๓.๒๗) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๓.๒๖) ความอดทน (๓.๑๒) ด้านการเรียน (๓.๐๓) และความรอบคอบ (๒.๙๙) ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๖

ภายหลังการร่วมกิจกรรม พบว่า ลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียน มีระดับค่าเฉลี่ยสูงกว่า ดังนี้ การมีวินัย (๔.๓๒) ความซื่อสัตย์สุจริต (๔.๑๗) ความยุติธรรม (๔.๑๖) ความรับผิดชอบ (๔.๑๖) ความรอบคอบ (๔.๑๒) ความสามัคคี (๔.๑๑) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๔.๑๑) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๔.๑๑) ความอดทน (๔.๐๙) และด้านการเรียน (๓.๗๕) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๑๑

อนึ่งนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนยังแสดงความพึงพอใจในระดับมากที่สุดต่อกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ทั้ง ๑๑แผน และ ๒๓ กิจกรรม จึงสรุปได้ว่าการใช้แผนกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน สามารถทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ซึ่งแสดงออกทั้งการคิด การพูด การกระทำ ที่วัดประเมินจากพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ที่แสดงถึงความซื่อสัตย์สุจริต วินัย ความรับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษาและบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการเรียนอย่างมีเป้าหมาย

คำหลัก : ความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

Abstract

This research is quasi-experimental research, aimed at creating a pattern and plan activities for teenage development on leadership roles with morality for the future, through research conference and study the result of this method. The study group is three eighteen year old vocational students of Chiangmai College of agriculture and technology who registered in 2013.

The collection used mixed method of quantitative research and qualitative research. The instruments are activities plan for teenage development on leadership with morality through future search conference contain of 13 steps and 23 activities, morality record book, self-development project, society happiness project, self-assessment form before and after activities which estimates on 10 topics including

loyalty, discipline, responsibility, justice, unity, circumspect, patient, self-control, personality, decision and objective study.

Data analysis used basic statistics such as percentage, arithmetic mean, standard division, paired sample test, data analysis through behavior observation, telling, morality record book, group conversation on lesson summarize, self-development project and happiness of society project.

Research found that, after participation through the 13 steps and 23 activities students have developed their leadership skills as it appears in skill statistical significance at 0.05 which arithmetic mean after an activity is higher than before an activity.

Thus the characteristic of moral leadership on students in each area before the activity it has been found that justice is 3.6, unity is 3.37, responsibility is 3.36, personality is 3.33, discipline is 3.3, loyalty is 3.27, self-control is 3.26, patient is 3.12, objective study is 3.03 and circumspect is 2.99. Which the combined mean is 3.26.

After the activity it has been found that the characteristic of leadership in each area of students' arithmetic mean is higher as justice is 4.16, unity is 4.11, responsibility is 4.16, personality is 4.11, discipline is 4.32, loyalty is 4.17, self-control is 4.11, patient is 4.09, objective study is 3.75 and circumspect is 4.12. Which the combined mean is 4.11.

To sum up, study group who joined the activities found to be highly satisfied with activities. As it can be summarized that activities plan for teenage development on leadership with morality through future search conference can develop students' characteristic on good leadership which is shown through communication, thinking process and performance which is evaluated from day to day behavior that shows loyalty, discipline, responsibility, justice, unity, circumspect, patient, self-control, personality, decision and objective study.

Key Word : development on leadership with morality . future search conference

คำนำ

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ เกิดขึ้นจากความสนใจที่จะศึกษาถึงพบว่า กระบวนการพัฒนาความเป็นผู้นำทางศีลธรรมให้แก่เยาวชน ซึ่งพบว่า รูปแบบการดำเนินการที่ผ่านมายังขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของเยาวชนในการร่วมทบทวนวิเคราะห์ สร้างความตระหนัก ถึงคุณค่าของการพัฒนา และการลงมือร่วมเป็นพันธกิจระหว่างกัน ตลอดจนการออกแบบกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของสังคม ด้วยเหตุผลข้างต้นจึงเกิดแนวคิดการปรับใช้กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน (F.S.C.) ร่วมกับแนวคิดการปลูกฝังศีลธรรมตามหลักพุทธศาสนา มาออกแบบเป็นกระบวนการพัฒนาเยาวชนเพื่อให้เป็นผู้นำทางศีลธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน และเพื่อศึกษาผลการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ซึ่งเชื่อว่า ผลการวิจัยนี้ จะยังผลให้มีกระบวนการสร้างผู้นำรุ่นใหม่ให้มีศีลธรรมเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งกระบวนการ และคาดหวังว่า กระบวนการที่พัฒนาขึ้นจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคนในทุกระดับอีกด้วย

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย เชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) มีเครื่องมือเพื่อการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมให้แก่แก่นักเรียน ประกอบด้วย ๑. แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ๒. แบบวัดลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ๑๐ ด้าน ก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ๓. แบบวัดความพึงพอใจต่อการร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ๔. แบบสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม ๕. ประเด็นการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ๖. แผนกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม สร้างตามหลักกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ผสมผสานแนวคิดการพัฒนาผู้นำทางศีลธรรม

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นนักเรียนที่กำลังเรียนระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ ปีที่ ๓ (ปวช.๓) สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ที่ลงทะเบียนเรียนในปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๑๘ คน ขั้นตอนการวิจัย ประกอบด้วย การวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ก่อนร่วมกิจกรรมด้วยแบบวัดที่สร้างขึ้น และดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนกิจกรรมที่กำหนด ในระหว่างดำเนินกิจกรรมได้สังเกตพฤติกรรมนักเรียน ภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมครบ ๒๓ กิจกรรม ได้ดำเนินเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งสุดท้ายด้วยการวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมหลังร่วมกิจกรรม เพื่อนำผลมาวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้นำค่าจากการวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ก่อนและหลัง ร่วมกิจกรรมของนักเรียน มาวิเคราะห์ผลด้วยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วน เบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ โดยใช้ค่า Paired Sample test พร้อมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนความคิด การบอก เล่าบันทึกความดี โครงการพัฒนาตนเอง ตลอดจนผลการดำเนินงานเชิงประจักษ์จากโครงการสร้าง สังคมแห่งความสุข และเครือข่ายความดี

ผลการศึกษา

รูปแบบและขั้นตอนการพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคต ร่วมกันประกอบด้วย ๑๓ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ ๑ รำลึกสุข ขั้นที่ ๒ ตระหนักทุกข์ ขั้นที่ ๓ ทบทวนบทเรียนชีวิตและพลังใจ ขั้นที่ ๔ เสริมพลังใจคนกล้า ขั้นที่ ๕ หยั่งเห็นสายธารชีวิตและ ความฝัน ขั้นที่ ๖ สร้างแผนชีวิตคนดี ขั้นที่ ๗ แผนที่ความคิดคือเรา ขั้นที่ ๘ มุมมองเพื่อผู้อื่น ขั้นที่ ๙ ฝึกปฏิบัติสร้างสุขจากการให้ ขั้นที่ ๑๐ เผยพลังสีขาวสู่สังคม ขั้นที่ ๑๑ เน้นย้ำแบบอย่าง ผู้นำ ขั้นที่ ๑๒ ตอกย้ำอุดมการณ์คนดี ขั้นที่ ๑๓ คุณค่านาฬิกาชีวิตคนดี โดยได้ออกแบบ กิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม จำนวน ๒๓ กิจกรรม ได้แก่ ๑) กิจกรรมหัวใจเล่า เรื่อง ๒) กิจกรรมเสียง ๔ แบบ ๓) กิจกรรมมองเขามองเรา ๔) กิจกรรมเล่าเรื่องความสุข ๕) กิจกรรม บอกสิ่งที่หัวไหน ๖) กิจกรรมคุณค่าที่แท้จริง ๗) กิจกรรมชีวิตที่เกือบประสบความสำเร็จ ๘) กิจกรรมชีวิตที่เลือกได้ ๙) กิจกรรมเพราะหัวใจไม่ยอมแพ้ ๑๐) กิจกรรมคือฉันเป็น ๑๑) กิจกรรม สายธารแห่งชีวิต ๑๒) กิจกรรมชีวิตที่มีความหมาย ๑๓) กิจกรรมแผนที่ชีวิต ๑๔) กิจกรรมพลังสี่ทิศ ๑๕) กิจกรรมมดทำงานเป็นทีม ๑๖) กิจกรรมสังคมแห่งความสุข ๑๗) กิจกรรมของรักของหวง ๑๘) กิจกรรมตำรวจจิตอาสา ๑๙) กิจกรรมนิทานสีขาว ๒๐) กิจกรรมผู้นำในดวงใจ ๒๑) กิจกรรมผู้นำ การเปลี่ยนแปลง ๒๒) กิจกรรมคนต้นแบบ ๒๓) กิจกรรมจากวันนั้นถึงวันนี้

ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำที่มี ศีลธรรม สูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ โดยพบว่า ลักษณะ พฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ละด้านของผู้เรียนก่อนการร่วมกิจกรรมพบว่าความยุติธรรม (๓.๖๐) ความ สามัคคี (๓.๓๗) ความรับผิดชอบ (๓.๓๖) การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม (๓.๓๓) การมีวินัย (๓.๓๐) ความซื่อสัตย์สุจริต (๓.๒๗) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๓.๒๖) ความอดทน (๓.๑๒) ด้านการเรียน (๓.๐๓) และความรอบคอบ (๒.๙๙) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๓.๒๖

ภายหลังการร่วมกิจกรรมจำนวน ๓๕ กิจกรรมพบว่า ลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำแต่ ละด้านของผู้เรียนหลังการร่วมกิจกรรมพบว่า การมีวินัย (๔.๓๒) ความซื่อสัตย์สุจริต (๔.๑๗) ความ ยุติธรรม (๔.๑๖) ความรับผิดชอบ (๔.๑๖) ความรอบคอบ (๔.๑๒) ความสามัคคี (๔.๑๑) การใช้คำพูด

และกริยาที่เหมาะสม (๔.๑๑) การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ (๔.๑๑) ความอดทน (๔.๑๖) และ
 ด้านการเรียน (๓.๗๕) ตามลำดับโดยมีค่าเฉลี่ยที่ ๔.๑๑

ทั้งนี้นักเรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรมในระดับมาก โดยมี
 ค่าเฉลี่ย รวมที่ ๔.๓๒ โดยเรียงตามลำดับมากน้อยดังนี้ ด้านการสะท้อนความคิดสรุปทเรียน
 (๔.๕๕) การศึกษานอกสถานที่ (๔.๕๑) เพราะไม่ยอมแพ้ (๔.๕๐) คนต้นแบบและตำราวจิตอาสา
 (๔.๕๐) นิทานสีขาว (๔.๕๐) ของรักของหวง (๔.๔๐) พลังสี่ทิศ (๔.๒๕) ผู้นำในดวงใจ (๔.๒๕) ชีวิตมี
 ความหมาย (๔.๒๕) ชีวิตเลือกได้ (๔.๒๕) มองเขามองเรา (๔.๒๕) หัวใจเล่าเรื่อง (๔.๒๕) บันทึกความ
 ดีเพื่อชีวิตมีสุข (๔.๒๒) สังคมแห่งความสุข (๔.๒๐) เสียงสี่แบบ (๔.๒๐) และแผนที่ชีวิต (๔.๑๘)
 ตามลำดับ โดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ ๔.๓๒ อยู่ในระดับมาก

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาวิจัยพบว่า กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันที่นำมาใช้พัฒนาความเป็นผู้นำที่มี
 ศีลธรรมประกอบด้วย ๑๓ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ ๑ รำลึกสุข ขั้นที่ ๒ ตระหนกทุกข์ ขั้นที่ ๓
 ทบทวนบทเรียนชีวิตและพลังใจ ขั้นที่ ๔ เสริมพลังใจคนกล้า ขั้นที่ ๕ หยั่งเห็นสายธารชีวิตและ
 ความฝัน ขั้นที่ ๖ สร้างแผนชีวิตคนดี ขั้นที่ ๗ แผนที่ความคิดคือเรา ขั้นที่ ๘ มุมมองเพื่อผู้อื่น
 ขั้นที่ ๙ ฝึกปฏิบัติสร้างสุขจากการให้ ขั้นที่ ๑๐ เผยพลังสีขาวสู่สังคม ขั้นที่ ๑๑ เน้นย้ำแบบอย่าง
 ผู้นำ ขั้นที่ ๑๒ ตอกย้ำอุดมการณ์คนดี ขั้นที่ ๑๓ คุณค่านาฬิกาชีวิตคนดี โดยได้ออกแบบกิจกรรม
 การพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมจำนวน ๒๓ กิจกรรม ใช้เวลาดำเนินกิจกรรมจำนวน ๑๓
 ครั้ง รวมทั้งสิ้น ๖๒ ชั่วโมง .ซึ่งในแต่ละขั้นตอน ได้จัดทำแผนกิจกรรมหลักและแผนกิจกรรมย่อย
 เพื่อการปรับเปลี่ยนมโนทัศน์ ต่อกระบวนการคิด ความเข้าใจและความรู้สึกของตน และต่อสิ่งต่างๆ
 รอบตัวเพื่อเริ่มปรับเปลี่ยนกรอบแนวคิด ลักษณะนิสัย ที่จะช่วยให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ที่มีความ
 ครอบคลุม ชัดเจนและเป็นมโนทัศน์ที่คำนึงถึงองค์ประกอบหลายๆ ด้าน และการออกแบบจัด
 กิจกรรมเพื่อพัฒนานักเรียน ต้องเป็นไปตามลำดับขั้น เพื่อให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงถ่ายโอน
 ความรู้และประสบการณ์การเรียนรู้จากสิ่งเก่าสู่สิ่งใหม่ได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด
 กระบวนการพัฒนาคนด้วยการพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนาที่ได้อธิบายถึงการพิจารณาด้าน
 ความพร้อมและความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ความสำคัญเพ่งเล็งโยคปัญญา คือปัญญาที่เกิดขึ้น
 จากการศึกษา การเรียนรู้ และการฝึกหัดอบรม อันได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการสดับตรับฟังการเล่า
 เรียน (สุตมยปัญญา) และการฝึกหัดอบรม อันได้แก่ ปัญญาที่เกิดจากการสดับตรับฟังปัญญาที่เกิด
 จากการฝึกหัดอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ (ภาวนา มยปัญญา) ทั้งนี้
 กระบวนการพัฒนาสติปัญญา ทางพระพุทธศาสนายึดหลักของการสร้างศรัทธาคู่กับปัญญา ซึ่งตรงกับ
 หลักของสากลที่เน้นแรงจูงใจใฝ่รู้ บรรยากาศและสภาพแวดล้อม ช่วยสร้างความสัมพันธ์ สร้าง

อารมณ์ที่แจ่มใสเบิกบานและชี้้นำให้ผู้เรียนเกิดทัศนคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิต นอกเหนือไปจากการเรียนรู้อย่างมีหลักการและเหตุผล

ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นเป้าหมายที่แท้ของการศึกษา คือ การเปลี่ยนผู้เรียนจากผู้ไม่รู้ สู่ผู้รู้ และผู้เป็นที่เห็นได้จากการมีวิถีคิด จิตสำนึก ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเมื่อตอนที่ยังไม่รู้และเกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เกิดความรู้สึกนึกคิดใหม่ หรือเกิดจิตสำนึกใหม่ (New Consciousness) มีความสุขอย่างลึกซึ้ง มีพลังเต็มด้วยความงามและความรักในสรรพสิ่ง ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้โดยวิธีการที่เชื่อมโยงเอาคุณค่าของโลกวิชาการที่สอนให้คนชำนาญเรื่องการคิดวิเคราะห์เรื่องนอกตัว ได้กลับเข้ามาทางานจิตซึ่งเป็นเรื่องข้างในตัวได้อย่างกลมกลืน เพื่อก้าวสู่หนทางแห่งความจริงและชีวิต ซึ่งต้องอาศัยการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ และการเปลี่ยนแปลงที่สร้างอิสรภาพอย่างแท้จริง

สำหรับกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน ๒๓ กิจกรรม จะเน้นกระบวนการคิด วิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจตนเอง และผู้อื่น การเข้าใจคุณค่าแท้จริงของการดำเนินชีวิต หลักการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าและความหมาย การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมแบบเกื้อกูล และการสร้างศรัทธาในการทำ ความดี ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้หลายลักษณะ ภายใต้บรรยายภาคความเป็นกัลยาณมิตร การตก ซ้ำย้ำทวนและการคิดแบบไตร่ตรอง ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดนี้เป็นไปตามกระบวนการพัฒนาปัญญาตาม หลักพุทธศาสนาด้วยหลักโยนิโสมนสิการ หรือ การรู้จักคิดโดยแยกคาย ซึ่งหมายถึง การคิดถูกวิธี คิด มีระเบียบ คิดมีเหตุผลและคิดเร้ากุศล ทั้งนี้ พระราชวรมุนี ได้ประมวลวิถีคิดโยนิโสมนสิการรวม ๑๐ วิธี ได้แก่ วิถีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย แบบแยกแยะส่วนประกอบ แบบสามัญลักษณ์ (รู้เท่าทันความเป็นไปของธรรมชาติ) แบบอริยสังข์หรือแบบแก้ปัญหา แบบบรรณธรรมสัมพันธ์ แบบคุณโทษและทางออก แบบคุณค่าแท้คุณค่าเทียม แบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม แบบเป็นอยู่ในขณะปัจจุบันและคิดแบบวิภังขวาท (คิดจำแนก)

อนึ่งหัวใจของกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันที่นำมาปรับใช้เพื่อการพัฒนาผู้นำที่มีศีลธรรมในครั้งนี้ จัดเป็นกระบวนการพัฒนาสติปัญญาที่ใช้หลักอริยสังข์ ๔ ซึ่งได้แก่ ทุกข์ สมุทัยนิโรธ และมรรค ซึ่ง(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวถึง กระบวนการใช้หลักอริยสังข์ ๔ เพื่อการพัฒนาตนเองใน ๕ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดปัญหา กำหนดว่าปัญหานั้นคืออะไร (ทุกข์) ขั้นตอนที่ ๒ การหาสาเหตุของปัญหา วิเคราะห์หาองค์ประกอบหรือปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหานั้น (สมุทัย) ขั้นตอนที่ ๓ การกำหนดเป้าหมายของการแก้ปัญหาคือกำหนดภาวะของการสิ้นปัญหา (นิโรธ) ขั้นตอนที่ ๔ การแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ที่นำไปสู่การแก้ปัญหาคือ (มรรค) และขั้นตอนที่ ๕ เมื่อคิดตามกระบวนการ ๔ ขั้น ดังกล่าวแล้วจึงลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาคือตามเป้าหมาย

สำหรับการจัดกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพราะมุ่งให้นักเรียนมีส่วนร่วมสูงสุด ทั้ง

รายบุคคลและกลุ่ม มีการฝึกปฏิบัติทั้งในรูปแบบสถานการณ์จำลอง ด้วยกิจกรรมบทบาทสมมติ และการฝึกจากสถานการณ์จริง เช่น การสร้างเครือข่ายนิทานสีขาว ซึ่งมอบหมายให้นักเรียนรวมระดมแนวคิดเพื่อวางแผนสร้างเครือข่ายนิทานสีขาว และให้แต่ละคนทำหน้าที่สื่อสารนิทานสีขาวสู่เพื่อนในสถานศึกษาคนละ ๑๐ คน ซึ่งวิธีการเช่นนี้ได้หล่อหลอมพัฒนาทักษะการสื่อสาร การยอมรับเข้าใจคนอื่นให้แก่ นักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกรักภูมิใจในคุณค่าของตนเอง ซึ่งปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมของกลุ่ม ซึ่ง Thibault และ Kelley กล่าวว่า การรวมกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรม และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด และการกระทำซึ่งกันและกัน ดังนั้นเมื่อสมาชิกแสดงพฤติกรรมก็ย่อมจะต้องไตร่ตรองให้รอบคอบ เลือกสรรและขัดเกลา การแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่ ทั้งนี้การเลือกแสดงพฤติกรรมของสมาชิก และความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ก่อให้เกิดผลตามเป้าหมายของกลุ่มขึ้น ซึ่งอาจเป็นรางวัลจากการมีปฏิสัมพันธ์ หรือ การเห็นคุณค่าของการกระทำพฤติกรรมนั้นให้บรรลุเป้าหมาย

จากการศึกษายังพบว่า การจัดกิจกรรมในรูปแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ที่เน้นให้นักเรียนมีการฝึกคิดวิเคราะห์ แสดงความคิดเห็น ในการทำงานร่วมกันทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนา ความรับผิดชอบ การมีวินัยและการยอมรับความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งปรากฏการณ์นี้ สอดคล้องกับทฤษฎีกระบวนการกลุ่มซึ่ง ทิศนา และคณะ กล่าวว่า การรวมกลุ่มทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กัน มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันก่อให้เกิดพลังกลุ่ม โดยพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งก่อให้เกิดผลในการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวบุคคลและกลุ่ม สำหรับการพัฒนาความเป็นผู้นำกลุ่มสามารถจัดกิจกรรมได้หลายวิธี เช่น เกมส์ บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง การระดมความคิด กลุ่มย่อย ละคร กระบวนการกลุ่ม ทั้งนี้การนำกระบวนการกลุ่มไปใช้พัฒนาผู้นำต้องคำนึงถึงหลักการเรียนรู้ของทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์ คือ การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ การยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ การยึดความสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการแสวงหาความรู้ และการยึดความสำคัญของการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

อนึ่งผลจากส่งเสริมกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มในกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำในหลายด้านเช่น กระบวนการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ความมีวินัย และการควบคุมอารมณ์ ความยุติธรรมและรับผิดชอบต่อ ความสามัคคีและรอบคอบ ความซื่อสัตย์และอดทน ซึ่งปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดพัฒนาพัฒนาผู้นำด้วยกระบวนการกลุ่มซึ่ง วิไลวรรณ กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่ม เป็นวิธีการที่ช่วยให้สมาชิกกลุ่มมีการพัฒนาทัศนคติ ค่านิยมและพฤติกรรมทางสังคม ทำให้รู้จักตนเองและผู้อื่นมากขึ้น และช่วยฝึกทักษะที่จำเป็นบางประการ ได้แก่ ทักษะทางสังคม เพื่อช่วยให้อยู่ร่วมกันและทำงานกับผู้อื่น

ได้อย่างราบรื่น เช่นทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ทักษะในการศึกษาค้นคว้า เพื่อการค้นคว้าหาความรู้ เก็บรวบรวมข้อมูล การพูด การฟัง การอ่าน และการรายงาน ทักษะทางปัญญา เพื่อการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิพากษ์วิจารณ์ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีเหตุผล และทักษะในการทำงานกลุ่ม เพื่อการทำงานร่วมกับ ผู้อื่น เช่น ทักษะในการวางแผน การเป็นผู้นำแสดงความคิดเห็นด้วยการอภิปราย การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

รูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมตามกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันประกอบด้วย ๑๓ ขั้นตอนและแผนกิจกรรมย่อย ๒๓ แผนกิจกรรม สำคัญของแผนกิจกรรมจะเน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ในลักษณะต่างๆ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะทางปัญญา ทำให้สามารถจำแนกวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ด้วยกระบวนการทางความคิดอย่างเท่าทัน การเรียนรู้ด้วยการเชื่อมโยงแบบบูรณาการในมิติสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการศึกษา มีการฝึกปฏิบัติเพื่อให้นักเรียนเกิดการสัมพันธ์ สัมผัส ซึมซับประสบการณ์เพื่อการหล่อหลอมคุณธรรม เช่น การนำเสนอต้นแบบของบุคคลที่มีความประพฤติปฏิบัติที่ดีในการดำเนินชีวิต แม้ว่าจะประสบปัญหาความยากจนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงต่อการเบี่ยงเบนจากศีลธรรมหรือบรรทัดฐานของสังคม หากแต่ก็สามารถปกครองตนเองจนประสบความสำเร็จทางการศึกษา ดังกรณีตัวอย่าง วีดีทัศน์แบบอย่างของผู้พิการแต่ไม่เคยย่อท้อต่อชีวิตสามารถดำรงตนเป็นประโยชน์แก่สังคมเช่น คุณครูสุวิมล หรือ ชายน้อย หรือแบบอย่างของตำรวจจิตอาสา ที่มุ่งช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส โดยสละเวลาและทุนทรัพย์เพื่อช่วยเหลือเด็ก ๆ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน จึงเป็นแบบอย่างของผู้ให้ที่ดี

ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning และ การปลูกฝังศีลธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) ซึ่งสุนทร รังสี กล่าวโดยสรุปว่า การพัฒนาผู้เรียนให้มี กฎเกณฑ์การตัดสินใจความถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยให้อยู่ในกฎเกณฑ์สังคมจริยธรรมพัฒนาขึ้นมาจากการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามระดับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งสัมพันธ์กับอายุ วิธีการหรือกิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาหรือการปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผลคือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทรรศนะ และสิ่งสำคัญการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้แรงเสริมและถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ ผู้กระทำพฤติกรรมนี้ไม่ได้รับแรงเสริมหรือได้รับการลงโทษ

ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการปลูกฝังศีลธรรมในโรงเรียน ซึ่งสุรศักดิ์ หลาบมาลา ได้กล่าวโดยสรุปว่า การปลูกฝังศีลธรรมต้องให้สอดคล้องกับระดับการพัฒนาการทางสติปัญญาเหมาะสมกับวัย และมีความหมายสำหรับชีวิตจริง เน้นฝึกฝนทีละน้อยเพื่อให้เด็กเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ไม่ควรใช้อำนาจบังคับ เน้นให้เด็กมีความเห็นอกเห็นใจ และมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ครู

จะต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีการปลูกฝังศีลธรรมจากพฤติกรรมต้นแบบ ครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดี และข้อความระวางคือ ตัวอย่างที่ยกมาต้องไม่สูงส่งเกินไปจนเด็กไม่สามารถปฏิบัติตามได้ ทั้งนี้วิธีการสอนค่านิยม ประกอบด้วยการใช้วิธีการบอกแนะนำ อบรม สั่งสอน การอภิปรายแสดงเหตุผล การฝึกปฏิบัติ การเสริมแรง ทั้งทางบวกและทางลบ การใช้พฤติกรรมต้นแบบที่เหมาะสมจากครูและบุคคลอื่นๆ หรือจากเรื่องราวชีวิตประวัติของบุคคลสำคัญที่ได้ยินได้เห็นอยู่

ผลการวิจัยครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ยิ่งว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมให้แก่ผู้เรียนนั้น การเสริมแรงด้วยด้วยการยกย่องชมเชยอย่างจริงจัง ด้วยการเป็นกัลยาณมิตรระหว่างเพื่อนนักเรียนและครูอาจารย์ รวมทั้งการเรียนรู้จากการตอกย้ำซ้ำทวนต้นแบบผู้นำทางศีลธรรมที่ดี ทั้งผู้นำที่ทำความดีเล็กน้อยในเรื่องใกล้ตัวจนถึงผู้นำที่ขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงสังคม มีความสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนพัฒนาตนเอง ทำให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้องกับ การปลูกฝังศีลธรรมซึ่งใช้หลักการที่บูรณาการระหว่างการปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผล (Moral Reasoning) คือ การพัฒนาผู้เรียนให้มี กฎเกณฑ์การตัดสินใจความถูกต้องด้วยเหตุผลในระดับสูง และอย่างน้อยให้อยู่ในกฎเกณฑ์สังคมจริยธรรมพัฒนาขึ้นมาจากการนึกคิดของแต่ละคนตามลำดับขั้นและตามระดับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งสัมพันธ์กับอายุ วิธีการหรือกิจกรรมที่เป็นหัวใจของการพัฒนาหรือการปลูกฝังศีลธรรมด้วยเหตุผลคือ การอภิปรายแลกเปลี่ยนทรรศนะและแนวคิดพื้นฐานของการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการเรียนรู้ทางสังคม ที่เชื่อว่า ศีลธรรมเป็นความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ซึ่งอาจจะเกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง หรือการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น หรือจากการฟังคำบอกเล่า และการอ่านสารบันทึกของผู้อื่น ผลของการเรียนรู้อยู่ในรูปของความเชื่อว่าจะสัมพันธ์กับอะไร อย่างไร และความเชื่อของมนุษย์มีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ ทั้งยังใช้หลักการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เป็นการประยุกต์หลักการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล วิธีปลูกฝังศีลธรรมตามแนวความคิดนี้หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้แรงเสริมและถ้าหากต้องการลดพฤติกรรมใด ก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนี้ไม่ได้รับ แรงเสริม หรือได้รับการลงโทษ ด้วยการปรับพฤติกรรม

เช่นเดียวกับบรรยากาศของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ยังมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเป็นสุขและผ่อนคลาย ด้วยความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างเพื่อนกับเพื่อน และศิษย์กับครู ผลจากการจัดกระบวนการเรียนรู้เช่นนี้ ทำให้ผู้เรียนมีความสุขและมีแรงบันดาลใจในการพัฒนาตนเอง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการปลูกฝังศีลธรรมในโรงเรียน ของกรมการศาสนา ซึ่งกล่าวว่า การปลูกฝังศีลธรรมในโรงเรียน ต้องจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เหมาะสม บุคลากรทุกฝ่ายในโรงเรียนต้องปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างที่ดี มีการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียน และทั้งครูและนักเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบของโรงเรียนซึ่งกำหนดมาจากพื้นฐานทางศีลธรรมโดยเคร่งครัด

เช่นเดียวกับ สมสุตา และจุฬารัตน์ ซึ่งได้นำเสนอการปลูกฝังศีลธรรมว่า ต้องชี้ให้นักเรียนเห็นคุณค่า ประโยชน์ของศีลธรรมเพื่อเป็นการสร้างศรัทธาแก่นักเรียน ต้องให้ความรู้ด้านทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ ศีลธรรมและต้อง ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง

รูปแบบการพัฒนาความเป็นผู้ที่มีศีลธรรมครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการ กัลยาณมิตรมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมของนักเรียน จึงเป็นไปตาม หลักการปลูกฝังศีลธรรมด้วยการใช้หลักกัลยาณมิตร ซึ่งคณะผู้วิจัยจึงนำมาปรับใช้ในการออกแบบ กิจกรรมจำนวน ๒๓ กิจกรรม เพื่อการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมสำหรับนักเรียนเกษตร โดยใช้ หลักการดังนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต)

๑. มนุษย์ประกอบด้วยรูปและนาม การพัฒนานักเรียนเกษตรจึงต้องพัฒนา ทั้งกาย และ จิตไปพร้อม ๆ กันอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน จึงจะสามารถวางพื้นฐานที่ดีให้แก่ ผู้เรียน เพื่อนำไปสู่ ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

๒. มนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกันมาแต่กำเนิดโดยผลแห่งกรรม แต่ทุกคนมีศักยภาพ ที่สามารถสร้างเสริมให้พัฒนาได้โดยอาศัยเหตุปัจจัยที่มีผลต่อกันและกันการจัดสิ่งแวดล้อมที่ดีเอื้อต่อ การเรียนรู้ สามารถช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้พัฒนาศักยภาพของตน

๓. หลักทางศีลธรรมเป็นหลักพื้นฐานทางจิตในอันนำไปสู่การกระทำ การปลูกฝังศีลธรรม การอบรมบ่มนิสัยให้ผู้เรียนมีความคิดความเห็นที่ถูกต้อง จะนำผู้เรียนไปสู่การกระทำที่ชอบธรรมและ ถูกต้อง

๔. การปลูกฝังศีลธรรมและคุณธรรมให้แก่ักเรียนเกษตร ตั้งแต่เริ่มต้นโดยให้ปฏิบัติตาม โอวาท 3 ประการ ได้แก่ การรักษาศีล การประพฤติธรรมและการทำจิตใจให้บริสุทธิ์ สะอาด จะช่วยให้เด็กพัฒนาทางศีลธรรมและคุณธรรมขึ้นในตนเองอย่างได้ผล

๕. การปลูกฝังหลักศีลธรรมในเรื่อง การมีวินัย มีสติ กตัญญู เมตตา อุตุน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน และไม่เห็นแก่ตัว เป็นการช่วยพัฒนาจิตใจให้มีคุณภาพมากขึ้น

๖. สัปปุริสธรรม ๗ อันได้แก่ การรู้จักตน รู้จักคิด รู้จักเหตุผล รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักบุคคล และรู้จักชุมชน เป็น หลักธรรมที่ควรฝึกฝนให้นักเรียนเกษตร เพื่อการปฏิบัติธรรมแก่นักเรียนเกษตรจำเป็นต้องคำนึงถึงอุปนิสัย และพื้นฐานของ ผู้เรียน และใช้กลวิธีการสอนที่ หลากหลายผสมผสานกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

๗. การบริหารจิตให้บริสุทธิ์ ลดละอกุศล เป็นการเพิ่มสมรรถภาพของจิต การฝึกสมาธิ เพื่อช่วยให้จิตมีความบริสุทธิ์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีในสังคม

๘. ธรรมะ คือ หน้าที่ ทุกคนต้องทำหน้าที่และรับผิดชอบตามบทบาทของตน เช่น บทบาทของพ่อแม่ ลูก ผู้ดูแลเด็ก และครู หลักธรรมะว่าด้วยทศ ๖ จะช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะ สัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

๙. ความพอดี หรือทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นหลักธรรมที่ควรนำมาฝึกฝนและปฏิบัติ เพราะเป็นหลักธรรมที่ช่วยนำบุคคลให้ไปสู่ความสำเร็จอย่างพอเหมาะพอดี

๑๐. ปัญหา เกิดขึ้นได้จากการสับสนรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน (สุตมยปัญญา) ในการพัฒนานักเรียนเกษตร จึงควรจัดประสบการณ์ตรงทางประสาทสัมผัส คือ ตา หู จมูก ลิ้น และส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ให้นักเรียนเกษตรได้หัดสำรวจ สังเกต สัมผัส ด้วยตนเอง โดยมีผู้ใหญ่หรือครูอาจารย์ คอยแนะนำสั่งสอนด้วยความรัก ความเอาใจใส่

๑๑. ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการคิดพิจารณาหาเหตุผล (จินตามยปัญญา) ในการพัฒนานักเรียนเกษตร จึงควรจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสถานการณ์จำลองให้นักเรียนได้นำประสบการณ์ตรงมาคิดพิจารณา ฝึกการเลือกตัดสินใจ และการปรับตัวโดยจัดวิธีการให้เหมาะกับวัยของผู้เรียน

๑๒. ปัญญาเกิดขึ้นได้จากการฝึกอบรมและลงมือปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ (ภาวนามยปัญญา) ในการพัฒนานักเรียนเกษตร จึงควรให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมการเล่น กิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน

๑๓. การสร้างศรัทธาอันเป็นองค์ประกอบนำไปสู่การพัฒนาสติปัญญา ต้องอาศัยปัจจัยภายนอก (ปรโตโมหะ) อันได้แก่ สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม และบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตรการสร้างและส่งเสริมปัจจัยทั้ง 2 จึงเป็นสิ่งจำเป็น

๑๔. การพัฒนาปัญญาให้เกิดขึ้น ต้องอาศัยปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ หรือการรู้จักคิดโดยแยกคาย การฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักคิดอย่างถูกวิธี จึงเป็นสิ่งจำเป็น

๑๕. กระบวนการแก้ปัญหาตามหลักอริยสัจ ๔ สามารถช่วยให้บุคคลเกิดปัญญาสามารถหลุดพ้นจากภาวะของทุกข์ กระบวนการแก้ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตซึ่งควรฝึกฝนให้แก่ผู้เรียน

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสรุปได้ว่า กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเป็นกระบวนการสำคัญ ที่นำไปสู่การจัดการศึกษาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เพราะเป็นกระบวนการแห่งการเปลี่ยนผ่านเชิงคุณภาพเพื่อลดช่องว่างและข้อจำกัดของการเรียนรู้ของมนุษย์ ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพของตนเองในการเรียนวิชาความรู้และความจริงภายในตนเองควบคู่กันไป เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน สังคม ให้เป็นไปด้วยเท่าเทียมของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยการฝึกใช้ปัญญา สร้างทักษะของการใช้ปฏิสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์ เป็นความสัมพันธ์ในเชิงเกื้อกูลกัน การช่วยเหลือกัน การมีวาจาที่เป็นมิตร เป็นสารประโยชน์ ให้ความจริงและให้กำลังใจกัน การมีไมตรีเห็นอกเห็นใจกัน รวมทั้งสร้างทัศนคติที่วามนุษย์ทั้งมองเห็นเป็นพี่น้องกัน ทั้งยังทำให้มนุษย์เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยปราศจากอคติ เกิดความรักความเมตตา

อ่อนน้อมต่อธรรมชาติ ปรับตัวเพื่อให้ทันกับสภาพเหตุการณ์ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง รวมทั้งวิถีวิถีทางธรรมชาติ

ดังจะพบว่า ลักษณะผลการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันที่สำคัญคือ การที่นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ เข้าใจสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเอง ยอมรับจุดด้อย และพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อพัฒนาตนเอง อีกทั้งยังเข้าใจเหตุแห่งพฤติกรรมของแต่ละบุคคล เกิดการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้สามารถถ้อยและเมตตาต่อตนเองและผู้อื่น ปรากฏการณ์เช่นนี้สอดคล้อง

สิ่งสำคัญที่เป็นการพิสูจน์ว่า กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันสามารถพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมให้แก่นักเรียนได้อย่างสัมฤทธิ์ผลคือนักเรียนเกิดการตระหนักรู้ สามารถรายงานความรู้สึกของตนเองขณะทำกิจกรรม และควบคุมตนเองได้ โดยนักเรียนทั้งหมดแสดงความสามารถในการรู้คิดทุกประเด็น ซึ่งสะท้อนผลการเรียนรู้ภายในตัวของนักเรียน ทำให้สามารถเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึก ความเชื่อ ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ภายนอกผ่านกิจกรรมและกระบวนการ เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและแนวปฏิบัติใหม่ต่อตนเอง และใคร่ครวญอย่างลึกซึ้ง เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด และแนวปฏิบัติใหม่ต่อตนเองและผู้อื่น ส่งผลสู่การประพฤติอย่างมีสติ และปัญญา มีความรักความเมตตาต่อตนเอง และผู้อื่น ตลอดจนสรรพสิ่งรอบตัว

โดยนัยนี้จึงเป็นนัยย้ำว่ากระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สมดุลย์ สอดคล้องต่อการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ ๒๑ ที่กล่าวถึงทักษะแห่งอนาคตใหม่ของคนในสังคม และจิตห้าลักษณะในอนาคต ดังจะพบว่า แผนกิจกรรมหลักและย่อยที่สร้างนั้นสามารถพัฒนาการบูรณาการจิต 5 ลักษณะในบุคคลเดียวกัน ประกอบด้วย ๑) จิตเชี่ยวชาญ (The Disciplined Mind) คือ การมีระบอบความคิดที่กว้างเชิงวิเคราะห์ มีวิธีการคิดหรือแบบแผนความคิดที่ไม่ติดอยู่แค่นี้อาหา เข้าใจบริบทของสิ่งที่เกิดขึ้น ไม่ยึดติดการวิเคราะห์ในสาขาเดียวสามารถกลไกหรือเครื่องมือรับสื่อสารข้อมูล เก็บสะสมข้อมูลและสรุปเป็นทฤษฎีหรือข้อสังเกตได้ และ มีความสามารถในการคิดบังคับตนเองให้กระทำในสิ่งที่สำคัญ ๒) จิตสังเคราะห์ (The Synthesizing Mind) เป็นความสามารถในการสังเคราะห์ข้อมูลที่มีมากมายจนได้เป็นข้อสรุป ๓) จิตสร้างสรรค์ (The Creative Mind) เป็นความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม ซึ่ง Creative Mind นั้นทำลายได้ง่ายกว่าสร้าง เพียงแค่ลงโทษนักเรียนคนหนึ่งที่ตอบคำถามที่มีหลายคำตอบผิด และการจัดกิจกรรมตามหลักของจิตตปัญญาศึกษาจะฝึกฝนให้นักเรียนเปิดใจรับฟังซึ่งระหว่างกันและการไม่ใช้อำนาจได้แย้ง ๔) จิตรู้เคารพ (The Respectful Mind) เป็นความสามารถในการเคารพ ร่วมมือกับคนอื่น ถึงแม้จะมีความคิดเห็นและค่านิยมที่แตกต่างกัน ซึ่งมีความจำเป็นมากสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะใกล้เคียงกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ การเคารพซึ่งกันและกัน นับถือยอมรับในความแตกต่างของกันและกัน โดยอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การมีจิตที่เคารพวัฒนธรรมอื่นและเคารพ

ยอมรับคนอื่นที่แตกต่างจากตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สามารถอยู่ในโลกปัจจุบันที่มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้นได้เป็นอย่างดี ๕) จิตรู้จริยธรรม (The Ethical Mind) การมีจริยธรรมอยู่ในพื้นฐานของจิตใจ บุคลิกอุปนิสัยที่พึงประสงค์อันก่อให้เกิดความมีจริยธรรมเป็นเรื่องพึงพิจารณาของทุกสังคมเพราะจริยธรรมทำให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข ดังนั้นในสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความเห็นต่างเช่นปัจจุบัน เป็นความหวังของหลายฝ่ายที่ปรารถนาให้ความขัดแย้งคลี่คลาย ประคองสังคมไทยให้รอดพ้นจากการปะทะหรือสูญเสียดังนั้นหากการฝึกฝนผู้คนด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ให้มีจิตท่าลักษณะในบุคคลเดียว น่าจะช่วยให้บุคคลและสังคมสามารถต่อสู้และจัดการกับความน่ากลัวต่างๆ ข้างต้นได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นการฉายให้เห็นภาพได้ชัดเจนของการอยู่รอดของปัจเจกบุคคลและสังคมในศตวรรษใหม่ที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่แน่นอน ความหลากหลาย ความซับซ้อนยากแก่ความเข้าใจ ฯลฯ

ข้อเสนอแนะ

ก. ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติการ

๑. การพัฒนานักเรียนเพื่อให้มีลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม สิ่งที่ควรปฏิบัติอันดับแรกคือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้เรียนได้สัมผัส สัมผัสและซึมซับ จากสภาพแวดล้อมโดยรอบ การเป็นต้นแบบของบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครู และบุคลากรทุกฝ่ายในสถานศึกษาต้องเป็นตัวอย่างที่ดี การสร้างวัฒนธรรมย่อยในสถานศึกษา ควบคู่กับการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ฝึกแสดงออกเพื่อฝึกฝนขัดเกลาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

๒. การพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม เป็นการพัฒนาจิตใจด้วยการปลูกฝังคุณธรรมและความดีซึ่งต้องทำให้นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของความดี และเน้นนำสู่วิถีชีวิตเชิงชุมชนให้ทำความดีในสิ่งต่างๆ ที่ใกล้ตัว ที่ละเล็กทีละน้อย เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่า การทำดีทำได้ง่าย ทำได้หลายเรื่องและใกล้ตัวที่ทุกคนสามารถทำได้ พร้อมทั้งจัดปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุน และต้องไม่ใช้อำนาจบังคับ

๓. การฝึกปฏิบัติสมาธิก่อนการดำเนินกิจกรรมทุกครั้ง เป็นผลทำให้นักเรียนมีความสงบทางจิตพร้อมสำหรับการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง เช่นเดียวกันการพัฒนาความเป็นผู้นำ โดยการฝึกวิเคราะห์ทำความเข้าใจตนเอง รู้เท่าทันสภาพความเป็นจริงของตนเอง ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกตระหนักในคุณค่าแห่งตน เป็นผลให้เกิดความมุ่งมั่นในการดำรงตนที่เหมาะสม

๔. การยกตัวอย่างบุคคลเพื่อเป็นต้นแบบทางจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน ไม่ควรยกต้นแบบที่สูงส่งเกินไปจนนักเรียนไม่สามารถสัมผัสได้ ควรยกตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมใกล้ตัวและนักเรียนสามารถปฏิบัติตามได้

๕. การปลูกฝังคุณธรรมต้องเหมาะสมกับวัย ระดับสติปัญญาของนักเรียนและมีความหมายในชีวิตจริง

ข. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑. เนื่องจากลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม เป็นการสร้างเจตคติและมุ่งสร้างพฤติกรรม ดังนั้นในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป จึงควรต้องใช้ระยะเวลาในติดตามประเมินผลลักษณะพฤติกรรมที่ถาวร

๒. ควรมีการวิจัยทดลองรูปแบบอื่นๆ เพื่อการทดลองพัฒนาจิตลักษณะและพฤติกรรมด้านอื่นๆ โดยอาจใช้แนวคิดทฤษฎีกลุ่มปฏิสัมพันธ์นิยม

๓. ควรมีการพัฒนาเครื่องมือ แบบวัดลักษณะความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม ที่ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับทางวิชาการมากขึ้น

บรรณานุกรม

กองวิจัยทางการศึกษา . ๒๕๔๕. รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรม ส รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมสภาพแวดล้อมและค่านิยมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ความดี และความสุขของผู้เรียน . กระทรวงศึกษาธิการ .กรุงเทพฯ.

กองวิจัยทางการศึกษา. ๒๕๔๖ . รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะที่นำไปสู่ความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน : กรณีโรงเรียนประถมศึกษากระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. ๒๕๔๗. คลื่นลูกที่ ๕ ปราชญ์สังคมไทยที่พึงประสงค์ในศตวรรษที่ ๒๑ .บริษัทซัคเซส มีเดียจำกัด .กรุงเทพฯ.

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. ๒๕๔๔. ความรู้คู่คุณธรรม. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. ๒๕๔๖. ภาวะผู้นำ. บริษัทธนธัชการพิมพ์ .กรุงเทพฯ .

สนธิ สัตโยภาส. ๒๕๔๕. การพัฒนากระบวนการสอนสร้างอนาคตร่วมกันสอนภาษาไทยโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ . สำนักพิมพ์ธารอักษร จำกัด .กรุงเทพฯ.

สมัย จิตต์หมวด. ๒๕๔๔. พฤติกรรมผู้นำ . สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง .กรุงเทพฯ.

สุรเชษฐ์ ชีระมณี. ๒๕๔๖. รายงานการวิจัยเรื่อง การสร้างจริยธรรมของสถานศึกษา . มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. สงขลา .

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ๒๕๔๘. การศึกษาคุณลักษณะเด็กไทยที่พึงประสงค์ .กระทรวงศึกษาธิการ.กรุงเทพฯ.

สังคม ภูมิพันธุ์และคณะ . 2539. รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนนักศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ.กรุงเทพฯ.

ภาคผนวก ข.

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- ได้นำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น วิชาการจัดการเรียนรู้ รายวิชาการศึกษาศีษษาอิสระและรายวิชาสัมมนาสังคมศึกษาในระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ได้นำผลการศึกษาไปใช้วางแผนการพัฒนานักเรียนนักศึกษาของวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่
- ได้นำผลการศึกษาไปใช้ออกแบบกิจกรรมพัฒนาเยาวชนในศูนย์ฟื้นฟูและพัฒนาเยาวชนเขต ๗ จังหวัดเชียงใหม่

๒. กิจกรรมด้านวิชาการ

- ได้นำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิจัยระดับชาติด้านพัฒนาการศึกษาระดับอาชีวศึกษา ปีการศึกษา ๒๕๕๗ เพื่อชี้แจงกระบวนการวิจัย และข้อค้นพบจากการวิจัยแก่ครูอาจารย์ในสังกัดอาชีวศึกษา สถานบันอุดมศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวทางการพัฒนาเยาวชนเพื่อเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม
- ได้นำเสนอผลงานวิจัยภาคบรรยายและภาคโปสเตอร์ในการประชุมมหกรรมวิจัยแห่งชาติ โดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปี ๒๕๕๘ เพื่อชี้แจงกระบวนการวิจัย และข้อค้นพบจากการวิจัยแก่ครูอาจารย์จากสถานศึกษาต่าง ๆ นักวิชาการ นิสิตนักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแนวทางการพัฒนาเยาวชนเพื่อเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม

ภาคผนวก ค.

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑.การคัดเลือกอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย	คัดเลือกอาสาสมัครจำนวน ๒๕ คน ประกอบ ด้วยนักเรียนชาย ๒๒ คน นักเรียนหญิง ๘ คน และใช้ระยะเวลาในการวิจัยทั้งหมด ๓๒ สัปดาห์ มีการนัดหมายทำกิจกรรม จำนวน ๑๑ ครั้ง และด้วยระยะเวลาต่อเนื่องยาวนานเป็นผลให้นักเรียนเป็นเป็นอาสาสมัครลาออกจากการเข้าร่วมกิจกรรมจำนวน ๑๒ คน จึงคงเหลือนักเรียนที่รวมกิจกรรมจำนวน ๑๘ คน	ข้อที่ ๑ - ๒	สามารถดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเยาวชนชนด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน
๒. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย	<p>เนื่องจากการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมเป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ดังนั้นจึงใช้เครื่องมือที่หลากหลายเพื่อให้เห็นถึงผลแห่งพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งประกอบด้วย</p> <p>๑. แบบทดสอบ</p> <p>๑.๑ แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบจำนวน ๒ ข้อ</p> <p>๑.๒ แบบวัดลักษณะพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมใน ๑๐ ด้าน ก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ จำนวน ๗๐ ข้อ</p> <p>๑.๓ แบบวัดความพึงพอใจต่อการร่วมกิจกรรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ซึ่งมีลักษณะเป็นข้อคำถามแบบเลือกตอบแบบมาตราส่วนประมาณค่า ๕</p>	ข้อที่ ๑ - ๒	

	<p>ระดับ จำนวน ๑๖ ข้อ</p> <p>๒. การสังเกตพฤติกรรมแบบมีส่วนร่วม</p> <p>๓. แผนกิจกรรมพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม สร้างตามหลักกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันผสมผสานแนวทางการพัฒนาผู้นำทางศีลธรรม ซึ่งคณะผู้วิจัยประยุกต์กิจกรรม ๑๓ ขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ ๑ รำลึกสุข ขั้นที่ ๒ ตระหนักทุกข์ ขั้นที่ ๓ ทบทวนบทเรียนชีวิตและพลังใจ ขั้นที่ ๔ เสริมพลังใจคนกล้า ขั้นที่ ๕ หยั่งเห็นสายธารชีวิตและความฝัน ขั้นที่ ๖ สร้างแผนชีวิตคนดี ขั้นที่ ๗ แผนที่ความคิดคือเรา ขั้นที่ ๘ มุมมองเพื่อผู้อื่น ขั้นที่ ๙ ฝึกปฏิบัติสร้างสุขจากการให้ ขั้นที่ ๑๐ เผยพลังสีขาวสู่สังคม ขั้นที่ ๑๑ เน้นย้ำแบบอย่างผู้นำ ขั้นที่ ๑๒ ตอกย้ำอุดมการณ์คนดี ขั้นที่ ๑๓ คุณค่านาฬิกาชีวิตคนดี โดยได้ออกแบบกิจกรรมการพัฒนาความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม จำนวน ๒๓ กิจกรรม ใช้เวลาดำเนินกิจกรรมจำนวน ๑๓ ครั้ง รวมทั้งสิ้น ๖๒ ชั่วโมง ประกอบด้วย</p> <p>๑.๑) กิจกรรมหัวใจเล่าเรื่อง / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๒) กิจกรรมเสียง ๔ แบบ / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๓) กิจกรรมมองเขามองเรา / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๔) กิจกรรมเล่าเรื่องความสุข / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p>		<p>ผสมผสานแนวทางการพัฒนาผู้นำทางศีลธรรม</p> <p>๔. แบบสอบถามเพื่อวัดความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม สำหรับวัดความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมของนักเรียนก่อนและหลังการร่วมกิจกรรม</p> <p>๕. แบบสะท้อนความรู้สึกร่วมกิจกรรม AAR</p> <p>๖. การสังเกตพฤติกรรม</p> <p>๗. ประเด็นการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก</p> <p>ที่สำคัญได้วิเคราะห์ความเชื่อมั่นในแบบวัด ๒ ชุด คือ (๑) แบบวัดความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมโดยการประเมินตนเองก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม และ (๒) แบบวัดความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรม โดยการประเมินตนเองหลัง</p>
--	---	--	---

	<p>๑.๕) กิจกรรมบอกสิ่งที่หวั่นไหว / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๖) กิจกรรมคุณค่าที่แท้จริง / กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ)</p> <p>๑.๗) กิจกรรมชีวิตที่เกือบประสบความสำเร็จ / กิจกรรมพักจิตคิดรู้(สมาธิ)</p> <p>๑.๘) กิจกรรมชีวิตเลือกได้/ กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๙) กิจกรรมเพราะหัวใจไม่ยอมแพ้ / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๐) กิจกรรมคือฉันเป็น / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๑) กิจกรรมสายธารแห่งชีวิต/ กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๒) กิจกรรมชีวิตที่มีความหมาย/ กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๓) กิจกรรมแผนที่ชีวิต/กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๔) กิจกรรมพลังสี่ทิศ/กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๕) กิจกรรมมดทำงานเป็นทีม/ กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๖) กิจกรรมสังคมแห่งความสุข/ กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๗) กิจกรรมของรักของหวง / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๘) กิจกรรมตำรวจจิตอาสา / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๑๙) กิจกรรมนิทานสีขาว/ กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p>		<p>การเข้าร่วมกิจกรรมโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบรัค (Cronbach AlphaCoefficient) ได้มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ ๐.๙๒</p>
--	---	--	---

	<p>๑.๒๐) กิจกรรมผู้นำในดวงใจ /กิจกรรม พักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๒๑) กิจกรรมผู้นำการเปลี่ยนแปลง / กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๒๒) กิจกรรมคนต้นแบบ/กิจกรรมพัก จิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๑.๒๓) กิจกรรมจากวันนั้นถึงวันนี้/ กิจกรรมพักจิตคิดรู้ (สมาธิ)</p> <p>๔. แบบสอบถามเพื่อวัดความเป็นผู้นำที่มี ศีลธรรม สำหรับวัดความเป็นผู้นำที่มี ศีลธรรมของนักเรียนก่อนและหลังการ ร่วมกิจกรรม ประกอบด้วยแบบสอบ ถามวัดการคิด การกระทำที่แสดงถึง ความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย มีความ รับผิดชอบ ความยุติธรรม ความสามัคคี รอบคอบ อดทน ควบคุมตนเอง ภาษา และบุคลิกภาพ การตัดสินใจและการ เรียนอย่างมีเป้าหมาย</p> <p>๕. แบบสะท้อนความรู้สึกต่อกิจกรรม AAR</p> <p>๖. การสังเกตพฤติกรรม</p> <p>๗. ประเด็นการสนทนากลุ่มและการ สัมภาษณ์แบบเจาะลึก</p>		
<p>๓.การดำเนินการ วิจัย</p>	<p>ได้ดำเนินการสร้างโปรแกรมการพัฒนา ผู้นำทางศีลธรรมด้วยเทคนิค กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน โดย การใช้แผนกิจกรรมกระบวนการสร้าง อนาคตร่วมกันจำนวน ๑๑ แผน ดำเนิน กิจกรรมจำนวน ๑๑ ครั้ง ระยะเวลา ๓๒ สัปดาห์ จำนวน ๖๒ ชั่วโมง ทำ</p>	<p>ข้อ ๑ - ๒</p>	<p>ได้ดำเนินการวิจัยตาม ขั้นตอนและกิจกรรม ที่กำหนดไว้ทุก ประการ</p>

	การทดสอบก่อนและหลังร่วมกิจกรรม เรียนรู้ ๑ คาบ		
๔.การเก็บ รวบรวมข้อมูล	<p>๓.๕.๑ ก่อนการเรียนรู้ครั้งที่ ๑ ดำเนินการทดสอบนักเรียนก่อนร่วมกิจกรรมด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนเป็นผู้นำทางศีลธรรม</p> <p>๓.๕.๒ หลังสิ้นสุดการเรียนรู้ ดำเนินการทดสอบนักเรียนหลังร่วมกิจกรรมด้วยแบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตนเป็นผู้นำทางศีลธรรม ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น</p> <p>๓.๕.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากบันทึกการวิเคราะห์แผนชีวิต บันทึกวิถีพัฒนาตนเอง การบอกเล่าวิเคราะห์ตนเอง โครงการพัฒนาตนเอง : ด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า การนำเสนอผลโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยายช่วยความดี รวมทั้งทั้งการสะท้อนความคิดจากการสรุปการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง (AAR)</p>	ข้อ ๑ - ๒	สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ทั้งเชิงปริมาณและคุณลักษณะ
๕.การวิเคราะห์ ข้อมูล	<p>.๑ ข้อมูลเชิงปริมาณ</p> <p>๑) การวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะลักษณะการปฏิบัติตนเป็นผู้นำทางศีลธรรมของนักเรียน คณะผู้วิจัยได้ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย</p>		

	<p>ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน</p> <p>๒) การเปรียบเทียบลักษณะการปฏิบัติตนเป็นผู้นำทางศีลธรรม ก่อนและหลังร่วมกิจกรรม โดยการใช้ค่า Paired Sample test</p> <p>๒ ข้อมูลเชิงคุณภาพ</p> <p>มีการนำข้อมูลจากสมุดบันทึกความดี การนำเสนอผลโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน และขยายข่าวความรู้ และการสนทนากลุ่ม มาประกอบการอธิบายข้อมูลเชิงสถิติ</p>		
๖. รายงานฉบับสมบูรณ์	<p>ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ</p> <p>๑ เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน</p> <p>.๒ เพื่อศึกษาผลการพัฒนาเยาวชนให้มีความเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน</p>	ข้อ ๑ - ๒	ได้รายงานการวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการส่งเสริมการเรียนรู้ การพัฒนาความเป็นผู้นำทั้งทางจิตใจและปัญญาโดยผ่านกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

ภาคผนวก ง.

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

ใบงานกิจกรรมการวางแผนชีวิต

๑. กลับตาและจินตนาการว่า ในอนาคตเมื่อเราเป็นผู้ใหญ่

- เราต้องการมีชีวิตอย่างไร

.....

.....

- อยากให้เพื่อนร่วมงานพูดถึงเราอย่างไร

.....

.....

- อยากให้คนในครอบครัวพูดถึงเราอย่างไร

.....

.....

- อยากให้คนทั่วไปพูดถึงเราอย่างไร

.....

.....

๒. เพื่อให้บรรลุความคาดหวังในข้อ ๑ เราต้องทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๓. สิ่งที่เราสามารถทำได้จริงในปัจจุบันคือ

.....

.....

.....

.....

ใบงานกิจกรรมความสุขที่แท้จริง

๑. สิ่ง que เลือกคือ.....

๒. คุณค่าของสิ่งที่เลือกคือ

.....

.....

.....

๓. คุณค่าในตัวเราคือ

.....

.....

.....

๔. ความทุกข์หรือสิ่งผิดพลาดที่เคยเกิดขึ้นกับเราคือ

.....

.....

.....

๕. คุณค่าหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้คือ

.....

.....

.....

๖. ข้อบกพร่องของคนอื่นที่เราไม่ชอบคือ

.....

.....

.....

๗. คุณค่าหรือสิ่งที่ได้เรียนรู้คือ

.....

.....

.....

ใบงานกิจกรรมชีวิตที่มีความหมาย

๑. ชีวิตที่มีคุณค่าและความหมายคืออะไร

.....

.....

.....

๒. ใครที่มีความหมายหรือสำคัญในชีวิตเรา

.....

.....

.....

๓. ท่านเคยทำอะไรเพื่อเราบ้าง

.....

.....

.....

๔. เราเคยทำอะไรให้ท่านเสียใจบ้าง

.....

.....

.....

๕. หากวันนี้คือ ๒๔ ชม.สุดท้ายที่จะได้อยู่กับท่าน แล้วต้องจากกันตลอดชีวิตจะทำอะไรเพื่อตอบแทนบุญคุณ

.....

.....

.....

๖. หากมีโอกาสขอบคุณ จะบอกท่านว่า

.....

.....

.....

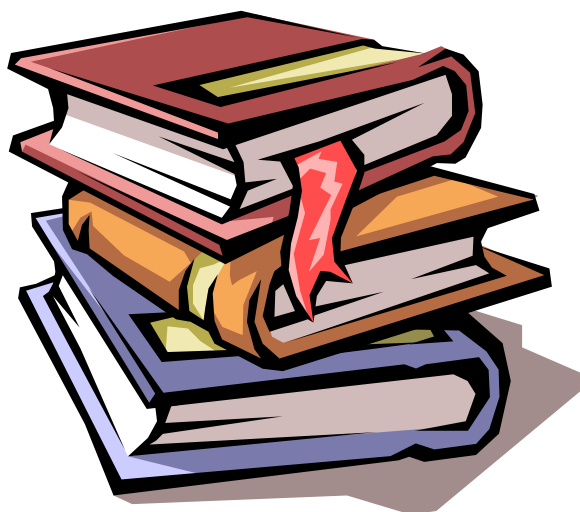
๗. หากมีโอกาสขอโทษจะบอกท่านว่า

.....

.....

บันทึกความดี

ประมวลความดีเพื่อชีวิตทั้งดงาม

งามกาย งามวาจา งามจิต งามทฤษฎีและงามสติปัญญา...

สำหรับ...อาชีพเกษตรรุ่นใหม่

เจ้าของความดี

ชื่อ.....สกุล.....

ชั้นปี.....

บันทึกนำทาง

เป้าหมายชีวิตคุณคือ.....

สิ่งที่คุณปรารถนาคือ.....

จุดเด่นของคุณคือ.....

จุดด้อยของคุณคือ.....

สิ่งดีในตัวคุณคือ.....

สิ่งที่เพื่อนชอบในตัวคุณคือ.....

และเพื่อนคู่สัญญาที่คุณเลือกคือ.....

" เวลา มีค่า	อย่าปล่อยเสียเปล่า
วัยงามยามเยาว์	ฝนฝឹการศึกษา
เลือกทำสิ่งดี	มีแผนพัฒนา
สร้างเสริมปัญญา	ก้าวหน้าแน่นอน "

สัญญาประจำสัปดาห์ที่.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ข้อความที่เลือกสัญญาจะปฏิบัติคือ.....

คุณสามารถปฏิบัติได้ในระดับ () มาก () ปานกลาง () น้อย () ไม่ได้

สรุปลักษณะความดีที่คุณปฏิบัติ

.....
.....

สิ่งดีงามที่ได้รับจากการปฏิบัติ :

.....
.....

ความภาคภูมิใจของคุณ :

.....
.....

สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการปฏิบัติ :

.....
.....

สิ่งใหม่ ๆ ที่ต้องการจะเริ่มต้น

.....
.....

ลายมือชื่อเจ้าของความดี.....

คำชมเชย/ให้กำลังใจจากเพื่อนคู่สัญญา :

.....
.....

ลายมือชื่อเพื่อนคู่สัญญา.....

ความชื่นชมจากอาจารย์

.....
.....

ลายมือชื่ออาจารย์.....

ประมวลความดี

ในช่วงเวลาที่ผ่านมาคุณพบว่า.....

สิ่งที่คุณทำได้ดีที่สุดคือ :

.....
.....
.....

สิ่งที่คุณสบายใจมีความสุขคือ :

.....
.....
.....

สิ่งที่ประทับใจคุณคือ :

.....
.....
.....

สิ่งที่ภาคภูมิใจคุณคือ :

.....
.....
.....

สิ่งที่คุณคิดจะทำต่อไปคือ :

.....
.....
.....

รางวัลความดี

ความชื่นชมจากตนเอง :

.....
.....
.....

ความชื่นชมจากเพื่อน ๑ :

.....
.....
.....

ลงชื่อ.....

ความชื่นชมจากเพื่อน ๒ :

.....
.....
.....

ลงชื่อ.....

ความชื่นชมจากอาจารย์ :

.....
.....
.....

แบบสำรวจตนเองก่อนร่วมกิจกรรม
เรื่อง ภาวะความเป็นผู้นำทางศีลธรรม

- คำชี้แจง : ๑. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมภาวะผู้นำทางศีลธรรมของนักเรียน
๒. ข้อมูลที่รับจากการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ จะนำเสนอในภาพรวม โดยจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ต่อนักเรียนทั้งสิ้น ดังนั้นจึงขอให้ตอบข้อความให้ครบทุกข้อ
๓. แบบสอบถามนี้ประกอบด้วย ๒ ตอนคือ
- ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน
- ตอนที่ ๒ ลักษณะพฤติกรรมภาวะผู้นำทางศีลธรรม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของนักเรียน

คำชี้แจง : ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย / ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของนักเรียน

๑. เพศ

() ชาย

() หญิง

๒. ระดับผลการเรียนโดยเฉลี่ย

() ๑.๐๐ - ๑.๕๐

() ๑.๕๑ - ๒.๐๐

() ๒.๐๑ - ๒.๕๐

() ๒.๕๑ - ๓.๐๐

() ๓.๐๑ - ๓.๕๐

() ๓.๕๑ - ๔.๐๐

ตอนที่ ๒ ลักษณะพฤติกรรมภาวะศีลธรรมในชีวิตประจำวัน

คำชี้แจง : ให้ทำเครื่องหมาย / หน้าข้อความตรงกับพฤติกรรมที่เป็นจริงของนักเรียนมากที่สุด

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ก. ความซื่อสัตย์สุจริต					
๑. ท่านยินดีสอบได้ผลคะแนนน้อยมากกว่าการทุจริตในการสอบ					
๒. แม้ว่าท่านจะมีโอกาสรับสินบน แต่ท่านไม่รับสินบนนั้น					
๓. ท่านทำตามทีพูดเสมอ					
๔. ท่านสามารถรักษาความลับได้และเป็นที่น่าไว้วางใจของผู้อื่น					
๕. ท่านโกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเองเป็นสิ่งจำเป็น					
๖. ท่านไม่รับเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกิน					
ข. วินัย					
๗. ท่านจะรับฟังความคิดเห็นและเคารพในสิทธิของผู้อื่น					
๘. ท่านจะปฏิบัติตามกฎจราจรเสมอ					
๙. ท่านจะส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนด					
๑๐. ท่านจะร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษากำหนด					
๑๑. ท่านไม่แย่งชิงอาหารหรือสิ่งอื่น					
๑๒. ท่านมักจะละเลยข้อห้ามเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมีโอกาส					
ค. ความยุติธรรม					
๑๓. ท่านให้ความเสมอภาคเท่าเทียมแก่ทุกคนเป็นสิ่งจำเป็น					
๑๔. ท่านฟังความรอบด้านและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๕. ท่านตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์					
๑๖. ท่านโต้แย้งกับการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรม					
๑๗. ท่านไม่เข้าข้างคนผิด แม้จะเป็นคนใกล้ชิด					
๑๘. ท่านทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง					
ง. ความรับผิดชอบ					
๑๙. ท่านยอมรับผลการกระทำของตนเองและปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น					
๒๐. ท่านปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้อง					
๒๑. ท่านทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็วทันเวลา					
๒๒. ท่านยอมอดหลับอดนอนเพื่อให้งานสำเร็จ					
๒๓. ท่านทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุดและสำเร็จตามเวลา					
๒๔. ท่านคืนหนังสือจากห้องสมุดตามกำหนด					
จ. ความสามัคคี					
๒๕. ท่านปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและทำงานเป็นหมู่คณะได้ลุล่วงด้วยดี					
๒๖. ท่านร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ					
๒๗. ท่านสามารถแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดจากการทำงานร่วมกับหมู่คณะได้					
๒๘. ท่านสามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ					
๒๙. ท่านคิดว่า สังคมจะสงบสุขได้ถ้าทุกคนมีความสามัคคี					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓๐. ท่านคิดว่าการอยู่ร่วมกับผู้อื่นต้องเข้าใจกันและช่วยเหลือกันและกัน					
ฉ. ความรอบคอบ					
๓๑. ท่านไม่หลงมัวเมากับสิ่งยั่วยุ					
๓๒. ท่านไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนการตัดสินใจทุกครั้ง					
๓๓. ท่านขาดความรอบคอบในการทำงาน					
๓๔. ท่านใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ					
๓๕. ท่านคิดว่า ปัญหาในสังคมไทยจะลดลงหากคนคิดก่อนทำ					
๓๖. ท่านคอยเตือนคนใกล้ชิดไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินปัญหา					
ช. ความอดทน					
๓๗. ท่านควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีสิ่งที่ไม่เป็นไปตามคาดหวัง					
๓๘. ท่านรู้สึกหงุดหงิดรำคาญเมื่อต้องร่วมงานกับคนที่ไม่ชอบ					
๓๙. แม้จะเป็นงานที่หนักมากแต่ท่านยังคงทำงานนั้น					
๔๐. แม้ท่านถูกพูดจาถากถาง ท่านไม่ได้ตอบโต้โต้ทั้งสิ้น					
๔๑. ท่านเตือนคนรอบข้างให้อดทนต่อสิ่งยั่วยุ					
๔๒. ท่านเตือนคนรอบข้างไม่ให้ท้อแท้					
ญ. การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม					
๔๓. ท่านมักจะพูดตามความพอใจของตนเองโดยไม่สนใจว่าใครจะคิดอย่างไร					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๔๔. ท่านมักจะพูดโดยการคำนึงถึงการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่นเสมอ					
๔๕. ท่านมักจะคิดหาวิธีพูดเพื่ออธิบายเรื่องที่ยากแก่ความเข้าใจให้พ่อแม่หรือเพื่อนเข้าใจเสมอ					
๔๖. ท่านมักจะพูดชี้แจงเหตุผลเพื่อขออนุญาตพ่อแม่ทำในสิ่งที่ต้องการเสมอ					
๔๗. ท่านมักจะชี้แจงเหตุผลและปฏิเสธเพื่อนทุกครั้งที่เพื่อนชวนทำในสิ่งไม่ดี					
๔๘. ท่านมักจะคำนึงเสมอว่าพูดกับใครเพื่อให้ใช้คำพูดได้เหมาะสม					
ฐ.การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ					
๔๙. ข้าพเจ้ามักจะชอบสังเกตสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว					
๕๐. ข้าพเจ้ามักจะคิดพิจารณาอย่างละเอียดเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆจากสื่อต่างๆก่อนที่จะยอมรับและเชื่อถือ					
๕๑. ข้าพเจ้ามักจะยอมรับข้อผิดพลาดของผู้อื่นได้ยาก					
๕๒. ข้าพเจ้ามักจะพยายามควบคุมอารมณ์ของตนให้เหมาะสมเช่น อารมณ์โกรธ เสียใจ ฯลฯ					
๕๓. ข้าพเจ้าสามารถแก้ปัญหาเมื่อมีผู้อื่นแสดงอารมณ์โกรธ หรือไม่พอใจต่อข้าพเจ้าได้ด้วยวิธีการอันเหมาะสมและไม่รุนแรง					
๕๔. ข้าพเจ้าทราบว่าสิ่งที่ข้าพเจ้าวิตกกังวลอยู่นั้นเกิดจากสาเหตุอะไรและสามารถป้องกันสาเหตุนั้นได้					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ค. ด้านการเรียน					
๕๕. ท่านมีเป้าหมายการเรียนที่ชัดเจน					
๕๖. ท่านวางแผนการเรียนเพื่อมีผลการเรียนดี					
๕๗. ท่านเข้าเรียนทุกชั่วโมง					
๕๘. ท่านศึกษาค้นคว้าและอ่านหนังสือเพิ่มเติมในเรื่องที่เรียน					
๕๙. ท่านปรึกษาครูประจำวิชาหรือติวกับเพื่อนเมื่อไม่เข้าใจบทเรียน					
๖๐. ท่านสรุปหรือทำโน้ตย่อบทเรียนที่เรียนมา					
๖๑. ท่านจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนเช่น สมุด หนังสือ ปากกา พร้อมในทุกครั้งของการเรียน					
๖๒. ท่านอ่านบทเรียนที่จะต้องเรียนมาก่อนครูสอน					
๖๓. ท่านตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นถึงท้ายชั่วโมง					
๖๔. ท่านตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ					
๖๕. ท่านทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่น ชีตเส้นกั้นหน้า ไม่ขีดฆ่า					
๖๖. ท่านส่งงานหรือแบบฝึกหัดที่ครูมอบหมายตามกำหนดเวลา					
๖๗. ท่านแนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย					
๖๘. ท่านชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลาและไม่พักเกินเวลาที่กำหนด					
๖๙. ท่านเคร่งครัดปฏิบัติระเบียบสถานศึกษา					

ขอบคุณสำหรับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

แบบสำรวจตนเองหลังร่วมกิจกรรม
เรื่อง ภาวะความเป็นผู้นำทางศีลธรรม

คำชี้แจง : ๑. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะพฤติกรรมภาวะผู้นำทางศีลธรรมของนักเรียน

๒. ข้อมูลที่รับจากการตอบแบบสอบถามครั้งนี้ จะนำเสนอในภาพรวมโดยจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ต่อนักเรียนทั้งสิ้น ดังนั้นจึงขอให้ตอบข้อความให้ครบทุกข้อ

๓. แบบสอบถามนี้ประกอบด้วย ๒ ตอนคือ

ตอนที่ ๑ ลักษณะพฤติกรรมภาวะผู้นำทางศีลธรรม

ตอนที่ ๒ ความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้

ตอนที่ ๑ ลักษณะพฤติกรรมภาวะศีลธรรมในชีวิตประจำวัน

คำชี้แจง : ให้ทำเครื่องหมาย / หน้าข้อความตรงกับพฤติกรรมที่เป็นจริงของนักเรียนมากที่สุด

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ก. ความซื่อสัตย์สุจริต					
๑. ท่านยินดีสอบได้ผลคะแนนน้อยมากกว่าการทุจริตในการสอบ					
๒. แม้ว่าท่านจะมีโอกาสรับสินบน แต่ท่านไม่รับสินบนนั้น					
๓. ท่านทำตามทีพูดเสมอ					
๔. ท่านสามารถรักษาความลับได้และเป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น					
๕. ท่านโกหกหรือปกปิดข้อเท็จจริงเพื่อความอยู่รอดของตนเองเป็นสิ่งจำเป็น					
๖. ท่านไม่รับเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกิน					
ข. วินัย					
๗. ท่านจะรับฟังความคิดเห็นและเคารพในสิทธิของผู้อื่น					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๘. ท่านจะปฏิบัติตามกฎจราจรเสมอ					
๙. ท่านจะส่งงานที่ได้รับมอบหมายตามกำหนดเวลา					
๑๐. ท่านจะร่วมกิจกรรมที่สถานศึกษา กำหนดเสมอ					
๑๑. ท่านไม่แข่งควมรื้อซื้ออาหารหรือสิ่งอื่น					
๑๒. ท่านมักจะละลายข้อห้ามเล็ก ๆ น้อย ๆ เมื่อมีโอกาส					
ค. ความยุติธรรม					
๑๓. ท่านให้ความสำคัญเท่าเทียมแก่ทุกคนเป็นสิ่งจำเป็น					
๑๔. ท่านฟังความรอบด้านและเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น					
๑๕. ท่านตัดสินใจโดยใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์					
๑๖. ท่านโต้แย้งกับการใช้อำนาจที่ไม่ถูกต้องเป็นธรรม					
๑๗. ท่านไม่เข้าข้างคนผิด แม้จะเป็นคนใกล้ชิด					
๑๘. ท่านทำงานโดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง					
ง. ความรับผิดชอบ					
๑๙. ท่านยอมรับผลการกระทำของตนเอง และปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น					
๒๐. ท่านปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างถูกต้องครบถ้วน					
๒๑. ท่านทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ รวดเร็ว					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๒๒. ท่านยอมอดหลับอดนอนให้งานสำเร็จ					
๒๓. ท่านทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุดและสำเร็จตามเวลา					
๒๔. ท่านคืนหนังสือที่ยืมตามกำหนด					
จ. ความสามัคคี					
๒๕. ท่านปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและทำงานเป็นหมู่คณะได้ลุล่วงด้วยดี					
๒๖. ท่านร่วมมือร่วมใจกับสมาชิกในหมู่คณะเพื่อทำงานให้สำเร็จ					
๒๗. ท่านสามารถแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดจากการทำงานร่วมกับหมู่คณะได้					
๒๘. ท่านสามารถโน้มน้าวให้ผู้อื่นเห็นความสำคัญของการรวมกันเป็นคณะ					
๒๙. ท่านคิดว่า สังคมจะสงบสุขได้ถ้าทุกคนมีความสามัคคี					
๓๐. ท่านคิดว่าการอยู่ร่วมกับผู้อื่นต้องเข้าใจกันและช่วยเหลือกันและกัน					
ฉ. ความรอบคอบ					
๓๑. ท่านไม่หลงมัวเมากับสิ่งยั่วยุ					
๓๒. ท่านไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนการตัดสินใจทุกครั้ง					
๓๓. ท่านขาดความรอบคอบในการทำงาน					
๓๔. ท่านใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินใจ					
๓๕. ท่านคิดว่า ปัญหาในสังคมไทยจะลดลงหากคนคิดก่อนทำ					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๓๖. ท่านคอยเตือนคนใกล้ชิดไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินปัญหา					
ซ. ความอดทน					
๓๗. ท่านควบคุมอารมณ์ได้เมื่อมีสิ่งที่ไม่เป็นไปตามคาดหวัง					
๓๘. ท่านรู้สึกหงุดหงิดรำคาญเมื่อต้องร่วมงานกับคนที่ไม่ชอบ					
๓๙. แม้จะเป็นงานที่หนักมากแต่ท่านยังคงทำงานนั้น					
๔๐. แม้ท่านถูกพูดจาถากถาง ท่านไม่ได้ตอบ					
๔๑. ท่านเตือนคนรอบข้างให้อดทนต่อสิ่งยั่วยุ					
๔๒. ท่านเตือนคนรอบข้างไม่ให้ท้อแท้ต่ออุปสรรค					
ญ. การใช้คำพูดและกริยาที่เหมาะสม					
๔๓. ท่านมักจะพูดตามความพอใจของตนเองโดยไม่สนใจว่าใครจะคิดอย่างไร					
๔๔. ท่านมักจะพูดโดยการคำนึงถึงการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อคนอื่นเสมอ					
๔๕. ท่านมักจะคิดหาวิธีพูดเพื่ออธิบายเรื่องที่ยากแก่ความเข้าใจให้พ่อแม่หรือเพื่อนเข้าใจเสมอ					
๔๖. ท่านมักจะพูดชี้แจงเหตุผลเพื่อขออนุญาตพ่อแม่ทำในสิ่งที่ต้องการเสมอ					
๔๗. ท่านมักจะชี้แจงเหตุผลและปฏิเสธเพื่อนทุกครั้งที่เพื่อนชวนทำในสิ่งไม่ดี					
๔๘. ท่านมักจะคำนึงเสมอว่าพูดกับใครเพื่อให้ใช้คำพูดได้เหมาะสม					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ฐ. การควบคุมอารมณ์และการตัดสินใจ					
๔๙. ข้าพเจ้ามักจะชอบสังเกตสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว					
๕๐. ข้าพเจ้ามักจะคิดพิจารณาอย่างละเอียดเมื่อได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆจากสื่อต่างๆก่อนที่จะยอมรับและเชื่อถือ					
๕๑. ข้าพเจ้ามักจะยอมรับข้อผิดพลาดของผู้อื่นได้ยาก					
๕๒. ข้าพเจ้ามักจะพยายามควบคุมอารมณ์ของตนให้เหมาะสมเช่น อารมณ์โกรธ เสียใจ ฯลฯ					
๕๓. ข้าพเจ้าสามารถแก้ปัญหาเมื่อมีผู้อื่นแสดงอารมณ์โกรธ หรือไม่พอใจต่อข้าพเจ้าได้ด้วยวิธีการอันเหมาะสมและไม่รุนแรง					
๕๔. ข้าพเจ้าทราบว่าสิ่งที่ข้าพเจ้าวิตกกังวลอยู่นั้นเกิดจากสาเหตุอะไรและสามารถป้องกันสาเหตุนั้นได้					
ฅ. ด้านการเรียน					
๕๕. ท่านมีเป้าหมายการเรียนที่ชัดเจน					
๕๖. ท่านวางแผนการเรียนเพื่อมีผลการเรียนดี					
๕๗. ท่านเข้าเรียนทุกชั่วโมง					
๕๘. ท่านศึกษาค้นคว้าและอ่านหนังสือเพิ่มเติมในเรื่องที่เรียน					
๕๙. ท่านปรึกษาครูประจำวิชาหรือติวกับเพื่อนเมื่อไม่เข้าใจบทเรียน					
๖๐. ท่านสรุปหรือทำโน้ตย่อบทเรียนที่เรียนมา					

ลักษณะพฤติกรรม	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๖๑. ท่านจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนเช่น สมุด หนังสือ ปากกา พร้อมในทุกครั้งของการเรียน					
๖๒. ท่านอ่านบทเรียนที่จะต้องเรียนมาก่อนครูสอน					
๖๓. ท่านตั้งใจเรียนตั้งแต่ต้นชั่วโมงถึงท้ายชั่วโมง					
๖๔. ท่านตั้งใจฟังครูสอนทุกวิชา ไม่เฉพาะแต่วิชาที่ตนเองชอบ					
๖๕. ท่านทำงานเป็นระเบียบเรียบร้อยเช่น ชีตเส้นกั้นหน้า ไม่ขีดฆ่า					
๖๖. ท่านส่งงานหรือแบบฝึกหัดที่ครูมอบหมายตามกำหนดเวลา					
๖๗. ท่านแนะนำให้เพื่อนส่งงานตามเวลาที่ครูนัดหมาย					
๖๘. ท่านชักชวนให้เพื่อนเข้าเรียนตามเวลา และไม่พักเกินเวลาที่กำหนด					
๖๙. ท่านเคร่งครัดปฏิบัติระเบียบสถานศึกษา					

ตอนที่ ๒ ความพึงพอใจต่อการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

คำชี้แจง : ให้นักเรียนพิจารณาข้อความต่อไปนี้และทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับความรู้สึก
ที่แท้จริงของนักเรียน

ลำดับ	ลักษณะกิจกรรม	ระดับความพึงพอใจ				
		๕	๔	๓	๒	๑
๑	หัวใจเล่าเรื่อง					
๒	แผนที่ชีวิต					
๓	ชีวิตเลือกได้					
๔	ชีวิตมีความหมาย					
๕	เพราะไม่ยอมแพ้					
๖	เสียงสี่แบบ					
๗	มองเขมองเรา					
๘	ผู้นำในดวงใจ					
๙	คนต้นแบบและตำราวจิตอาสา					
๑๐	นิทานสี่ขาว					
๑๑	พลังสี่ทิศ					
๑๒	ของรักของหวง					
๑๓	สังคมแห่งความสุข					
๑๔	บันทึกความดีเพื่อชีวิที่มีสุข					
๑๕	การศึกษานอกสถานที่					
๑๖	การสะท้อนความคิดสรุปบทเรียน					

ขอบคุณสำหรับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

นิทานสีขาวเรื่องที่ ๑ กะลา...คนเช่า

ณ สำนักโพธิยาลัยมีนักบวชชีวินเป็นเจ้าของสำนักที่มีคุณธรรมและความรู้สูงส่ง จึงมีชายหนุ่มมากมายใฝ่ฝันจะเป็นศิษย์ในสำนักนี้ ดังนั้นจึงมีการคัดเลือกผู้เรียนโดยการทดสอบความรู้ความสามารถพื้นฐาน และปรากฏว่า ผู้ที่เป็นลูกศิษย์สำนักนี้มักจะลำพองใจคิดว่า ตนเก่งกาจ มีสติปัญญาดีกว่าคนทั่วไป ทำให้นักบวชชีวินกังวลใจว่า ศิษย์ของสำนักเก่งกาจในวิชาสาขาต่าง ๆ แต่ขาดคุณธรรมน้อมนำใจ เกรงว่า วันหนึ่งอาจใช้ความสามารถของตนทำร้ายผู้อื่นและสังคมได้ วันหนึ่งนักบวชชีวินจึงตัดสินใจรับ”กะลา”เป็นศิษย์ของสำนัก เพราะเหตุที่กะลามาจากครอบครัวยากจน ไม่ใช่คนฉลาดแต่ขยันใฝ่หาความรู้ เพราะคิดว่า ตนเองมีสติปัญญาดีจึงต้องขยันให้มากกว่าคนอื่น ที่สำคัญคือ กะลามีจิตใจที่ดีงาม ไม่คิดคดกับใคร

อย่างไรก็ตามการรับกะลาเป็นศิษย์ในสำนักทำให้ศิษย์คนอื่น ๆ ไม่ยินดีต้อนรับกะลา เพราะการเป็นคนยากจนและด้อยสติปัญญา เกรงว่าจะทำให้ชื่อเสียงของสำนักอ่อนด้อย ซึ่งจะทำให้พวกเขาพลอยไม่ได้รับการยกย่องจากคนอื่น ๆ เหมือนดังแต่ก่อน จึงพากันรวมตัวขอเข้าพบนักบวชชีวินเพื่อเสนอความคิดเห็นให้กะลาออกไปจากสำนัก โดยอ้างสาเหตุการรักษามาตรฐานของสำนัก... และการเรียนรู้ซ้ำทำให้เป็นภาระของอาจารย์ แต่นักบวชชีวินก็ยังคงยืนยันที่จะรับกะลาเป็นศิษย์ พร้อมทั้งให้เหตุผลว่า กะลาแม้ไม่ใช่คนเก่งแต่ก็ไม่ใช่คนเขลาเกินกว่าจะสั่งสอนและที่สำคัญกะลามีคุณสมบัติพิเศษที่แตกต่างจากศิษย์ทุกคนและเป็นสิ่งที่ประเสริฐสุดมากกว่าวิชาความรู้ที่อาจารย์พร่ำสอน คือ การเป็นคนดี มีคุณธรรม มีความอดทน มีใจเมตตา กรุณาและเสียสละต่อส่วนรวมเสมอ

ซึ่งบรรดาศิษย์ต่างยังคงคัดค้านด้วยเห็นว่า สิ่งที่อาจารย์พูดว่า กะลามีลักษณะพิเศษนั้นเป็นสิ่งจำเป็นไม่ได้ ไม่สำคัญ ความรู้ความสามารถคือสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะทำให้สามารถรับราชการ มีหน้าที่การงานที่ดี แต่อย่างไรก็ตามนักบวชชีวินยังคงปฏิเสธการไล่กะลาออกจากสำนักพร้อมทั้งบอกแก่ลูกศิษย์คนอื่น ๆ ว่า หากใครไม่พอใจที่จะมีศิษย์ร่วมสำนักอย่างกะลาก็สามารถย้ายไปเรียนสำนักอื่นได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ศิษย์คนอื่น ๆ ยังไม่พอใจกะลามากขึ้น มักจะเรียกกะลาอย่างดูแคลนว่า “กะลาเจ้าคนเช่า” พร้อมทั้งกลั่นแกล้งสารพัด เช่น ไข้ให้ทำงานดูแลแปลงนาและผักที่เป็นแหล่งอาหารของสำนักตามลำพัง แม้ว่า นักบวชชีวินจะมอบหมายให้ทุกคนช่วยเหลือกัน ซึ่งกะลาผู้มีจิตใจดีงามก็อดทนไม่เคยย่อท้อพยายามศึกษาหาความรู้อย่างเต็มความสามารถ

วันหนึ่งนักบวชชีวินเดินทางออกจากสำนักเพื่อไปเยี่ยมสหายในเมือง ส่วนกะลาก็ทำงานเก็บผักสดเพื่อมาทำอาหารให้ทุกคนในสำนักรับประทานโดยไม่มีคนใดร่วมช่วยเหลือ ซึ่งโดยปกติกะลาใช้เวลาไม่นานนัก แต่ปรากฏว่าวันนั้น กะลาไม่กลับสำนักทราบจนเวลาเย็น ทำให้ทุกคนบ่นด้วยความหิว และกล่าวโทษว่า กะลาเถลไถล แต่ไม่มีใครหวงกะลาเลย จนกระทั่งนักบวชชีวิน

กลับมาจนสอบถาม และบรรดาศิษย์ต่างเล่าเหตุให้อาจารย์ฟังพร้อมทั้งถือโอกาสให้ร้ายกะลาต่าง ๆ นานา

แต่นักบวชชีวินเป็นผู้มีจิตใจหนักแน่นจึงได้ตำหนิลูกศิษย์ในสำนักที่แทนแก้ตัว ไม่หลงใຍเพื่อน และเดินทางออกตามหากะลา ฝ่ายศิษย์ในสำนักเมื่อเห็นอาจารย์ผู้ชราต้องลำบากออกเดินทางกลางป่าลึกคนเดียว จึงกระตาคใจและพากันออกตามไปด้วย พร้อมทั้งช่วยตามหากะลาตามที่ต่าง ๆ ก็ไม่พบ จนกระทั่งมาถึงลำธารบริเวณแปลงผัก จึงพบกะลานอนยาวเหยียดตรงปากคลองเล็ก ๆ จึงคิดว่ากะลาถูกสัตว์ป่าทำร้ายและพยายามจะช่วยอุ้มกะลาลับสำนัก

แต่กะลาปฏิเสธและบอกว่า ตอนเช้าที่เขามาเก็บผักสังเกตเห็นน้ำกำลังจะท่วมแปลงผัก เนื่องจากหินก้อนน้ำพังทะลายเพราะการต่อสู้ของสัตว์ใหญ่ จึงไล่สัตว์ไปและพยายามหาหินมาก้อนน้ำแต่ไม่สามารถทำได้ จึงตัดสินใจใช้ร่างกายของตนนอนขวางทางน้ำไว้เพื่อป้องกันน้ำท่วมแปลงผัก ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของทุกคนในสำนัก เพราะคิดว่า แม้นตนเองจะตายเพียงคนเดียวยังดีกว่าทุกคนในสำนักต้องอดตายเพราะขาดอาหาร

การกระทำของกะลาทำให้เพื่อนร่วมสำนักทุกคนเกิดความชื่นชมในความกล้าหาญและเสียสละของกะลา ไม่มีใครคิดว่า กะลาเป็นคนโง่อีกต่อไป และทุกคนได้ช่วยกันขนหินและดินมาปิดกั้น พร้อมทั้งช่วยกันอุ้มกะลาลับไปรักษาพยาบาลที่สำนัก นับจากวันนั้นกะลาได้กลายเป็น ”กะลาคนกล้าที่ทุกคนรัก”

นิทานเรื่องนี้บอกอะไร.....

ผู้ที่มีเฉลียวฉลาดสติปัญญาดีตั้งแต่เกิด นับเป็นบุญวาสนา น่าชื่นชม หากถ้าคนเฉลียวฉลาดนั้น มีความเห็นแก่ตัว คิดสะสมสร้างประโยชน์เฉพาะตนและพรรคพวก ไม่ใส่ใจคิดช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่น แม้มีจำนวนมากนับร้อยคนในสังคม ก็มีอาจเท่าคนที่มีจิตใจดีงามที่รู้จักการเสียสละเพียงคนเดียว เพราะคนที่มีจิตใจดีงามที่รู้จักการเสียสละ แม้มีใช้คนเก่ง แต่พร้อมจะทำความดีเพื่อคนอื่นอยู่เสมอ กลุ่มสังคมย่อมเป็นสุข หากเราช่วยกันส่งเสริมคนดีให้มีโอกาสทำดีโดยเริ่มจากหนึ่งคน ไปสู่สองคน สามคน สี่คน ห้าคน... และไปจนถึงคนสุดท้ายในสังคม สังคมเราจะมั่งคั่งและมั่นคงด้วยความสุขและอุดมธรรมเช่นไร

นิทานสี่ขาเรื่องที่ ๒ ชัยชนะของผู้แพ้

ณ ดินแดนแห่งป่าเขานาม “โรโดฟ” บรรดาสัตว์ป่าน้อยใหญ่ทั้งหลายต่างอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขภายใต้การปกครองของสิงโตเผ่าผู้อารี ที่สัตว์ทั้งหลายต่างให้ความเคารพยำเกรงและมีสิงโตหนุ่มทายาทผู้องอาจกำลังเรียนรู้เพื่อการเติบโตเป็นผู้ปกครองที่ดี

เข้าวันหนึ่งขณะที่สัตว์ป่าทั้งหลายกำลังรวมตัวกันอย่างสนุกสนานที่ลานกว้าง เพื่อเตรียมอวยพรวันเกิดให้แก่เจ้าป่า ได้มีกระต่ายหนุ่มสี่ขาตะโกนอวยพรให้เจ้าป่ามีความสุขและอายุยืนยาวเหมือนเต่า พร้อมทั้งหยอกเข้าลู่เต่าด้วยความคะนองว่า แม้จะอายุยืนเหมือนเต่าแต่เจ้าป่าก็ไม่เชิงซ้ำอัยอายน่าเบื่อเหมือนเต่า

ทำให้ลู่เต่าไม่พอใจและทำให้กระต่ายหนุ่มแข่งขันความเร็วกับลูกชายของตนเองโดยมีสิงโตเจ้าป่าเป็นผู้ตัดสิน สัตว์ป่าทั้งหลายต่างส่งเสียงเชียร์อย่างกึกก้อง บางตัวก็เชียร์กระต่ายขาวเพราะคิดว่า ต้องชนะอย่างแน่นอน แต่หลายตัวก็ช่วยให้กำลังใจเต่าหนุ่มที่เป็นตัวแทนของพ่อในการแข่งขัน สนามแข่งขันถูกสร้างอย่างรวดเร็วโดยมีม้าลายช่วยกันทำลู่วิ่งและใช้เชือกกล้วยซึ่งต้นไม้สองต้นเพื่อกำหนดจุดเส้นชัย

ณ จุดเริ่มต้น เมื่อเจ้าป่าให้สัญญาณปล่อยตัว เจ้ากระต่ายป่าผู้ปราดเปรียวก็กระโจนอย่างรวดเร็วจนฝุ่นตลบหน้าเจ้าเต่าหนุ่มที่ค่อย ๆ ตั้งหน้าตั้งตาคลานที่ละก้าวอย่างไม่ลดละ โดยไม่สนใจว่าเจ้ากระต่ายหนุ่มวิ่งออกนำไปไกลแค่ไหน เจ้ากระต่ายหนุ่มวิ่งออกนำจนไกลโข และคิดว่า ถ้านอนพักสักงีบคงไม่เป็นไร รอให้คู่แข่งคลานมาใกล้ ๆ ค่อยออกวิ่ง เพราะ ถึงอย่างไรก็ชนะ ดังนั้นจึงหาทำเลเหมาะใต้ต้นไม้ นอนหลับอย่างสบาย จนไม่รู้สึกตัวว่า เจ้าเต่าหนุ่มที่ไม่ละความพยายามได้คลานมาถึงบริเวณที่มันกำลังหลับอย่างสบายอารมณ์

ในขณะที่เต่าหนุ่มกำลังคลานผ่านกระต่ายหนุ่ม มันก็หยุดมองกระต่ายและรำพึงว่า “นี่ถ้ากระต่ายไม่หยุดหลับคงถึงเส้นชัยแน่แท้ หากเราถือโอกาสนี้คลานไปถึงเส้นชัยได้ชัยชนะคงเป็นชัยชนะที่ไม่น่าภาคภูมิใจ เพราะเป็นการฉกฉวยโอกาส” คิดดังนั้นจึงคลานไปปลุกกระต่ายด้วยเสียงอันดังให้ตื่นขึ้นมาแข่งขันต่อ

กระต่ายหนุ่มซึ่งเป็นสัตว์ขี้ตกใจเมื่อได้ยินเสียงดัง ก็ตกใจตื่นโดยไม่สังเกตว่าใครคือคนปลุกและออกวิ่งอย่างไม่คิดชีวิต สงสารแต่เต่าหนุ่มต้องดมฝุ่นของกระต่ายอีกครั้ง แต่มันก็มีความสุขเล็กๆ ที่ได้ปลุกกระต่ายและยังคงก้มหน้าคลานต่อไป ฝ่ายกระต่ายขาวหลังจากออกวิ่งจนจะถึงเส้นชัย อยู่ ๆ ก็หันหลังกลับวิ่งย้อนไปยังจุดเริ่มต้นเพื่อกลับมาพบเจ้าเต่าหนุ่ม และบอกว่า

“ข้ากลับมาเพื่อให้แน่ใจว่า ท่านใช้ไหมที่ปลุกข้าเมื่อครู่ มาเถอะภารกิจกำลังรอเราอยู่”

และกระต่ายหนุ่มอุ้มเต่าหนุ่มวิ่งไปยังเส้นชัย เมื่อถึงเส้นชัยกระต่ายหนุ่มได้ยื่นมือที่อุ้มเต่าหนุ่มไปข้างหน้าเพื่อให้กระต่ายเต่าสัมผัสกับเชือกกล้วยที่เป็นเส้นชัย ดังนั้นทั้งเต่าและกระต่ายจึงถึงเส้นชัยทั้งคู่ ท่ามกลางเสียงเชียร์ของเพื่อนสัตว์ กระต่ายหนุ่มชูเต่าหนุ่มขึ้นและหมุนตัวไปรอบ ๆ เพื่อ

ประกาศชัยชนะของเต่าหนุ่ม ท่ามกลางความมึนงงของเต่าหนุ่ม กระต่ายหนุ่มจึงกระซิบบอกเต่าหนุ่มว่า “ท่านคือผู้ชนะ”

แต่ก่อนที่เต่าหนุ่มจะสับสนมากขึ้น สิ่งหีโตเจ้าป่าก็ประกาศว่า

“เจ้าทั้งสองคือผู้ชนะอย่างแท้จริงและเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการแข่งขันที่คู่แข่งชั้นพยายามช่วยเหลือยับยั้งชัยชนะให้แก่กัน เนื่องจากไม่มีแชมป์คนไหนที่ปราศจากผู้ทำชิง จึงไม่มีใครชนะตลอดกาล แต่ถ้าเราชนะใจตนเองได้ รู้จักยอมให้กับผู้อื่น ยื่นชัยชนะให้กับคนรอบข้าง นี่คือนิยามชัยชนะที่แท้จริง”

เท่านั้นเองสัตว์ป่าทั้งหลายก็ไซโยโห่ร้องแสดงความยินดี อย่างมีความสุข ช่างเป็นภาพที่น่าประทับใจในวันเกิดของท่านราชสีห์เสียนี้กระไร บรรดาสัตว์ต่างรุมล้อมแสดงความยินดีกับกระต่ายและเต่า ทุกตัวได้ยินเสียงของตนเองดังก้องในหัวใจว่า“วันนี้ไม่มีผู้แพ้...”

นิทานเรื่องนี้บอกอะไร.....

“ ไม่มีแชมป์คนไหนที่ปราศจากผู้ทำชิง วันนี้เราชนะ วันหน้าเขาก็มาทวงชัยชนะนั้นกลับไป ไม่เคยมีใครชนะได้ตลอดกาล แต่ถ้าเราชนะใจของตัวเองได้ รู้จักยอมให้กับผู้อื่น ยื่นชัยชนะให้กับคนรอบข้าง ยินดีกับความสำเร็จของพวกเขา นี่แหละที่เรียกว่า ผู้ชนะอย่างแท้จริง ชัยชนะชนิดนี้ปราศจากผู้ทำชิง ไม่มีใครสามารถมาชิงความยิ่งใหญ่ได้จากเราได้ เป็นชัยชนะที่หอมหวานและเป็นที่ยอมรับของผู้ที่อยู่รอบข้าง”

ปจฉา

๑. ทำไมวันนี้จึงไม่มีผู้แพ้
๒. ในสังคมปัจจุบันเรามีเพื่อนแบบเจ้ากระต่ายขาวและเต่าหนุ่มหรือไม่
๓. ท่านได้แง่คิดใดบ้างในการอยู่ร่วมกันในสังคมให้มีความสุขด้วยกันทุกฝ่าย

นิทานสีขาวเรื่องที่ ๓ แชลมอนสอนคน

ฝูงแชลมอนขนาดใหญ่พากันเดินทางกลับแม่น้ำถิ่นเกิดเพื่อไปวางไข่ โดยมีแชลมอนหนุ่มสีน้ำเงิน ผู้มากด้วยความสงสัยในความหมายของการดำเนินชีวิตอยู่ มันไม่เคยรู้ว่า ตนเองมีเกล็ดสีน้ำเงิน ซึ่งแตกต่างจากแชลมอนทั่วไป และสงสัยว่า ทำไมตนเองต้องถูกกำหนดให้ว่ายในตำแหน่งตรงกลางมีปลาตัวอื่นว่ายโดยรอบ และพยายามหาอิสระโดยว่ายแยกไปจากฝูง หากแต่พี่สาวของของเจ้าสีน้ำเงินก็คอยเตือนให้กลับเข้าฝูง และอดทน พร้อมบอกให้รู้ว่า ตนเองมีลักษณะพิเศษไปจากปลาตัวอื่น ทำให้เป็นที่สะดุดตาของนักล่า จึงจำเป็นต้องมีแชลมอนตัวอื่นว่ายโดยรอบเพื่อพรางตัวคุ้มครองจนกระทั่งวันหนึ่งพี่สาวเจ้าสีน้ำเงินก็ถูกนักอินทรีโฉบจับขณะที่เคียงข้างน้องชาย ทำให้เจ้าสีน้ำเงินรู้สึกเศร้าใจและเริ่มสิ้นโทษ

จนกระทั่งวันหนึ่งมีแชลมอนสาวตาประกายมาทักทายและช่วยเหลือเจ้าสีเงินขณะที่พลั้งเผลอกำลังจะถูกหมี่จับเป็นอาหาร จนได้รับบาดเจ็บ ทำให้เจ้าสีเงินเริ่มตั้งคำถามกับตนเองว่า มีผู้คอยช่วยเหลือสละชีวิตเพื่อตนเองและตนเองพร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อใคร ตั้งแต่รู้สึกกับแชลมอนตาประกาย ทำให้เจ้าสีเงินได้เรียนรู้ว่า **สรรพสิ่งที่อยู่ในโลกนี้ ไม่มีอะไรที่ไม่สำคัญ ฉะนั้นจึงไม่มีสิ่งของใด แม้เพียงชิ้นเดียวที่ควรจะถูกขวางทิ้งหรือละเลย** เจ้าสีเงินเริ่มได้ยินเสียงแมลงจากกอหญ้าริมน้ำ เสียงฝน เสียงเม็ดทรายที่ไหลเซาะลงน้ำ และเสียงแม่น้ำที่โอบอุ้มตนเอง ซึ่งการที่เจ้าสีเงินมองเห็นทุกสิ่งได้งดงามที่สุด เพราะมีความรัก

และเมื่อเดินทางถึงแม่น้ำที่เป็นต้นกำเนิดเกล็ดของเจ้าสีเงินก็เริ่มเปลี่ยนเป็นสีชมพูเข้มระหว่างนี้เจ้าสีเงินได้พุดคุยถามความรู้สึกไปไม้ที่หลุดลอยจากลำต้นสู่แม่น้ำว่า **รู้สึกเศร้าหรือไม่ที่ต้องจากลำลำต้น** ก็ได้คำตอบว่า **การจากลำต้นไม่ใช้ความเศร้าเพราะได้ทำหน้าที่ส่วนประกอบของต้นไม้อันสมบูรณ์และเป็นการสร้างโอกาสให้ไปไม้ใหม่ได้ผลิบานเพื่อทำหน้าที่**

เช่นกันเจ้าสีเงินได้รับคำบอกเล่าจากเจ้าตาประกายว่า แชลมอนต้องว่ายทวนน้ำกลับไปถิ่นกำเนิดเพื่อวางไข่ และหลังจากนั้นก็ต้องตาย ซึ่งเป็นหน้าที่ของแชลมอนทุกตัว ทำให้เจ้าสีเงินรู้สึกสับสนว่าวันยิ่งขึ้น

เจ้าสีเงินได้ถามแม่น้ำว่า **ทำไมแชลมอนต้องว่ายทวนน้ำ** ซึ่งก็รับคำตอบว่า **การว่ายทวนน้ำเปรียบเสมือนการตามหาสิ่งที่มองไม่เห็น อย่างความหวังและความฝัน ซึ่งแม้จะเป็นเรื่องที่ยาก แต่เป็นสิ่งที่สวยงามสูงส่ง** และแม่น้ำได้เล่าเรื่องพ่อของเจ้าสีเงินให้ฟังว่า เป็นหัวหน้าฝูงแชลมอน ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเขาปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความรัก ทำให้เป็นที่เคารพรักของแชลมอนทุกตัวในฝูง และเป็นผู้ที่ไม่เลือกทางที่ง่ายตายที่มนุษย์กำหนดให้ นั่นคือ เลือกกระโดดข้ามผ่านน้ำตกเพื่อวางไข่ แทนการเลือกว่ายตามเส้นทางปลาโจนที่มนุษย์สร้าง ด้วยเชื่อว่า **“แชลมอนย่อมมีทางของแชลมอน เพราะหากแชลมอนเลือกใช้เส้นทางง่าย นานวันจะเริ่มสูญเสียความเป็นแชลมอน จนสุดท้ายจะไม่มีแชลมอนตัวใดกระโดดข้ามน้ำตกได้อีก”**

ซึ่งการเลือกเช่นนี้ ทำให้แหลมอนหลายตัวไม่เห็นด้วย หลายตัวเลือกง่ายตามทางที่มนุษย์สร้างและหลายตัวพร้อมใจกระโดดข้ามน้ำตก ครั้งนั้นทำให้มีแหลมอนบาดเจ็บล้มตายมากมาย เมื่อถึงต้นน้ำ ทำให้พ่อของเจ้าสีเงินถูกต่อว่ามากมาย เขาได้ขอโทษฝูงและลาออกจากตำแหน่งหัวหน้าฝูง การได้ฟังเรื่องเล่าจากแม่น้ำทำให้เจ้าสีเงินรู้สึกภาคภูมิใจพ่อที่เลือกวิถีแหลมอน และพอใจที่ตนเองมีสีเงินแตกต่างจากแหลมอนทั่วไป หลังจากที่เคยคิดเสมอว่า ตนมีปมด้อยและเริ่มเข้าใจความรู้สึกของแหลมอนตัวอื่น ๆ ในฝูง เจ้าสีเงินถามแม่น้ำถึงเหตุผลในการดำรงอยู่ของแม่น้ำก็ได้คำตอบว่า ความหมายของชีวิตคือ การมีตัวตนอยู่เพื่อเป็นเบื้องหลังโอบอุ้มชีวิตอื่น นอกเหนือจากตนเอง เช่นดอกไม้ที่งดงามเพราะมีพื้นแผ่นดินปกแผ่อยู่เบื้องล่าง และฝูงแหลมอนที่งดงามเพราะรวมกันเป็นฝูง นั่นเพราะทุกชีวิตต่างเป็นเบื้องหลังให้แก่กัน

เมื่อเจ้าสีเงินและตาประกายว่ายน้ำใกล้ถึงต้นแม่น้ำ ก็ได้ยินเสียงครางด้วยความเจ็บปวดของแม่น้ำ เพราะการตัดไม้ทำลายป่าและการปล่อยสารพิษลงสู่แม่น้ำของมนุษย์ ทำให้มันเริ่มรู้สึกไม่เชื่อใจมนุษย์ แต่แม่น้ำก็บอกว่า มนุษย์มีสองกลุ่มคือ พวกถือเบ็ดตกปลา กับถือกล้องถ่ายรูป

จนกระทั่งเมื่อฝูงแหลมอนทั้งหมดมาถึงต้นแม่น้ำก็พบเขื่อนขนาดใหญ่ขวางกั้น มีการประชุมหารือว่าจะทำเช่นเรื่อง มีการนำข้อมูลจากการสำรวจเส้นทางว่า จะเลือกทางใดระหว่างกระโจนข้ามเขื่อนหรือว่ายตามเส้นทางง่ายที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่เจ้าสีเงินและตาประกายเสนอจะกระโจนข้าม ซึ่งแม้จะยากแต่เป็นการรักษาวิถีของแหลมอนและสร้างคุณค่าที่แท้จริงแก่แหลมอนส่งถ่ายความทรงจำต่อไข่มากมายที่จะฝากเป็นตัว

ทั้งสองและเพื่อนปลาร่วมกันกระโดดข้ามเขื่อนกีดขวาง และได้พบมนุษย์ที่ถือกล้องและเด็กน้อย เขาได้พูดคุยกับเด็กน้อยให้เข้าใจแม่น้ำและแหลมอน พร้อมฝากความหวังว่า เด็กน้อยจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ถือกล้องถ่ายรูปไม่ใช่เบ็ดตกปลา จากนั้นเจ้าสีเงินและตาประกายได้ช่วยกันรวบรวมพลังที่มีอยู่ขุดสร้างรังเพื่อวางไข่ และวางไข่ ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของแหลมอน ก่อนจะหมดพลังแห่งชีวิต มอบให้แม่น้ำทำหน้าที่ดูแลไข่ ฟักเป็นแหลมอนน้อยว่ายสู่มหาสมุทรและกลับสู่แม่น้ำถิ่นฐานเดิมเพื่อวางไข่ เป็นวัฏจักรชีวิตสืบไป

นิทานเรื่องนี้บอกอะไร.....

ในแม่น้ำมีเสียงกระซิบ ต้นไม้มีคำปลอบโยน แต่เราไม่เคยเงี่ยหูฟัง เราจึงไม่ได้ยินเสียงแผ่นดินสั่งสอน โลกคือสิ่งมีชีวิตอันใหญ่ ประกอบด้วยชีวิตมากมายอยู่ร่วมกัน ยามใดที่เราทำร้ายชีวิตอื่น ชีวิตอื่นย่อมย้อนกลับมาทำร้ายเราเช่นกัน

ทำไมแหลมอนต้องฝายน้ำยาวไกลเนิ่นนาน เพียงเพื่อวางไข่ หลังจากนั้นก็ตาย โดยไม่ได้บอกต่อลูกหลาน มีเพียงแม่น้ำที่โอบอุ้มให้ไข่เติบโต นำพาแหลมอนน้อยสู่ทะเล และเมื่อโตเต็มที่ก็

ว่ายทวนมาวางไข่ที่แม่น้ำเช่นเดิม และก็ตายจากไป นี่คือวิถีของแซลมอน มันสืบทอดความรัก ความหวังต่อกันได้อย่างไร

และหากความรักเปรียบดังเสื้อโปรดก่าง ๆ ตัวหนึ่ง ทั้งเปียย ขาดและเก่าคร่ำ ควรถูกทิ้ง แต่เรากลับไม่อาจตัดใจสลัดหลุด มีความหวังที่จะได้สวมใส่มันอีกครั้ง ความหวังคือ สิ่งที่ฝังใจทุกคนทุกแห่งหนในโลกใบนี้ และคือเหตุผลที่ทำให้คนมีชีวิตต่อไป

การมองแซลมอน หากเรามองจากมุมสูง สายตาเราคงเช่น นกอินทรีหรือหมีที่คอยจับ แซลมอนเป็นอาหาร หากเราอยากเข้าใจแซลมอนคงต้องมองแซลมอนจากภายในด้วยวิญญูณและ จินตนาการเชิงบวก ฉะนั้นทุกวันนี้ เรามองชีวิตตนเองและผู้อื่นจากมุมไหน ???

นิทานสีขาวเรื่อง ๔ คนต่อเทียน

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่งตั้งอยู่ในป่าลึกที่ห่างไกลจากความเจริญ ผู้คนในหมู่บ้านล้วนแล้วแต่เป็นคนยากจนและมีชีวิตที่ลำบาก หน้าซำ...หลังพระอาทิตย์ตกดิน ชาวบ้านทุกคนก็แทบจะไม่กล้าออกจากเรือนพัก เพราะรอบ ๆ หมู่บ้านเป็นป่าทึบที่แม้แต่แสงจันทร์ก็ยังยากที่จะส่องลงมาได้ ทำให้สัตว์ร้ายต่าง ๆ มักแฝงตัวอยู่ในความมืดแล้วหาโอกาสทำร้ายชาวบ้าน หรือนักเดินทางที่บังเอิญผ่านไปผ่านมาอยู่เสมอๆ

วันหนึ่ง ชายชราซึ่งเป็นคนเก่าแก่ของหมู่บ้านรู้สึกเป็นห่วงลูก หลานและผู้คนที่อาจโดน สัตว์ป่าทำร้ายไม่วันใดก็วันหนึ่ง ชายชราจึงปรึกษากับภรรยาที่มีอายุไล่เลี่ยกันเพื่อหาวิธีป้องกัน อันตรายให้แก่คนหลังจากที่สองตายายปรึกษาหารือกันอยู่หลายวัน ในที่สุด ทั้งคู่ก็ตัดสินใจนำเงินที่ตั้งใจเก็บไว้ใช้ในบั้นปลายชีวิตไปซื้อเทียนไขจำนวนหนึ่งหมื่นเล่ม แล้วทำการจุดเทียน พร้อมกับนำมันไปติดตั้งบนก้อนหินทั้งในตัวหมู่บ้านและในราวป่า จนหมู่บ้านและป่าที่เคยมืดสนิทในยามค่ำคืนกลับ สว่างไสวด้วยแสงเทียนดูงามตาน่าพิศวง

แสงเทียนที่งดงามทำให้ผู้คนจากทั่วทุกสารทิศอยากรู้ว่าแสงสว่างกลางป่ามีที่มาอย่างไร บางคนเข้าใจว่า ผู้ที่นำเทียนมาติดตั้งในป่าอาจเป็นคนของพระราชารัฐครองแคว้น, บางคนเดาว่าอาจ เป็นความเมตตาของเศรษฐีใจบุญที่มีเงินมหาศาล, บางคนคิดไปว่าอาจเป็นฝีมือของเทวดาที่แอบมา ช่วยเหลือมนุษย์ เมื่อความสงสัยทวีมากขึ้นเรื่อย ๆ ชาวเมืองทั้งหลายจึงพากันเข้าไปในป่าเพื่อหา คำตอบ

เมื่อชาวเมืองทั้งหลายพากันเข้ามาในป่า พวกเขาได้เห็นชายชราภรรยาที่คอย ๆ เดินจุด เทียนไปที่ละเล่ม ๆ จนครบทั้งหนึ่งหมื่นเล่มอย่างไม่มีย่อท้อต่อความเหน็ดเหนื่อย หลังจากนั้น ชาวเมือง ก็ตามสองตายายกลับไปเรือนพัก ซึ่งเพียงแค่นี้เห็นสภาพของเรือนพัก ทุกคนก็รู้ในทันทีว่า ผู้เฒ่าทั้งสองไม่น่าจะเป็นคนที่มีเงินทองเหลือกินเหลือใช้แต่อย่างใดเลย

ชาวเมืองทั้งหลายจึงสงสัยว่า ชายชราภรรยาได้อะไรจากการจุดเทียนไปทั่วทั้งป่า แต่ เมื่อชาวเมืองได้ฟังคำตอบของผู้เฒ่าทั้งสอง ชาวเมืองก็ถึงกับพูดไม่ออก เพราะทั้งคู่ตอบว่า สิ่งที่ได้จากการจุดเทียนมีเพียงอย่างเดียว นั่นคือความสุขใจที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น จริง ๆ แล้วสองตายายผู้เฒ่าเคยกับการใช้ชีวิตในป่าไม่จำเป็นต้องอาศัยแสงสว่างในยามค่ำคืนเลยแต่เพียงเพราะผู้เฒ่าทั้งสองอยาก ป้องกันภัยให้ลูก ๆ หลาน ๆ ในหมู่บ้านของตัวเองและผู้คนที่ทั้งหลายที่อาจจำเป็นต้องเดินทางผ่านป่า ในยามค่ำคืน ชายชราและภรรยาจึงเสียสละเงินส่วนตัวก้อนสุดท้ายและเรี่ยวแรงที่มี ทำการจุดเทียน หนึ่งหมื่นเล่มทุกวันเพื่อให้ทุก ๆ คนปลอดภัยจากสัตว์ร้ายในป่า

ความตั้งใจดีของสองตายายจุดประกายให้ทุก ๆ คนนึกอยากทำความดีเพื่อผู้อื่นบ้าง ชาว เมืองทั้งหลายจึงผลัดกันนำเทียนเล่มใหม่มาแทนเทียนหนึ่งหมื่นเล่มของชายชราและภรรยาที่ค่อย ๆ

สิ้นลงทุกวัน ๆ รวมทั้งพวกเขายังบริจาคเงินทองและแบ่งปันข้าวของให้แก่ชาวบ้านในป่าที่มีฐานะยากจนกว่าอีกด้วย

ส่วนชาวบ้านในป่านั้น พวกเขาก็นำอ่างใส่น้ำดื่มมาตั้งไว้ที่หน้าบ้าน, ทำเพิงนั่งพักให้คนที่เหนื่อยอ่อนจากการเดินทางได้ใช้หลบแดด, ตัดป่ายและกระดิ่งที่ประตูให้คนที่ต้องการความช่วยเหลือเรียกหาได้ตลอดเวลา, จัดขนมผัดขนมต้มและผลไม้วางไว้ให้นักเดินทางได้ใช้รองท้อง และพยายามเสนอตัวช่วยเหลือคนทุกคนตามกำลังที่มีอยู่

ความดีที่ผู้สูงอายุทั้งสองได้กระทำลงไปเปรียบเหมือนการเริ่มต้นจุดเทียนให้แสงสว่างแก่สังคมที่มีมืดมิด แม้ในตอนแรกแสงอาจยังน้อย แต่เมื่อผู้คนเห็นดีเห็นงามกับการทำความดีและพร้อมใจกันต่อเทียนแห่งความดีด้วย ทุกหนทุกแห่งจึงเต็มเปี่ยมไปด้วยความดีงามและความสุข

สองตายายดีใจมากที่ได้เห็นคนทุกคนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่วนผู้คนทั้งหลายนั้น เมื่อพวกเขาเล็งเห็นถึงจิตใจอันดีงามของผู้เฒ่าทั้งสอง ทุกคนจึงช่วยกันดูแลชายชราและภรรยาผู้เป็นบุคคลต้นแบบให้มีความสุขสืบมา...ตลอดชั่วชีวิตของท่าน

นิทานสีขาวเรื่องที่ ๕ เมล็ดพันธุ์แห่งความซื่อสัตย์

มีผู้เฒ่าชาวจีนซึ่งเป็นเจ้าของกิจการที่เจริญก้าวหน้า คิดจะหาลูกหลานไว้สืบทอดกิจการของตน จึงมอบเมล็ดพันธุ์พืชแก่ลูกที่มีทั้งหมด ๑๕ คน คนละ ๑ เมล็ด โดยบอกให้แต่ละคนนำไปปลูกไว้ เมื่อถึงวันเกิดก็ให้นำผลผลิตที่ได้มามอบให้แก่ตน

วันเวลาผ่านไป.....ดอกไม้ของลูก ๆ ต่างพากันเติบโตออกดอก.....สวยสะพรั่ง..คงเหลือแต่เสี้ยวเหลือจือ...ซึ่งไม่มีสิ่งใดเติบโตออกจากกระถางเลย แม้ว่าจะหมั่นรดน้ำพรวนดินเพียงใดก็ตาม

จนกระทั่งถึงวันที่กำหนด ลูกแต่ละคนต่างนำกระถางดอกไม้.....ที่มีดอกไม้้งดงาม สวยสะพรั่ง ชูช่อเบ่งบานอย่างเต็มที่มามอบแก่ผู้ชรา ชายชราเดินตรวจตราพร้อมรอยยิ้มอย่างมีความสุข

จนกระทั่ง.....มาถึงเสี้ยวเหลือจือซึ่งถือกระถางเปล่าพร้อมกับน้ำตาที่ไหลพรากลงออกมาเป็นทางด้วยความเสียใจที่ไม่สามารถนำดอกไม้สดมาให้พ่อของเขาได้แต่ชายชรากลับยิ้มอย่างมีความสุขยิ่งกว่า ผู้ชรากล่าวอย่างยินดีปรีดาว่า

“ลูกเอ๋ย...สิ่งที่เจ้ามอบให้พ่อนั้นมีค่ายิ่งกว่า ดอกไม้ทั้งมวลนัก...เพราะสิ่งที่พ่อต้องการ....คือความซื่อสัตย์....

พร้อมประกาศมอบทรัพย์สินสมบัติให้แก่เสี้ยวเหลือจือ และบอกว่า เมล็ดทุกเมล็ดที่เขาให้ไปนั้นเขาได้เอาไปคั่วจนสุกแล้วจึงมอบให้แก่ลูก ๆ เพราะมันคือ “เมล็ดพันธุ์แห่งความซื่อสัตย์” ที่เขาต้องการปลูกในใจของลูก ๆ

นิทานเรื่องนี้บอกอะไร.....

ในชีวิตจริงของคุณ คุณจะทราบได้อย่างไรว่า วันหนึ่ง....จะมีใครมอบเมล็ดพันธุ์แห่งความซื่อสัตย์ให้กับคุณเพื่อเป็นการทดสอบ ...นอกจาก.....คุณจะเป็นคนซื่อสัตย์เป็นอาจิมจึงจะได้ไม่ต้องกังวลไป....

นิทานสี่ขาที่ ๖ นางนวลกับมวลแมงผู้สอนให้นกบิน

เคงกาฮ์ นกนางนวลตัวเมียที่ออกบินพร้อมฝูงนางนวลจากอ่าวแม่น้ำแชนไปยังช่องเขา กาลีส เพื่อวางไข่ ระหว่างทางฝูงนางนวลแวะจับปลาที่ใกล้ท่าเรือ...แต่โชคร้าย นกนางนวลหลาย ตัวรวมทั้งเคงกาฮ์ถูกคลื่นน้ำทะเลที่เต็มไปด้วยคราบน้ำมันซัด ทำให้คราบน้ำมันหนืดเหนียวเกาะตาม ลำตัวยากแก่การขยิบปีกบินต่อไป หลายตัวพ่ายแพ้ยอมจมไปกับน้ำทะเลแต่เคงกาฮ์พยายามที่จะมีชีวิตอยู่เพื่อออกลูก จึงพยายามโฉบบินด้วยเร็วแรงสุดท้ายจนกระทั่งถึงยังหอคอยของโบสถ์เมืองฮัมบูร์ก และหมดแรงร่วงสู่พื้นระเบียงโบสถ์

ขณะนั้นซอร์บาส แมงตัวผู้อ้วนพีสีดำกำลังนอนอาบแดดที่ระเบียง มันตกใจเมื่อมีนกนางนวลที่สกปรกเต็มไปด้วยคราบน้ำมันหล่นลงข้าง ๆ ตัว มันจึงเดินไปหาและพยายามให้ความช่วยเหลือ ด้วยการช่วยเลียคราบน้ำมันที่เกาะติดขนให้ แม้ว่ามันจะรู้สึกขยะแขยงคราบน้ำมัน และให้กำลังใจนกนางนวลว่า อย่าตาย ตนจะแบ่งอาหารและหาเพื่อนมาช่วยรักษา แต่เคงกาฮ์บอกกับซอร์บาส ว่า ตนกำลังจะออกไข่หนึ่งฟอง และคงต้องตาย จึงจะขอให้ซอร์บาสช่วยฟักไข่ ดูแลลูกนกและสอนให้ลูกนกบินเมื่อโตเต็มที่ ซอร์บาสได้ยินก็คิดว่า นกนางนวลเพื่อเพราะพิษไข้ จึงรับปากเพราะอยากเอื้อเฟื้อให้คนที่กำลังป่วยสาหัส และรีบไปตามเพื่อนแมงมาช่วยกันรักษานกนางนวล ระหว่างที่มันกำลังเดินทาง เคงกาฮ์ได้รวบรวมแรงเฮือกสุดท้ายออกไข่และสิ้นลมหายใจ

ซอร์บาส เดินทางไปพบโกโลเนลโล แมงอวูโสแห่งประกาศาร ซึ่งมีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ สามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง และเล่าเรื่องราวของนกนางนวลให้ฟังเพื่อขอความช่วยเหลือในการรักษานกนางนวล

โกโลเนลโล เมื่อรับทราบก็ประกาศว่า ปัญหาของซอร์บาสคือปัญหาของแมง ที่ต้องช่วยกันแก้ไข จึงพาซอร์บาสไปหาเจ้าแสนรู้แมงเจ้าปัญญา ซึ่งเป็นนักอ่านหนังสือจึงมีความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ

เจ้าแสนรู้เป็นแมงสีเทาตัวผอม อาศัยในร้านโชว์ของเก่าของกะลาสีเรือชื่อแฮร์รี่ ร่วมกับมาเตียส ลิงชิมแปนซีเพศผู้ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ขายบัตรผ่านประตูและรักษาความปลอดภัย ที่ร้านนี้มีหนังสือเก่ามากมายทำให้เจ้าแสนรู้มีเวลาและโอกาสในการหาความรู้เพื่อให้คำแนะนำแก่ผู้อื่นได้

เจ้าแสนรู้เมื่อทราบเรื่อง ก็พยายามค้นหาความรู้วิธีการกำจัดคราบน้ำมันปิโตรเลียม เมื่อพบแล้วจึงตกลงมอบหมายให้เจ้าแมงเลขานุการของโกโลเนลโลให้หางจุ่มน้ำมันเบนซินเพื่อทาขนนกนางนวลให้คราบน้ำมันหลุด

แมงทั้งสี่ตัว รีบเดินทางไปยังโบสถ์เพื่อช่วยเหลือนกนางนวล แต่ก็พบเพียงร่างไร้วิญญาณ และไข่หนึ่งใบตามที่นกนางนวลเคยบอกไว้ ทุกสิ่งจึงร่วมกันฝังร่างนกนางนวลพร้อมทั้งกล่าวคำอำลาด้วยเสียงโหยไห้ ส่งข่าวไปยังแมงในละแวก จึงเกิดเสียงร้องรับของแมง เสียงเห่าหอนของหมา

เสียงร้องของนกและกบ ที่ต่างส่งเสียงเพราะความเศร้า จนผู้คนในเมืองล้วนประหลาดใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น

จากนั้นทั้งสี่ได้คิดหาวิธีการร่วมกันในการฟักไข่นกนางนวล โดยเจ้าแสนรู้เปิดสารานุกรมพบว่า การฟักไข่ต้องอาศัยความร้อนจากร่างกาย จึงมอบให้ซอร์บาสทำหน้าที่ฟักไข่นกนางนวลตามสัญญา

ซอร์บาสเฝ้ากกไข่ด้วยความอดทน มันจะผลจากไข่ก็ต่อเมื่อเวลากินอาหารหรือทำธุระส่วนตัว เนื่องจากโกโลเนลโลสั่งไว้ว่า อย่าละทิ้งไข่ ทุกคำคืนโกโลเนลโล เจ้าเลขาและการและเจ้าแสนรู้ จะมาเยี่ยมเยียนซอร์บาสเพื่อดูว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ทั้งหมดเรียกสิ่งนี้ว่า “การเติบโตที่รอคอย”

จนกระทั่งสี่สัปดาห์ต่อมา ขณะที่ซอร์บาสกำลังกกไข่นั่นเอง ไข่เริ่มเคลื่อนไหวและมีลูกนกนางนวลสีขาวออกมาจากไข่ มันเรียกซอร์บาสว่า “แม่จ๋า” และเรียกร้องว่า หิวต้องการอาหาร ซอร์บาสจึงลองนำขนมปังกับมันฝรั่งที่เจ้านายให้มันไว้ให้ลูกนกกิน แต่จ้องปากลูกนกก็ยังอ่อนไม่สามารถจิกกินได้ มันจึงนึกได้ว่า มีคือลูกนกและพวกนกกินแมลง มันจึงปืนไปดักจับแมลงวันทีระเบียงมาให้ลูกนกกิน

เมื่อโกโลเนลโล เจ้าเลขาและการและเจ้าแสนรู้ จะมาเยี่ยม จึงตกลงจะนำปลาซาร์ดีนที่ภัตราคารของโกโลเนลโลมาเป็นอาหารให้ลูกนก และเริ่มคิดกันถึงสัญญาข้อที่สามเรื่องการสอนให้ลูกนกบิน

ระหว่างที่ลูกนกยังเล็กนั้น ซอร์บาสต้องคอยระวังภัยให้ลูกนก ทั้งจากเจ้าแมวเกรและจากเพื่อนมนุษย์ ในที่สุดที่ประชุมแมวจึงตัดสินใจนำลูกนกไปอาศัยที่ร้านโชว์ของแฮร์รี่ พร้อมศึกษาลักษณะทางเพศของนกนางนวลจากสารานุกรมแต่ก็ไม่พบคำตอบจึงขอคำปรึกษาจาก บาร์โลเบนโต แมวเจ้าทะเลผู้มากประสบการณ์ และทราบว่า นกนางนวลน้อยเป็นเพศเมีย จึงตั้งชื่อว่า เจ้าโชคดี

ที่ร้านของแฮร์รี่มีฝูงหนูที่คิดจะจับเจ้าโชคดีเป็นอาหาร ทำให้ซอร์บาสต้องตกลงกับฝูงหนูว่า จะขออนุญาตโกโลเนลโลเปิดทางให้หนูออกมาหากินได้ในเวลากลางคืน เพื่อแลกกับความปลอดภัยของเจ้าโชคดี

เจ้าโชคดีเติบโตอย่างรวดเร็ว ห้อมล้อมด้วยความรักเอ็นดูของพวกแมว จนกระทั่งครบหนึ่งเดือน กลายเป็นนกนางนวลแรกวันที่สูงชะลูดและมีขนมีเงิน เจ้าแสนรู้กับซอร์บาสจึงพยายามบอกให้เจ้าโชคดีบิน แต่เจ้าโชคดีไม่ยอมบินเพราะมันคิดว่า ตนเองเป็นแมว ซึ่งแมวไม่จำเป็นต้องบิน

จนกระทั่งวันหนึ่งเจ้าโชคดีเดินมาพบกับซิมแปนซีมาเตียส และมันบอกกับโชคดีว่า พวกแมวจี้ยั้งให้เจ้าโชคดีร้อวนพีเพื่อจะกินเป็นอาหาร เจ้าโชคดีเสียใจมากไม่ยอมกินอาหาร ทำให้พวกแมวเป็นหวง จึงสอบถามจนทราบเรื่องที่เกิดขึ้น จึงเล่าความเป็นมาของเจ้าโชคดีและย้ำเตือนว่าเจ้าโชคดีต้องหัดบิน โดยซอร์บาสและพวกแมวจะเป็นกำลังใจ

เจ้าแสนรู้ได้รับมอบหมายให้หาความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการฝึกบิน และสอนให้เจ้าโชคตีบิน แต่เจ้าโชคตีดูเหมือนไม่สนใจจะบิน จนกระทั่งวันหนึ่งมีฝูงนกนางนวลทะเลบินบนทะเลหน้า ปรากฏการณ์ เจ้าโชคตีจึงเกิดแรงจูงใจอยากบิน ฝูงแมวดำใจมากริบประชุมวางแผนสอนนกนางนวล บินตาม ด้วยการสอนตามตำราแต่ก็ไม่สามารถทำให้เจ้าโชคตีบินได้

พวกแมวดำจึงประชุมร่วมกันตัดสินใจว่า ให้ซอร์บาสไปขอความช่วยเหลือจากมนุษย์และฝ่า ฝืนกฎข้อห้ามโดยการพูดกับมนุษย์ได้หนึ่งคน และมนุษย์คนนั้นคือคนเขียนกวีในเมือง เพราะเป็นผู้ที่ มีความละเอียดอ่อนในหัวใจ

ซอร์บาสจึงไปพบกวีและเล่าเรื่องราวของนางนวลให้เข้าฟัง พร้อมทั้งขอร้องให้เข้าช่วยให้ นกนางนวลบิน กวีแปลกใจที่แมวดำพูดได้และรับปากช่วยให้นกบิน

คืนต่อมาในขณะที่ฝนตกกวีได้เดินทางไปพบฝูงแมวดำและนกนางนวล พร้อมอุ้มซอร์บาส และเจ้าโชคตีไปที่บนหอคอยสูง โชคดีवादกลัวที่จะบินแต่ซอร์บาสก็ให้กำลังใจโดยบอกว่า จงนึก ถึงความสุขจากสายลม สายฝน แสงอาทิตย์และท้องฟ้า เพราะนั่นคือชีวิตของนางนวล จากนั้นกวี ได้นำนกนางนวลไปวางบนระเบียงสูง และสุดท้ายนางนวลน้อยก็สามารถกางปีกบินบนท้องฟ้าอย่างมี ความสุข....

นิทานเรื่องนี้สอนอะไร.....

มิตรภาพและความรักของผองสัตว์และหวนคิดว่า หรือมนุษย์มีสมองซับซ้อนเกิดกว่าสัตว์ จึงทำให้มิตรภาพและความรักของมนุษย์ประกอบด้วยเงื่อนไขมากมาย จนทำให้มิตรภาพและความ รักที่แท้จริงเหือดหายจากใจของผู้คนในสังคมปัจจุบัน.....

นิทานสี่ขาเรื่องที่ ๗ คุณค่าของใบไม้แห้ง

ขณะที่พระฤๅษีกำหนดบำเพ็ญเพียรอยู่นั้น ได้มีชายหนุ่มคนหนึ่งพยายามจะกระโดดหน้าผาเพื่อฆ่าตัวตาย พระฤๅษีจึงใช้อิทธิฤทธิ์ช่วยชีวิตเขาไว้ แล้วสอนเขาว่า “เจ้ามิได้ถือกำเนิดขึ้นมาเอง แต่มีมารดาที่ต้องลำบากและเจ็บปวดในการอุ้มท้องและคลอด ดังนั้นเจ้าจึงมิใช่เจ้าของชีวิตของตนเองและมีสิทธิ์จะมอบความตายให้กับตนเอง การฆ่าตัวตายย่อมมีความผิดเช่นเดียวกับการฆ่าผู้อื่น และเป็นเวรกรรมหนักหนาต้องชดใช้หลายภพชาติ”

“แต่คนอย่างข้าอยู่ไปก็ไร้ความหมาย ข้ามันขี้แพ้ ชีวิตมีแต่เรื่องเลวร้าย อุตสาหกรรมงานหนัก ตั้งแต่อายุน้อยเพื่อนำเงินไปลงทุนแต่ก็ขาดทุนจนหมดตัว มีแต่คนเย้ยหยัน เพื่อนฝูงก็ห่างหายแม้แต่ภรรยายังหนีตามชู้ ทุกคนทอดทิ้งข้าหมด “ ชายหนุ่มเอ่ยด้วยน้ำเสียงสิ้นหวัง

“จริงสิ พระฤๅษีท่านรู้จักนรกสวรรค์ ได้โปรดชี้ทางให้ข้าตายโดยไม่ต้องชดใช้เวรกรรมด้วยได้หรือไม่” ชายหนุ่มถาม

“ข้าจะช่วยเจ้าก็ต่อเมื่อ เจ้าทำตามคำสั่งของข้าก่อนคือ ให้เจ้าเดินทางไปหมู่บ้านทางทิศตะวันตก ระหว่างทางให้เจ้าเก็บใบไม้แห้งที่คนไม่ต้องการมาให้ข้าด้วย “ พระฤๅษีบอก

ชายหนุ่มออกเดินทางตามที่พระฤๅษีบอก เขาได้เจอใบไม้แห้งกองหนึ่ง ขณะที่กำลังก้มหยิบ ก็มีชายแก่คนหนึ่งเดินมาหาแล้วบอกว่า “พ่อหนุ่มช่วยนำใบไม้แห้งกลับคือด้วยเถิด ตาต้องใช้เวลานานเพื่อเก็บรวบรวมมัน สำหรับนำไปใช้ทำปุ๋ยในนา”

ชายหนุ่มจึงออกเดินทางต่อไป เขาได้พบหญิงชาวบ้านสามคนกำลังเก็บใบไม้แห้งอยู่อย่างตั้งใจ จึงถามว่าจะนำใบไม้แห้งไปทำอะไร ก็ได้รับคำตอบว่า

“ ข้าจะนำไปทำเชื้อเพลิงหุงหาอาหารเพื่อไม่ต้องซื้อฟืน ส่วนพี่สาวข้าจะนำไปทำกระทงใส่อาหารและห่อขนมขาย และน้องสาวข้าจะเลือกใบไม้แห้งบางชนิดไปปรุงเป็นยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรค”

ชายหนุ่มจึงเดินทางต่อไปจนถึงท้ายหมู่บ้านได้มีลมพัดวูบหนึ่งและพัดพาใบไม้แห้งหล่นลงหนึ่งใบ ขณะที่เขากำลังจะก้มหยิบ ก็มีนกตัวหนึ่งบินโฉบเอาใบไม้แห้งนั้นไป เขารู้สึกโมโหหนัก หยิบก้อนหินตั้งใจและขว้างใส่นก แต่แล้วก็เปลี่ยนใจเพราะ นกที่แบเอาใบไม้ไปนั้น ได้นำใบไม้ไปซ้อนทำรังให้กับลูกนกที่อยู่บนรัง เขาจึงเดินทางต่อไปและตอนนั้นเองเขาก็ได้พบไม้แห้งใบหนึ่งกำลังลอยอยู่เหนือผิวน้ำ เขารับก้มหยิบและคิดว่า นี่คงเป็นใบไม้ที่ไม่มีใครต้องการ ขณะนั้นเองเขาก็เห็นมดตะนอยฝูงหนึ่งกำลังจะข้ามลำน้ำ โดยใช้ใบไม้แห้งเป็นเรือ เขาจึงตัดสินใจปล่อยใบไม้แห้งลงตามเดิม และออกเดินทางกลับไปหาพระฤๅษี พร้อมทั้งพูดว่า

“ ผมไม่สามารถหาใบไม้แห้งที่ไม่มีใครต้องการ มามอบให้แก่ท่านได้เลย แม้จะมีใบไม้แห้งเกลื่อนกลาด แต่ล้วนเป็นใบไม้ที่มีค่าสำหรับคนและสัตว์ ในลักษณะที่แตกต่างกันไป”

“ การที่เจ้าถูกมองว่า ไร้ค่าสำหรับคนกลุ่มหนึ่ง ไม่ได้หมายความว่า เจ้าจะไร้ค่าจริง ๆ ต่อทุกคน เช่นไปไม้แห้งที่เจ้าคิดว่า ไร้ประโยชน์ แต่กลับมีประโยชน์มากมาย เมื่อเป็นเช่นนี้เจ้าลอกคิดดูเถิดว่า แม้ไปไม้แห้งที่ใครคิดว่า ไม่มีประโยชน์ แต่ก็ยังมีคุณค่ากับคนและสัตว์อีกมากมาย ฉะนั้นตัวเจ้าต้องรักษาตนเองให้ดี เพื่อให้ตนเองมีความสุขและแบ่งปันโอกาสสิ่งดีงามไว้สำหรับคนอื่นที่ต้องการความช่วยเหลือ เมื่อใดที่เจ้าได้ช่วยเหลือคนอื่น เมื่อนั้นเจ้าจะประจักษ์ในคุณค่าของตนเองมากยิ่งขึ้น “

ชายหนุ่มฟังคำเทศาแล้วรู้สึกตาสว่างขึ้นในทันทีและให้คำมั่นสัญญากับภรรยาว่า จะไม่คิดสั้นอีกต่อไป แต่จะต่อสู้เพื่อให้มีชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมทั้งจะใช้ชีวิตตนเองเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นด้วย

นิทานเรื่องนี้สอนอะไร

หากคิดว่า ตนเองไร้ประโยชน์เหมือนไปไม้แห้ง ก็ไม่ได้หมายความว่า จะไร้คุณค่าจริง ๆ แต่เป็นเพราะเราไม่รู้จักคุณค่าของตนเอง จงอย่าทำร้ายตนเองเพียงเพราะอยากประชด แต่จงรักษากายและจิตใจให้แข็งแรงสวยงาม เพื่อจะสามารถสร้างคุณประโยชน์อื่นใด ดังเช่น ไปไม้แห้ง ที่อาจถูกมองว่า ไร้ค่า หากแต่ไปไม้แห้งเพียงใบเดียวก็มีประโยชน์ต่อสิ่งอื่นในลักษณะที่คาดไม่ถึง ดังนั้นแม้ว่า ในบางครั้งอาจจะเหนื่อยล้าแทบขาดใจ ก็จงเข้มแข็งมีชีวิตต่อไปให้ได้ โลกยังต้องการพึ่งพาความช่วยเหลือจากมนุษย์และตัวเรา ที่สำคัญ เราคือตัวอย่างหนึ่งที่ดีที่สุดของคนที่ไม่ยอมแพ้.....

ภาคผนวก จ.

ภาพประกอบกิจกรรมวิจัย

ประวัติผู้วิจัย

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ

หัวหน้าโครงการวิจัย

ประวัติการศึกษา

ศษ.บ , ศษ.ม. (การศึกษานอกระบบ)

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่ โทร. ๐๕๓ - ๒๗๕๑๔๔

ประสบการณ์การวิจัย

๑. รายงานวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนวิชา
ภาษาอังกฤษในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง” ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๘

๒. รายงานวิจัยเรื่อง “สถานการณ์ในการแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ในชุมชน” สนับสนุน
งบประมาณจากกระทรวงสาธารณสุข ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๗

๓. รายงานวิจัยเรื่อง “การรับรู้สถานการณ์โรคเอดส์ของประชาชน” สนับสนุนงบประมาณ
จากกระทรวงสาธารณสุข ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๗

๔. รายงานวิจัยเรื่อง “ความคาดหวังเรื่องอาชีพของนักศึกษาโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตร
เพื่อชีวิต” ทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๒

๕. รายงานวิจัยเรื่อง “ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องโรคเอดส์” สนับสนุน
งบประมาณจากกรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕ และได้รับคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ
จากกรมอาชีวศึกษา ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๖

๖. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างทักษะชีวิตด้านสารเสพติดสำหรับ
นักศึกษาอาชีวเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากกรมวิชาการ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๔ และได้รับคัดเลือก
เป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ จากกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีการศึกษา ๒๕๔๖

๗. รายงานวิจัยเรื่อง “ความตระหนักและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอาชีวศึกษา
เกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่
พิมพ์ ๒๕๔๕

๘. รายงานวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ของโปรแกรมทักษะชีวิตเรื่องโรคเอดส์สำหรับนักศึกษา
อาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากกรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕

๙. รายงานวิจัยเรื่อง “ความสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของนักศึกษาอาชีวศึกษา
เกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ
๒๕๔๖ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๗

๑๑. รายงานวิจัยเรื่อง “การรับรู้และความต้องการของสถานประกอบการในการจัดการศึกษาระบบทวิภาค” สนับสนุนงบประมาณจากสถาบันอาชีวศึกษาภาคเหนือ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖ ปีที่พิมพ์ ๒๕๕๗

๑๒. รายงานวิจัยเรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อทรัพยากรน้ำของนักศึกษาอาชีวเกษตร ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพต่อการพัฒนาอาชีวศึกษา ประจำปี ๒๕๕๘

๑๓. รายงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาจริยธรรมต่อสิ่งแวดล้อมสำหรับนิสิตคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่” สนับสนุนงบประมาณจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๗ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพต่อการพัฒนาสังคมและการศึกษา จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ประจำปี ๒๕๕๘

๑๔. รายงานวิจัยเรื่อง “กระบวนการขัดเกลาจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน” ซึ่งได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพต่อการพัฒนาการศึกษาและสังคม จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ประจำปี ๒๕๕๘

๑๕. รายงานวิจัยเรื่อง “การใช้กระบวนการทักษะชีวิตเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคของวัยรุ่น” ทุ่่นการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๔

๑๖. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอาชีวเกษตร” ทุ่่นสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘

๑๗. รายงานวิจัยเรื่อง “การปรับประยุกต์หลักธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนของสังคมพัฒนา” ทุ่่นสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๘ และอยู่ในระหว่างดำเนินการ

นายบรรชร์ กล้าหาญ ผู้ร่วมโครงการวิจัย
 ประวัติการศึกษา ทช.บ. (เทคโนโลยี), ศษ.บ.,ศษ.ม. (การศึกษานอกระบบ)
 ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ ๒ ระดับ ๗ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่
 ประสบการณ์การวิจัย

๑. รายงานวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและความต้องการในการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง กลุ่มพาณิชย์การ” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีกำแพงเพชร ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๘

๒. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้ของเกษตรกรในการจัดการเกษตรแบบผสมผสาน” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนา วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๐ และได้ร่วมนำเสนอผลงานวิจัยในการประชุมวิชาการงานวิจัยที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๓. รายงานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนของนักศึกษาในโครงการปฏิรูปการศึกษาเกษตรเพื่อชีวิต” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนา วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๑ และได้รับการพิจารณาคัดเลือกให้ร่วมนำเสนอในการประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

๔. รายงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาสถานการณ์เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ในชุมชน” สนับสนุนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๓๖ และผลงานวิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ในจังหวัดเชียงใหม่

๕. รายงานวิจัยเรื่อง “ความคาดหวังเกี่ยวกับงานอาชีพของนักศึกษาในโครงการเกษตรเพื่อชีวิต” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๒

๖. รายงานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการทางวัฒนธรรมกับการมีส่วนร่วมของสตรีในการพัฒนาชนบท” สนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๖

๗. รายงานวิจัยเรื่อง “ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องโรคเอดส์สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนทุนวิจัยจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๔

๘. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อทักษะชีวิตด้านสารเสพติดสำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา ๘ กรมวิชาการ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๔ และได้รับเลือกเป็นผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ จากกรมวิชาการ

๙. รายงานวิจัยเรื่อง “ทักษะชีวิตและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเรื่องโรคเอดส์สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากกรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕ และได้รับคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพของกรมอาชีวศึกษา

๑๐. รายงานวิจัยเรื่อง “ความตระหนักและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากงานวิจัยและพัฒนาวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕

๑๑. รายงานวิจัยเรื่อง “ผลสัมฤทธิ์ของโปรแกรมทักษะชีวิตเรื่องโรคเอดส์สำหรับนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากชุดโครงการวิจัยในชั้นเรียน กรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕

๑๒. รายงานวิจัยเรื่อง “การประเมินผลการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีของกรมอาชีวศึกษา” สนับสนุนงบประมาณจากกรมอาชีวศึกษา ปีที่พิมพ์ ๒๕๔๕

๑๓. รายงานวิจัยเรื่อง “ความสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำของนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๖ และพิมพ์เผยแพร่ในปี ๒๕๔๘

๑๔. รายงานวิจัยเรื่อง “การรับรู้และความต้องการของสถานประกอบการในการจัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคี” สนับสนุนงบประมาณจากสถาบันอาชีวศึกษาภาคเหนือ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗ และพิมพ์เผยแพร่ในปี ๒๕๔๘

๑๕. รายงานวิจัยเรื่อง “การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อทรัพยากรน้ำของนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗ และได้รับการคัดเลือกเป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพต่อการพัฒนาอาชีวศึกษา ปี ๒๕๔๘

๑๖. รายงานวิจัยเรื่อง “การบูรณาการกิจกรรมบัตริคุณธรรมและระบบคู่สัญญาในการจัดการเรียนการสอน” สนับสนุนงบประมาณจากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๗ และได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นผลงานวิจัยดีมีคุณภาพต่อการพัฒนาการศึกษาและสังคม ปี ๒๕๔๘

๑๗. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้ของเยาวชนผ่านกิจกรรมค่ายคุณธรรม” สนับสนุนการวิจัยจากสถาบันอาชีวศึกษา ปี ๒๕๔๘ และพิมพ์เผยแพร่ในปี ๒๕๔๘

๑๘. รายงานวิจัยเรื่อง “การปรับประยุกต์หลักธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนของสังฆะพัฒนา” สนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘

๑๙. รายงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมของนักศึกษาอาชีวศึกษาเกษตร” สนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๘